

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2005

magazin istoric

Anul XXXIX – serie nouă – nr. 11 (464)
noiembrie 2005

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com

1 Fațada Mănăstirii Santa Maria de la Defension, din localitatea Jerez de la Frontera, construită la 1667, pe finalul Secolului de Aur

2 Castelul Predjama, aflat la poalele masivului muntoși Hrusica și Podgora, în fața grotei Jama, a fost martorul unor întâmplări puțin obișnuite, al căror erou a fost contele Erasmus

3 Fresce din Catedrala Sfintei Treimi din Addis Abeba, Etiopia, înfățișând (sus) momentul intervenției împăratului Haile Selassie I în fața Societății Națiunilor, Nicolae Titulescu prezidând ședința, și înălțarea drapelului național etiopian în prezența suveranului

4 Piese din colecția de ceramică a Muzeului Bran expuse în cadrul expoziției organizate în perioada 21 iulie-22 august, anul acesta. Din stânga și de sus în jos: farfurie ungurească și ceainic englezesc din faianță (sec. XIX); vas de proveniență persană (sec. XVIII); dreapta sus: canceu din Zalău (sec. XIX) și (jos) o farfurie din Saschiz (1794)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Irina Țăranu,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreotesei

Secretariat:

Constanța Avram,

Daniela Singuran

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3, sau strada Victor Efimiș (fostă Dr. Alexandru Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283 (secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București, director general Dumitru Constantinescu; director comercial M. Vlădeanu; director M. Soare

SUMAR

noiembrie

2005

4 Cerneala istoricului este rațiunea, nu iubirea

N. IORGA

EXCLUSIVITATE

5 Internaționalul secol de aur spaniol
B. BENNASSAR

31 Fotografia ca pictură

Léonard Misonne

M. VAUSORT

10 Studenții, vecinii lui Carol I

Fundația universitară „Carol I”

M. REGNEALĂ

15 Noi v-am spus adevărul

Despre postul de radio Vocea Americii

A. BREZIANU

19 Dictaturi paralele

În spatele grațiilor, în România și în Portugalia

M. GHÎTESCU,
J.A. SEABRA

24 Strategul neînțeles

Povestea Planului Schlieffen

27 Catolicism de frontieră

Misionari franciscani în Țările Române

I. VASILOIU

33 Renașterea greco-ortodoxă

Învățăturile lui Grigore din Moldova

N.-Ș. TANAȘOCA

38 A doua călătorie în viață, cu Iorgu Iordan

Interferențe lingvistice uruguayene

M. SALA

CITITORII ÎNTREABĂ, ISTORICI RĂSPUND

42 La Caracal, fără car

D. BOTAR

45 România, acum 100 de ani

G. FILITTI

49 Mai lungă-i calea la întors acasă

Revin prizonierii din al doilea război mondial

AL. OȘCA,
L. DRĂGHICI

REVERBERAȚII

55 Acasă
la Alexei Mateevici
E. TOMAC

56 Pe țarm străin
Dorința neîmplinită
a generalului Rădescu
G. GAFENCU

60 Baroni
de altădată
Miša Anastasijevic
C. BULZAN

63 Titulescu
în inima Africii
Într-o frescă necunoscută
din Addis Abeba
G.G. POTRA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

ENIGME ALE ISTORIEI

66 Evreii în Egipt
A. CARAGEA

EVENIMENT

70 Regina Maria
la Bran
M. ȘTEFAN

71 Povestea
vieții mele
Străini pe glia străbună
E. CHELE

75 Sfârșit
fără glorie
Contele Erasmus
și călcâiul lui Ahile
A. AL. CĂPUȘAN

79 Un ceai dansant
la 1921
L. IOAN

82 Un condotier
al secolului XX
1943-1945. Războaiele
neștiute ale italienilor
C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

OPINII

86 Huniazii, înainte
de înnobilare
I. HAȚEGAN

88 Trei femei
frumoase își dispută
tronul Franței
Întâmplări din vremea
Frondelor

HOOVER INSTITUTION

92 Un prieten
de dincolo de apa mare

RUBRICI

78 Pentru biblioteca
dumneavoastră

80 Telex

26; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

IUBIREA DE ȚARĂ

U ră și exagere de sine au îndrumat până acum pana celor mai mulți din scriitorii istoriei românilor și ce a rezultat de aici nu e greu de găcit: numai păreri sucite, opuse adevărului, pe care neștiutorii și

le-au însușit și răspândit cu o grabă uimitoare.

Numai așa a fost cu puțință să se trâmbejeze peste tot că românii n-ar fi de origine romană și că, fără a lăsa vreo urmă, s-ar fi strămutat din ținuturile de miazănoapte a Dunării în spre Sud, pentru a face loc ungurilor, cari tocmai atunci se îndreptau încoace. S-a spus că aromânii din Sud n-ar fi jucat nici un rol politic în al doilea imperiu „bulgar“, numai pentru a nu jigni în mândria lor pe slavii de acolo și i-au arătat pe români ca o națiune nedestoinică de cultură, care și-ar fi împrumutat tot ceia ce stăpânește astăzi de la unguri și greci. Ba, acum de curând chiar, un rector al Universității din Atena a susținut că un popor de opt milioane de țărani, ai cărui membri sunt legați prin aceiași limbă, același port, aceleași obiceiuri și altele și care în această privință înfățișează aproape un *unicum* n-ar alcătui totuși o națiune proprie, ci numai un desprețuit amestec de popoare, menit unei apropiate peiri. (Părerea stupidă că românii ar fi urmași ai ciobanilor turanici, părere discutată și în reviste germane ca *Deutsche Literatur-Zeitung*, arată ce departe a putut merge după război neînțelegerea unită cu patima politică, 1921.)

De cealaltă parte se deslușesc sunete nu mai puțin false, deși cu totul opuse. Pentru

NICOLAE IORGA

unii dintre aceștia românii trec drept adevărații și exclusivii urmași ai *romanilor* și nu drept acei ai populației romane din Peninsula Balcanică; limba lor de astăzi ar trăda foarte bine – așa spun

ei – care li-a fost singura obârșie; barbarii ar fi trecut fără urmă peste ei; aici ca și dincolo, pe țărmlul drept ca și pe cel stâng al Dunării ei s-ar fi susținut neîntrerupt ca reprezentanți ai vechii culturi; toate descoperirile vremurilor nouă întâi la ei s-ar fi ivit; mântuitoarea mare Revoluție franceză ar fi fost cu mult timp înainte prevestită prin răscoala țăranilor din Ardeal și tot ce se mai poate spune spre faimă.

Voci nepărtenitoare, în schimb, sunt puține, dar se pot cita și câteva de acestea.

Ca orice om cult și cu simțire normală, îmi iubesc și eu neamul. Dar acest sentiment nu are nimic a face cu istoria colonizării romane, cu măsurile împăratului Aurelian, cu împrejurările din statul bulgar sau român, cu felul propriu al întinderii ungurești în Transilvania, cu Revoluția franceză și răscoalele noastre țărănești; îmi iubesc neamul pentru că e al meu – și atâta tot.

Dar pentru a scrie istorie n-am nevoie de iubire, nici de ură; îmi trebuie numai izvoare și minte sănătoasă în atâta măsură, câtă e de nevoie pentru a le lumina.

(N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985)

Exclusivitate

Autorul acestui articol, Doctor Honoris Causa al Universității din Valladolid, membru corespondent al Academiei Regale de Istorie din Spania, este un specialist cunoscut în istoria Spaniei, despre care a scris o sumedenie de volume, unele traduse și în limba română. S-a născut la Nîmes, în sudul Franței, în 1929, și și-a luat licența în istorie și geografie la universitățile din Montpellier și Toulouse în 1949, unde în anii următori a obținut diplome de studii superioare licenței. A predat inițial la liceu, apoi în învățământul universitar, unde, ca profesor, a ocupat funcția de rector al Universității Toulouse Le Mirail (1978-1980).

Spania, de la Secolul de Aur până în secolul XX, constituie spațiul istoric pe care îl străbate cu ușurință în lucrările sale, așa încât, în mentalitatea colectivă sau cel puțin pentru noi, românii, riscă adesea să fie perceput ca istoric spaniol, deși s-a născut, a copilărit și trăiește în Franța. Marile epidemii din nordul Spaniei în secolul XVI, omul spaniol, atitudini și mentalități, secolele XVI-XIX, Inchiziția, istoria Braziliei, o monografie Franco, o alta Cortes, războaiele Spaniei sunt câteva dintre temele cărora le-a consacrat volume întregi.

În primăvara acestui an Bartolomé Bennassar ne-a vizitat țara, cu prilejul unui colocviu internațional consacrat autorului lui Don Quijote, organizat de Institutul Cervantes din București, unde a susținut o comunicare despre Cervantes și Marea Mediterană. Ne-a promis atunci că ne va trimite un text, amintindu-și cu plăcere de prezența sa în revista noastră cu ani buni în urmă, pe tema Inchiziției. Și iată că putem oferi acest articol cititorilor noștri.

CE ESTE SECOLUL DE AUR SPANIOL?

BARTOLOMÉ BENNASSAR (Toulouse, Franța)

Adevărul este că nu e atât de ușor de răspuns la această întrebare. Majoritatea definițiilor din dicționare și enciclopedii sunt extraordinar de restrictive. Astfel, dicționarul pentru folosirea limbii spaniole publicat în 1988 de Maria Moliner menționează: „epoca de cea mai mare splendoare a literaturii spaniole care include parte din secolele XVI și XVII”. Evident, nu se poate accepta o asemenea definiție, se face abstracție de arta spaniolă a acelei epoci și care pare să nu recunoască meritele lui Goya, Velázquez, Zurbarán, Valdés Leal și ale altor pictori faimoși, meritele marilor sculptori ai vremii, fie că este vorba despre Berruguete, Alonso Cano sau Montañes, meritele muzicii timpului etc. ...

Aproape toate celelalte definiții nu sunt mai multumitoare. Așa încât, eu m-am simțit foarte liber să sugerez o definiție în cartea mea *Spania Secolului de Aur*, care este următoarea: „Propun să numim Secolul de Aur memoria selectivă pe care o păstrăm despre o epocă în care Spania a avut un rol dominant în lume, fie că e vorba despre politică, armă, diplomatie, monedă, religie, arte sau literă.” Această epocă ar cuprinde aproximativ perioada 1520-1525 și 1648-1660. Totuși, dacă privim concret aspectele politice, economice și religioase, trebuie să ne limităm la anii 1520-1640, în timp ce dacă ne concentrăm asupra celor literare și artistice, ne oprim la 1550-1660. Vom examina mai îndeaproape acest al doilea aspect.

A venit momentul să ne punem întrebarea: oare este legitim conceptul Secolul de Aur spaniol (fie numai și ca expresie artistică), când mulți dintre artiștii care au realizat capodopere în Spania proveneau din diferite părți ale Europei?

Astfel, familia Arfe, care a dat naștere celei mai strălucite dinastii de argintari, autori ai celor mai frumoase *custodias* (cutii unde preotul își ținea ostiile, pâinea nedospită de cuminăcătură, pentru a le transporta) din Castilia, era germană: primul membru al ei, care a venit în Spania în 1500, se numea Heinrich de la Harf (sau de la Hartz). Unul dintre pictorii de portrete cei mai râvniți de la Curte în secolul XVI, Antonio Moro, era flamand și se numea Anthonis Mor van Dashort. Cei doi Leoni, Leone și Pompeo, sculptori italieni, au fost cei care au realizat grupul familiei lui Filip II în panteonul Escorialului. Italieni au fost și aproape toți artiștii care, angajați de Filip II, au lucrat la decorarea Escorialului: Federigo Zuccaro, Luca Cambiaso etc. De asemenea, italieni au fost și pictorii Bartolomeo și Vin-

cenzo Carducci, care și-au schimbat numele în Carducho, în timp ce familia Siloe, Gil și fiul său Diego (acesta deja cu nume spaniol), venea din Anvers. Fiii marelui arhitect flamand Hans van der Eycken (Egas Cueman în Castilia), cei doi arhitecți geniali Anton și Enrique Egas, autori ai

Spitalului Regilor catolici din Compostela, aveau și ei origine italiană. Juan de Juni, unul dintre autorii de sculpturi înfățișând viața lui Hristos și panouri din spatele altărilor dintre cele mai apreciate în Castilia, se numea de fapt Jean de Joigny și se născuse în Champagne, Franța. Apoi toată lumea știe că El Greco, născut în Creta, se formase la Veneția.

Pământul făgăduinței

Pe de altă parte, mulți dintre artiștii spanioli s-au format sau au lucrat mai mulți ani în Italia: pictorul Pedro Berruguete la curtea ducelui de Montefeltro, în Urbino, iar fiul lui, Alonso, cel mai faimos sculptor castilian al secolului XVI, a fost discipolul lui Michelangelo. De asemenea, Bartolomé Ordoñez, Pedro Machuca, Gaspar Becerra, între mulți alții, au trăit câțiva ani în Italia, iar José Ribera a rămas la Neapole în ultima jumătate a vieții sale. Să nu uităm că Tizian a primit multe comenzi de la Carol Quintul și de la sora sa, Maria de Austria, guvernatoarea Țărilor de Jos, și mai târziu același lucru s-a întâmplat cu Rubens.

Totuși, putem accepta și ratifica conceptul de Secol de Aur Spaniol, pentru că Spania a fost în același timp locul de elaborare și difuzorului unei sinteze culturale originale, să spunem al unei arte occidentale, dominantă timp de un secol și jumătate, care a adunat și a unificat, fără să șteargă diferențele, influențele din nord (Țările de Jos, valea Rinului, Burgundia, Ile-de-France) și din sud (Italia, Spania). Să nu uităm, de asemenea, elementele dobândite la contactul cu Islamul, în cadrul unei „culturi de frontieră”, pe care îl putem califica drept *mudejar* (musulman trăind în teritoriu creștin), precum și elementele exotice oferite de artiștii indieni sau metiși din America.

Dar cum se poate explica intensitatea schimburilor economice și culturale între Spania și restul țărilor europene, cum se poate explica faptul că atâția artiști străini au apelat

Filip II, în viziunea lui Antonio Moro, artist flamand de la Curtea Spaniei, devenit pictor al lui Carol Quintul

Alonso Berruguete a introdus stilul Renașterii italiene în Spania (pictura îl reprezintă pe Sf. Christofor)

la Spania și s-au înrădăcinat în această țară, căci mulți dintre ei s-au căsătorit în Spania și au avut copii hispanizați cu totul? Este cazul familiei Arfe, al familiilor Leoni și Carducho, Egas și Siloe, a lui Juni, a lui El Greco etc. La a doua sau la a treia generație procesul era deja încheiat. Pentru a putea răspunde, trebuie să facem referiri la politica și economie.

Într-adevăr, rezultatele politicii matrimoniale a împă-

ratului Maximilian și a Regilor Catolici (mai ales așa-numitele căsătorii încrucișate), combinate cu o serie impresionantă de morți precoce (mai ales cea a principelui Juan de Castilia și a arhiducelui Filip cel Frumos) au avut finalitate încă din anii 1516-1520: constituirea imperiului lui Carol Quintul, care reunea, în afara Castiliei și a Aragonului, Țările de Jos, diferite regiuni din Italia (Milano, regatul Neapolelui, Sicilia și Cerdeña, Franche-Comté, la care s-au adăugat încet-încet imense teritorii din Indii, adică America. Ca și cum asta ar fi fost prea puțin, jefuirea comorilor regatelor americane și apoi exploatarea regulată a minelor de aur și mai ales de argint (să ne aducem aminte de frumosul Potosi) au dat Coroanei spaniole, dar și Bisericii spaniole, anumitor ordine religioase, breslelor și confreriilor, marilor seniori, marilor particulari (bancheri, comercianți, literați) mijloace financiare, care le-au permis să sporească comenzile de opere de artă și, în anumite cazuri, să se dedice mecenatului. Asta explică de ce Spania a devenit pentru mulți tineri artiști străini „pământul făgăduinței“.

Smecheri, cerșetori, escroci

Un ultim factor care nu trebuie desconsiderat: precocitatea limbii vorbite în Castilia, prima dintre marile limbi europene care a luat o formă aproape finită. *Gramatica umanistului Antonio de Nebrija* datează din 1492, în timp ce *Prosa della vulgar lingua* a italianului Pietro Bembo a fost publicată în 1525, iar *Défense et Illustration de la Langue Française* de Joachim de Bellay a apărut abia în 1549. Expansiunea rapidă a spaniolei, care a făcut din latină feuda erudiților și a produs regresul catalanei (inclusiv în Barcelona și Valencia) a transformat această limbă în trambulina unei mari literaturi care, la începutul secolului al XVII-lea, avea deja capodopere: prima parte din *Don Quijote* se publică în 1605, a doua parte zece ani mai târziu; primul mare roman picaresc, *Lazarillo de Tormes*, apărut la jumătatea secolului XVI, *Calicii sau viața lui Guzman de Alfarache*, oglindă a vieții omenеști, de Mateo Aleman, apare în 1599, iar diferite comedii ale lui Lope de Vega au fost puse în scenă înainte de finalul secolului XVI. Pe deasupra, cum observa înșuși Nebrija, limba a fost mereu companioana puterii.

Mă voi limita să marchez foarte pe scurt aspectele cele mai notabile, mai durabile și mai actuale ale acestui Secol de Aur, încercând catalogarea și enumerarea lor.

Prima observație: opțiunile artistice ale Secolului de Aur sunt străine de orice

Escorialul, la decorarea căruia au lucrat mulți meșteri italieni

naționalism închistat. Am văzut deja că regii, de exemplu, dar și bisericile sau ordinele religioase au apelat la serviciile unor faimoși artiști flamanzi și italieni, precum Antonio Moro, Brueghel, Rubens, Tizian, a unor argintari de origine germană sau sculptori de proveniență franceză. Inclusiv pentru decorarea palatului Buen Retiro, Filip IV (1621-1665) s-a adresat unor pictori francezi, Nicolas Poussin sau Claude Gelée „Lorenul“. În colecțiile faimoase ale epocii întâlnim opere și de Hieronimus Bosch, Brueghel, van Dyck, Rubens, Rafael, Tintoretto, Tizian, Bassano, El Greco, nu numai de Murillo, Velazquez, Ribera sau Zurbaran. Influențele flamande, olandeze, italiene au avut un rol important în dezvoltarea atelierelor din Indiile Americane (Quito, Lima, Cuzco, Potosi).

A doua observație: atât literatura, cât și arta spaniolă ale acestei epoci au acordat o foarte mare importanță figurilor sau personajelor populare; nu sunt în nici un caz literatură sau artă limitate la Curte sau la păturile de sus ale societății. În *Don Quijote* sau în *Povestiri exemplare* ale lui Cervantes, nu întâlnim doar un nobil și pe sancho, ci și o mulțime de țărani, de meșteșugari, de căruțași, de cârciumari, de servitoare, ba chiar de codoși. Să nu mai vorbim despre romanul picaresc, adică

Lazarillo și *Guzman de Alfarache*, sau alte romane mai puțin faimoase, pline de escroci, de șmecheri sau de prostituate. În pictură se întâmplă același lucru: tablourile lui Murillo sunt pline de sărmani, de cerșetori, de copii înfometați. Zurbaran se complăce în universul special al mănăstirilor. Velazquez, deși pictor oficial al Curții, profită de tema mitologică pentru a ne oferi figuri pline de o puternică savoare populară de bețivani, mișunând în birturi. El introduce personaje umile, o bătrână gătind un pește, țărani sau căruțași mâncând. Același birturi, ale lui Zurbaran, precum cele ale lui Velazquez sau ale lui Sanchez Cotán, sunt un mod de a aduce la cunoștință obiceiurile alimentare ale țării etc. Inclusiv în panourile sculptate și pictate din spatele altarului sau în procesiunile Săptămânii Mari; gravorii și sculptorii pun în scenă figuri populare.

Filip II comandă italienilor

Altă observație: Secolul de Aur Spaniol oferă, de la gotic la baroc, un repertoriu foarte bogat de forme, figuri și imagini. Artă *mudejar* se continuă în secolele XVI și XVII prin producția multor tavane încastrate, cum este cel de la sacristia din Sevilla, care înfloresc chiar și în America spaniolă (Santa Domingo din Lima, San Augustin din Quito). Goticul supraviețuiește în catedralele din Plasencia, Segovia, Salamanca și în bisericile parohiale ale Țării Basc. Combinația dintre gotic, *mudejar* și influențele renascentiste italiene produce arta *platerescă*. Ea a avut un succes extraordinar: Universitatea din Salamanca, fațada bisericii Sf. Paul din Valladolid, porțile spitalelor Regilor Catolici din Santiago de Compostela și din Santa Cruz la Toledo etc.

Dacă putem admite că monumentul cel mai tipic, cel mai italianesc din Renașterea spaniolă a fost palatul lui Carol Quintul în Granada, construit după planurile lui Pedro Machuca, bate la ochi faptul că acest monument a rămas neterminat: poate pentru

Scenă din interiorul unei ferme,
pictură de Pieter Brueghel cel Bătrân

Soldatii își ridică solda, gravură de francezul Jacques Callot (din seria Mizeriile războiului)

că nu e în conformitate cu geniul național, care se pretează la creații mai compozite, precum catedrala din Granada, care începe cu goticul, înflorit, continuă cu influența renescentistă și se termină cu barocul, sub influența lui Alonso Cano. În schimb, Escorialul s-a născut prin voința unui om, Filip II, și, din această cauză, regele a acordat decorarea unor artiști italieni, nu spanioli.

Pe de altă parte, e adevărat că triumful barocului, mai ales după 1580, a coincis cu Contrareforma și recucerirea catolică: preaslăvirea sacramentelor, a euharistiei și a doctrinei prezenței regale, a rolului important al Fecioarei și al sfinților, a izbăvirii lumii prin patimile lui Hristos a primit o ilustrare imensă, câteodată genială, în argintărie (custodiile monumentale ale catedralelor), în sculptură (panourile sculptate și pictate din spatele altarului și procesiunile Săptămânii Mari), în pictură (serii de Zurbaran, de Murillo, de Valdes Leal în spitalul milei din Sevilla etc.).

Asta nu a împiedicat ca arta să servească preaslăvirii monarhiei: nu numai prin portretele regilor, principilor sau infantelor. Să ne gândim la Sala Bătăliilor din Buen Retiro, unde au intervenit, în ace-

lași timp, Velazquez (*Lăncile sau Predarea orașului Breda*), Zurbaran (*Apărarea orașului Cadiz*) Maino (*Recuperarea Bahiei*).

În sfârșit, să nu uităm că în acest Secol de Aur, Spania a oferit literaturii universale, după cum a subliniat Jean Vilar, trei noutăți esențiale: romanul amplu (*Don Quijote* sau *Viața lui Guzman de Alfarache*), relatarea uneia sau a mai multor vieți, bogate în episoade încărcate de simboluri, *Comedia*, forma de teatru nou ce aduce împreună nobili, țărani, soldați, escroci, curtezane, care nu evită să folosească un limbaj deochiat și, în al treilea rând, romanul scurt, relatarea scurtă, ficțiune care prezintă scenarii îndrăznețe sau aproape suprarrealiste (*Colocviul câinilor*, *Licențiatul sticlar*). Aceste puține referințe sunt suficiente pentru a demonstra că Secolul de Aur spaniol se adresează tuturor, nu numai unei elite. ■

În românește de Lavinia ZAINEA

Vino să vezi!

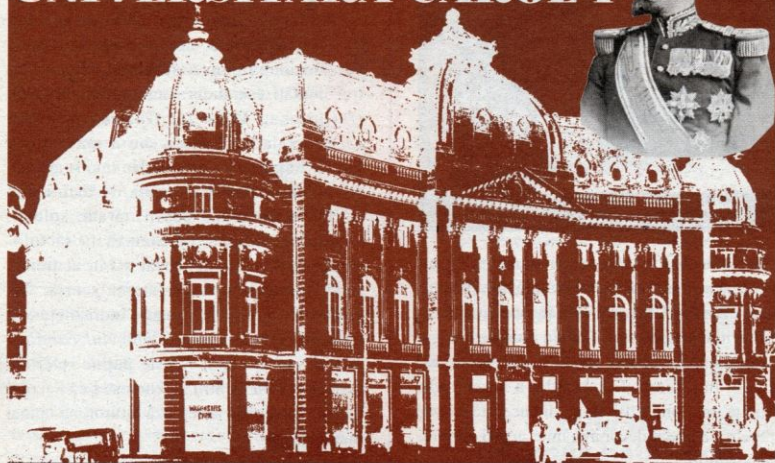
ALL

carte din ACCES
LA ISTORIE 5 lei!

În noiembrie și decembrie, găsești oferta ALL în rețeaua de librării CLB, în Librăria Mihai Eminescu, în Carrefour, Cora și Librarul Dulimex.

www.all.ro

FUNDAȚIA UNIVERSITARĂ CAROL I

MIRCEA REGNEALĂ

Regele Carol I a rămas în memoria națională ca un om de o mare ținută morală și intelectuală. Personalitatea sa, nu întotdeauna revelată publicului cititor la valențele reale meritate, va fi și mai prezentă în mass-media pentru că, în 2006, se împlinesc 140 ani de la venirea sa pe tronul țării, 125 ani de la proclamarea regatului și 100 ani de la Expoziția jubiliară din 1906, iar Ministerul Culturii și Cultelor a anunțat un proiect-program în acest sens.

Suveranul nutrea convingerea că rolul său nu este numai acela de om politic, ci și de mentor cultural, îndeplinind și o misiune civilizatoare în țara unde fusese chemat să domnească. Cu această convingere, hotărâște să construiască din propria avere o bibliotecă destinată studenților „de la toate facultățile din țară”. Achiziționează în acest sens casele lui C. Ioanid și trimite, la 3 mai 1891, o scrisoare președintelui Consiliului de Miniștri, Lascăr Catargi, cerându-i să propună un proiect de lege în Parlament pentru crearea unui așezământ care să poarte numele „Fundatia Universitară Carol I”.

Iată textul integral al scrisorii, săpat ulterior și în placă de marmură din Sala Profesorilor din Biblioteca Fundației, transcris în ortografia epocii:

„Scumpul meu Președinte al Consiliului,

Peste câteva zile România va serba a Douăzecișicincea aniversare a Domniei Noastre. Providența a vroit aceasta: din ziua când am îndreptat primii Noștri pași în această fru-

moasă Țară. Ea a revărsat cu îmbelșugare binecuvântările Sale asupra faptelor Noastre. Cu ajutorul Ei am putut străbate această lungă trecere de vreme, înconjurat fiind, din partea scumpului Nostru popor, cu o încredere și o iubire, cari au fost răsplata cea mai dulce a silințelor Noastre spre propășirea și fericirea lui.

Urmând pilda bunilor Domni din trecut și spre amintirea faptelor împlinite în acest

pătrar de veac, vroim a înființa un așezământ spre binele tinerimii universitare de la toate facultățile din Țară, al cărui scop va fi de a procura studenților un loc de întrunire, înzestrat cu o bibliotecă totdeauna deschisă, unde vor putea satisface iubirea lor de studiu; de a veni în ajutorul aceluia dintre dâșii cari întreprind lucrări speciale sub direcțiunea profesorilor, lor sau pentru tipărirea tezelor;

cum și de a da subvențiuni aceluiași ministru, din lipsă de mijloace, ar fi siliți să întrerupă studiile lor în dauna culturii generale a Țării. Spre îndeplinirea acestui scop, facem danie, de pe acum, Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice o casă ce se va clădi cu cheltuiala Noastră, de pe planurile aci alăturate, pe un loc așezat în fața palatului Nostru.

Punem totodată la dispozițiunea aceluiași ministru suma de 200.000 lei în rentă română 5%.

Pentru ca acest așezământ să poată lua desvoltarea dorită și să întindă cât mai mult efectele sale binefăcătoare, dorim ca el să fie recunoscut ca persoană morală și vă rugăm, D-le Președinte al Consiliului, ca, împreună cu colegii D-voastră, să aduceți în sesiunea actuală a corpurilor legiuitoare un proiect de lege în acest sens. Așezământul va purta numele de *Fundațiunea Universitară Carol I*.

Cât pentru amănuntele administrațiunii sale și statutele după cari se va conduce, acestea se vor fixa mai la urmă.

Dorința Noastră, a Reginei și Principelui Moștenitor, este ca această fundațiune să

contribuie a întări frăția printre tinerimea universitară și a hrăni simțământul patriotic care înalță sufletul ei.

Alegând Noi înșine locul viitoarei clădiri, am vroit ca ea să se ridice aproape de reședința Noastră, adică sub ochii și sub ocrotirea Noastră, fiindcă vedem în tânăra generație Speranța patriei și unul din sprijinile cele mai temeinice ale Tronului și Dinastiei Noastre. Plin de încredere că această a Noastră dorință se va împlini, vă rog, Scumpul meu Președinte al Consiliului, să primiți încrederea sentimentelor Noastre de înaltă stimă.

CAROL

București,
În 3 mai 1891"

Inaugurare cu proteste juvenile

Proiectul edificiului este încredințat arhitectului francez Paul Gottereau, cel care, în 1882, realizase și proiectul Palatului Regal. Era arhitectul în care regele avea cea mai mare încredere. Clădirea proiectată de Gottereau pe o suprafață de 660 m², în stil neoclasic, cu ornamentație sobră, avea forma unui unghi drept, în centrul unghiului aflându-se rotunda, cea care dă astăzi spre Piața Revoluției. De o parte a rotunde erau sălile de lectură, iar de cealaltă spațiile destinate locuinței directorului și altor funcționari, toate unite printr-un culoar. La mijlocul culorului se afla nișa cu bustul regelui,

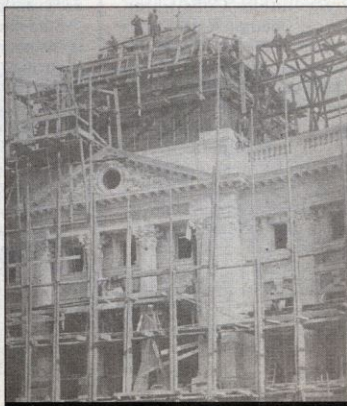
bust dispărut fără urmă în perioada comunistă. În acea vreme, clădirea Fundației era înconjurată de altele, între care cele ale familiei Lahovary, astfel încât din Palatul Regal se putea zări numai rotunda.

Regele s-a îngrijit îndeaproape de întreaga dotare a imobilului. Rafturile metalice, care și-au păstrat întreaga funcționalitate până la incendiul din decembrie 1989, au fost comandate la Casa Kunscherf din Dresda, iar mobilierul, cu piele verde, la Casa T. Held din Londra. Vitraliile, înfățișând domnitori români, au fost aduse de rege de la Castelul Peleş. Alte vitralii, reprezentând copii ale frescelor de la Biserica domnească de la Curtea de Argeș, au fost dăruite palatului Fundației de arhitectul restaurator francez Lecomte du Noüy, naturalizat la noi.

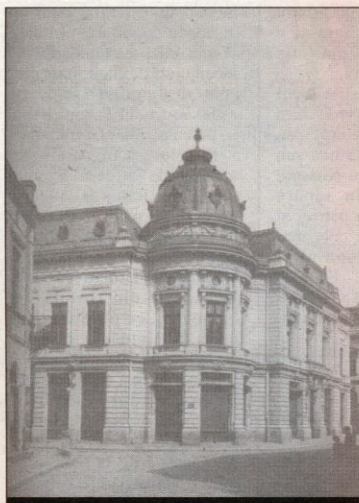
Clădirea Fundației era terminată la începutul anului 1895. La 14 martie același an, are loc festivitatea de inaugurare. Alexandru Tzigara-Samurcaș – cel care în anul 1933 va publica prima, dar și cea mai temeinică monografie

Arhitectul francez Paul Gottereau

Fațada în construcție a noii clădiri (anii 1912, 1913)

Prima clădire a Fundației, din strada Vienei

a Fundației – descrie, în aceste cuvinte, momentul inaugural: „Festivitatea a decurs astfel: la orele 11.30 Regele și Principele Moștenitor au venit pe jos de la Palat la Fundațiune, unde au fost întâmpinați de întreg guvernul, în frunte cu Președintele Consiliului, Lascăr Catargi, și de Curtea Regală. Sosind și Regina Elisabeta cu Principesa Maria, înalții oaspeți au urcat scările monumentale ale clădirii în sunetul Imnului Regal. În sala cea mare a Bibliotecii, Mitropolitul Primat, Ghenadie, asistat de Î.P.S.S. Iosif, Mitropolitul Sucevei și Moldovei, au săvârșit sfințirea clădirii, după care Regele a rostit discursul său.”

Inaugurarea nu a fost lipsită de evenimente neplăcute. Sub influența agitatorilor socialiști și a opoziției liberale, a apărut în presă un curent de opinii menit să-i determine pe studenți să respingă darul regal și să nu participe la

Regele nu a fost cătuși de puțin afectat de această atitudine, cunoscând psihologia tinerilor. Iată ce îi spune, în acest sens, lui Rădulescu-Motru, custode al Fundației: „sunt zburdălnicii de ale tineretii, care pot lua un curs neplăcut dacă sunt privity fără tact.”

Studenții care au participat la festivitate au fost, se pare, stigmatizați de restul colegilor, dacă e să dăm crezare ziarului *Adevărul*, din 16 martie 1895. În articolul *Studentul Bărbulescu*, se arată că respectivul tânăr, care a participat și a ținut un discurs la inaugurarea Fundației, „va fi huiduit de întreaga studențime”. Dar așa cum se întâmplă adesea cu tinerii, acest gest de frondă a fost un simplu foc de paie, pentru că foarte curând studenții, neputând rezista tentației de a vedea noua clădire, o vizitează mai întâi, uimiți de confortul din interior, apoi devin cititori fideli ai bibliotecii.

inaugurarea Fundației. Motivele erau: 1. „Maiestatea sa Regele nu le mai acorda o sală de întruniri [cum se promisese inițial – n.n.], ci toată donațiunea se mărginește la înființarea unei biblioteci și o mică sală de lectură”; 2. donația se adresa Ministerului Instrucțiunii, și nu Universității.

În ziua de 7 martie avusese loc întrunirea studenților contestatari și se luase decizia de a nu se participa la inaugurare.

Regulamentul pentru administrarea Fundației – elaborat în comun de ministrul Educației, Take Ionescu, delegatul Casei regale, I. Kalinderu, și rectorul Universității din București, Titu Maiorescu – este aprobat de rege la 3 februarie 1895. În articolul 1 este definit scopul Fundației: a) înființarea și întreținerea unei biblioteci cu sălile de lectură, de care să se folosească studenții de la toate facultățile universitare din țară; b) Ajutorarea studenților care, sub conducerea unui profesor universitar, întreprind lucrări speciale, precum și tipărirea tezelor de licență sau doctorat, recomandate de facultățile respective; c) Acordarea de subvențiuni la studenții merituoși lipsiți de mijloace.

Deși avea în regulament, așa cum se vede, și alte scopuri, biblioteca rămâne partea principală în structura și activitatea Fundației.

Maiorescu – donator principal

Primul Comitet de administrație al Fundației Universitare are în componență pe Titu Maiorescu – rectorul Universității din București, I. Culianu – rectorul Universității din Iași, și I. Kalinderu – administratorul Domeniilor Coroanei.

Încă de la început, alături de donația regelui, Fundația Universitară Carol I a beneficiat de numeroase alte donații și rente de la societăți sau persoane particulare, între care societățile Dacia România și The Bank of Rumania, precum și Evlogie Georgieff și Michail Jivadinevici, ca particulari, spre a ne opri numai la aceste nume. De-a lungul timpului, alte importante legate au fost făcute în folosul

Fundației, cele mai multe provenind de la foștii cititori ai bibliotecii, în semn de recunoștință pentru cultura dobândită în această instituție sau pur și simplu urmând gestul de generozitate al monarhului.

De altfel, regele a căutat să dea Fundației sale cât mai multă autonomie financiară. Deși instituția avea subvenție regală permanentă, suveranul a dispus ca parterul imobilului să fie prevăzut cu spații care să poată fi închiriate. După mărturisirile lui E. Pangrati, rector al Universității din București, regele i-ar fi spus: „Nu se știe cum ar fi vremile ori cum vor fi împrejurările. Fundațiunea mea trebuie să aibă mijloace proprii, pentru ca să poată trăi pentru binele tineretului și asigurarea viitorului.” Iată că și astăzi, la 110 ani de la inaugurarea Fundației, sursa esențială de venit a bibliotecii provine din chirile percepute pe aceleași spații.

La 9 februarie același an, G. Dem. Teodorescu este numit director al Fundației, funcție pe care o ocupă până în 1898. Pe postul de custode, comitetul de administrație îl numește la 15 februarie pe filosoful C. Rădulescu-Motru, care rămâne la Fundație până în 1899. Din 1899, timp de 47 de ani, până în 1946, Fundația este condusă de Al. Tzigara-Samurcaș, renumit critic de artă și om politic al vremii.

Biblioteca își începe activitatea cu numai 3.400 volume, dar lucrări de primă importanță pentru studenți, îndeosebi publicații în profilul facultăților Universității. Creșterea este desul de rapidă, astfel că în 1905 existau circa 20.000 de volume, iar spre sfârșitul celui de-al doilea război mondial aproximativ 150.000.

Alături de cărți, biblioteca este abonată la cele mai cunoscute periodice ale vremii, reviste științifice, dar și magazine ilustrate, care formau deliciul tineretului universitar, doric să aibă contact cu atmosfera occidentală. Iată ce mărturisește în acest sens Constantin Kirîțescu: „În sala de alături a bibliotecii găseam nu numai reviste științifice ale vremii cu caracter general, ca *Revue scientifique* a lui Charles Richet și *Revue general des Sciences* a lui Olivier, dar și reviste de cultură generală, ca *Revue des Revues*, *Revue des Deux Mondes*, pe care este puțin spus că le citeam, de fapt le devoram.”

Ca mai toate bibliotecile românești de prestigiu, Biblioteca Fundației și-a îmbogățit colecțiile prin donații. Unul dintre cei mai importanți donatori rămâne Titu Maiorescu, care, în 1914, dăruiește Fundației 4.391 de volume. La fel, profesorul Ioan Bogdan. În 1920, el oferă biblioteca sa de specialitate, bogată în lucrări de slavistică, unele extrem de prețioase, unicate la noi.

Cărți valoroase intră în bibliotecă și prin testamentul lui E. Pangrati, profesor, de asemenea, la Universitatea din

București. E interesant de știut că mulți dintre cei care au citit vreme îndelungată la Fundație au simțit ca o datorie morală, la sfârșitul vieții, să doneze bibliotecii cărțile personale.

Numele donatorilor, păstrate la loc de cinste în arhiva instituției, până la încetarea activității Fundației și transformarea ei în Biblioteca Centrală Universitară, în 1948, este destul de lung. Vom cita doar câteva: Barbu Catargi, Panait Cernea, C.C. Giurescu, O. Goga, Spiru Haret, Eugen Ionescu, Șt. O. Iosif, Al. Macedonski, S. Mehedinți, D. Sturdza, Grigore Tocilescu.

Regele iubește armonia

La puțină vreme după înființare, biblioteca a început să beneficieze de drept de *depozit legal*, adică primirea cu titlu gratuit a câte unui exemplar din orice publicație tipărită în țară. De această sursă de publicații, extrem de importantă, Biblioteca Fundației a beneficiat în întreaga existență.

Numărul cititorilor care frecventau Biblioteca Fundației a crescut an de an datorită celor doi factori care atrag și astăzi

Sala mare de lectură, 1914

oamenii spre bibliotecă: publicatii valoroase și condiții civilizate de lectură. Astfel că de la 18.418 cititori frecvență în 1895-1896 se ajunge la 52.930 în 1899-1900.

Începând cu anul 1900, Al. Tzigara-Samurcaș semna la cu regularitate în rapoartele anuale înaintate regelui necesitatea dezvoltării localului, devenit insuficient, ca urmare a creșterii permanente a numărului de cititori. Regele, devenind conștient de necesitatea dezvoltării Fundației, începe, imediat după 1900, tratative cu proprietarii imobilelor vecine cu biblioteca, în vederea achiziționării acestor clădiri pentru construcție. Respinge oferta Societății Dacia – actualul Corp Dacia al B.C.U. –, socotind că imobilul respectiv este impropriu pentru Fundație. Decide să cumpere casa lui Gr. Păucescu, aflată pe strada C.A. Rosetti de astăzi, colț cu Calea Victoriei. Tratativele au fost destul de dificile, din cauza repetatelor reveniri ale vânzătorului asupra prețului hotărât între părți. Suveranul nu dorea nici în ruptul capului să achiziționeze un alt teren – unde ar fi putut reconstrui Fundația – prin vânzarea imobilului inițial, cum sugerau unii. El voia ca Fundația să se afle în fața Palatului regal, „sub ochii și sub ocrotirea” sa.

În iulie 1911, pe cei 689 mp ai casei lui Păucescu și cei 180 mp dăruiți de Primărie, începe extinderea clădirii, proiectată de același arhitect, Paul Gottereau. Execuția a fost îndreptată fraților Axerio, cei care lucraseră la palatele regale din București și Sinaia. Sub noua înfățișare, partea veche rămâne ca o aripă a clădirii, corpul principal fiind „axat pe o piață în forma unui arc de cerc, construcția având și o altă aripă, aproape simetrică,

pe strada C.A. Rosetti. Stilul este Louis XVI, cu o mare sobrietate de linii și fără exagerări de ornamentație“. Este clădirea pe care o admirăm și astăzi.

Regele a dorit mult ca în jurul Fundației să fie construite clădiri care să se armonizeze cu cea a Fundației. Dar – cum remarcă E. Pangrati în 1927 –, în ciuda autorității sale morale și politice, el „nu a putut să împiedice ca la dreapta și la stânga fundației să se ridice clădiri cu alte cupole, de proporțiuni și de simetrii foarte curioase și puțin frumoase. O adevărată amărăciune cuprinsese sufletul suveranului, constatând că sobrul și demnul caracter pe care voise să-l dea Fundației lui fusese stricat de inspirațiuni nepotrivite ale clădirilor vecine“.

La 9 mai 1914 are loc inaugurarea noului local. Adunarea solemnă se desfășoară în aula cu 500 locuri, ce urma să fie sfințită în aceeași zi, în prezența membrilor Curții regale, a Senatului universitar, a guvernului, a membrilor parlamentului, a clerului și a numeroase personalități politice și culturale românești.

„Văzând dar râvna cu care tinerimea alerga la acest liman de studii – spune regele –, am hotărât lărgirea lui în măsura acestei râvne și înzestrarea sa cu cele mai moderne cerințe. Sunt fericit că pot astăzi dărui universității noastre acest încăpător lăcaș pentru cultura tinerii generațiuni, hărăzind totodată scumpei noastre capitale o clădire care face cinste celor ce au executat-o și vrednică de înaltul ei scop.“ Era ultimul discurs rostit de suveran în public. În același an, el se stinge la Castelul Peleş.

Elogiile făcute monarhiei la inaugurarea clădirii extinse au fost unanime. Traian Lalescu, în *Viitorul*, sub titlul *Fundațiunea Universitară Carol I*, scria: „Din bătrânul său palat, M.S. Regele poate să-și arunce cu satisfacție privirile asupra noii sale opere. Ea reprezintă într-o formă simbolică o imagine a activității sale neobosite în țara noastră, triumful unei perseverențe prevăzătoare care a înțeles să se adapteze împrejurărilor și să le ridice treptat până la înălțimea conceptelor sale.“ ■

(Va urma)

Biblioteca Centrală Universitară, astăzi

CÂND LIBERTATEA VENEA PE CALEA UNDELOR

Am început, cu ceva vreme în urmă, o suită de interviuri cu români care au lucrat la Europa Liberă. Vor rămâne, ca documente de istorie orală, pentru o viitoare istorie a emigrației române, când se va scrie.

Până atunci, ele oferă cititorului care a stat cu urechea lipită de difuzorul aparatului și cu mâna pe butonul scalei, încercând să evite efectele bruiajului imaginea de dincolo de microfon, felul cum ne vedeau cei din exil.

Adăugăm mărturiilor culese deja pe cea a domnului Andrei Brezianu, despre celălalt radio al libertății, Vocea Americii. Andrei Brezianu a fost directorul Serviciului român al Vocii Americii între 1991 și anul desființării acestuia, 2001.

– Când, cum și de ce a apărut postul de radio Voice of America (Vocea Americii; VOA)?

– Vocea Americii a apărut curând după primele momente ale participării Statelor Unite ale Americii la cel de-al doilea război mondial. Era un răspuns la emisiunile de radio difuzate de Germania nazistă în limba engleză și în alte limbi, emisiuni care urmăreau intoxicarea publicului radiofonic dintr-o seamă de țări în legătură cu ceea ce se întâmpla pe teatrele de război din Europa și Extremul Orient. Prima emisiune a VOA – difuzată în februarie 1942 – a fost, firește, în limba germană. Deviza cu care s-a prezentat postul de radio ascultătorilor săi era: „Știrile pot să fie bune, știrile pot să fie rele, noi vă

vom spune adevărul“ – formulă rostită, desigur, în germană.

Treptat, în cursul aceluiași an, au apărut și primele emisiuni în limbile celorlalte țări care gravitau în jurul Reichului nazist. Acestea au continuat pe toată durata războiului. Prima emisiune a VOA în limba română a fost difuzată din New York în noiembrie 1942.

The Voice of America reprezenta o noutate absolută, pentru că în S.U.A. nu a existat și nu există nici azi un post de radio național, subvenționat de guvern. Postul de radio VOA a fost înființat printr-o lege specială, dezbătută în Congres și aprobată de președintele Roosevelt. Una dintre prevederile legii era că emisiunile acestui post –

realizate în engleză, germană, italiană, română, franceză, polonă, finlandeză și alte limbi – se difuzează exclusiv către ariile-țintă, către țările cărora le sunt destinate. Mai mult, era interzis prin lege ca transcrierile emisiunilor VOA, în direct sau înregistrate, să fie difuzate prin presă pentru publicul american. Postul fusese creat cu scopul exclusiv de a transmite informații corecte populației din țările care erau intoxicate de propaganda nazistă și fascistă.

Așa s-a născut postul de radio Vocea Americii, care, până la finele anului 1942, difuza deja programe în 27 de limbi. În anii de după război, o serie de programe au fost desființate. Bunăoară, VOA nu a mai transmis în italiană și franceză pentru Europa. Au

Noua cameră a centrului de control, denumită Bubble

continuat însă emisiunile în franceză pentru Africa francofonă. Erau evoluții firești. În paralel, au continuat și s-au structurat mai solid emisiunile în limbile țărilor captive în sfera de dominație a Moscovei. Din acel moment, misiunea originară a VOA s-a modificat.

Reprofilarea Vocii Americii s-a făcut după căderea Cortinei de fier, despre care a vorbit pentru prima oară, grăitor și retoric, Winston Churchill, la Fulton, în S.U.A. Programele au fost restructurate astfel încât să contracareze aparatul de propagandă din țările cu regim totalitar aflate sub influența Moscovei. Studiourile au fost mutate de la New York la Washington. Din capitala americană se difuzau emisiuni în mai toate limbile țărilor din cuprinsul fostei U.R.S.S. și al țărilor intrate în sfera de putere a Moscovei. Emisiunile în germană au continuat până în 1960. Ele au fost reluate scurt timp – între 1991 și 1993 – după reunificarea celor două Germanii, dar profilul lor a fost atunci unul mai curând cultural. Apărută din nevoia asigurării unui echilibru al

informației, pentru informarea corectă a unor oameni care nu aveau acces decât la știrile difuzate de aparatele de propagandă din țările lor, VOA și-a câștigat în timp renumele de post echidistant. În aceasta constă și distincția între VOA și Europa Liberă, post de radio creat tot de autoritățile americane. Europa Liberă nu a fost conceput ca un post care să difuzeze informație totalmente neangajată, de la o anumită înălțime a orizontului politic, ci dimpotrivă, cu scopul bine determinat de a servi de substitut sau, dacă vreți, de a servi pe post de „surogat” pentru opoziția politică din țările în care opoziția era sugrumată și nu se putea exprima. Vocile acestora, care nu se puteau rosti între granițele României, Bulgariei, Ungariei și ale altor țări subjugate de Rusia sovietică, erau astfel dotate cu o relativă capacitate de reacție și răspuns. Am insistat asupra acestei distincții importante, pentru că mulți nu o sesizează: VOA și Europa Liberă au avut misiuni diferite, formate diferite de emisiuni, ținte distincte. VOA era (și este) un post guvernamental; un post

de radio axat pe prezentarea de știri și actualități americane și internaționale, bune sau rele, în manieră echidistantă, nu o voce a vreunei opoziții interne. De partea ei, Europa Liberă era o voce cumva partizană, un substitut combativ pentru vocile unei opoziții care nu se putea pronunța liber și combativ în interiorul lagărului dominat de politica totalitară a fostei Uniuni Sovietice.

– Cum era structurat postul VOA și care era locul ocupat de emisiunile în limba română?

– Structura postului era una divizionară. Existau Diviziile Asia, America Latină, U.R.S.S., Europa de Est. Emisiunile în limba română, difuzate de Serviciul român, făceau parte din structura de program a Diviziei Europa de Est...

– Distincția aceasta între U.R.S.S. și Europa de Est avea și o semnificație politică?

– Sigur că da. Dincolo de faptul că erau altfel de emisiuni, indirect se marca și faptul că S.U.A. nu recunoșteau ca definitivă subordonarea acestor țări la U.R.S.S. Divizia U.R.S.S. și-a schimbat acum denumirea în Divizia Euro-asiatică. Astăzi, fosta Divizie Europa de Est mai difuzează programe doar în albaneză și limbile fostei Iugoslavii. În timpul războiului rece și până la începutul procesului de destrămare a Iugoslaviei, emisiunile pentru spațiul acelei țări se difuzau sub titlul de emisiuni în limba sârbocroată, de fapt o singură limbă.

După începerea procesului de destrămare a Iugoslaviei, s-a creat un program distinct și separat în limba croată și altul, distinct și separat, în limba sârbă. Niciodată la VOA nu s-a pus problema vreunei distincții între emisiunile în limba română și – să spunem, la modul ipotetic – limba zisă „moldovenească”. Nu este mai puțin adevărat că ani de zile s-a manifestat o relativă rezistență din partea conducerii VOA față de acoperirea de către serviciul în limba română a evenimentelor din R.S.S. Moldovenească sau a celor care puteau avea rezonanță în aria-țintă de acolo. Lucrurile au fost gândite întotdeauna echilibrat, în așa fel încât să nu se vadă că există o direcție cu bătaie specială, pe calea undelor, pentru ascultătorii de pe malul stâng al Prutului. La Serviciul român nu s-a ajuns niciodată la situația de fărâmițare pe arii secundare, cu etichete lingvistice diferite, precum Serviciul care emitea inițial programe unitare în limba sârbo-croată.

– Din interviurile luate de colegii mei unor ziariști care au lucrat la postul de radio Europa Liberă (Magazin istoric, nr. 10/1998; 11, 12/2004; 4-6/2005) am aflat că în fruntea acestuia exista o conducere americană, în vreme ce secția română era condusă de un român. Cum stăteau lucrurile la VOA?

– La fel se întâmpla și la Washington. Directorului general al postului, numit de Casa Albă, i se subordonau directorii de divizii. Ei erau tot îndeobște americani, dar

De la dreapta: Andrei Marga, A. Brezianu, Elena Velisar, Liviu Maior, Nicolae Dima

vorbitori măcar ai uneia dintre limbile popoarelor cărora li se adresau programele respective. La un moment dat, prin anii '50 dacă nu mă înșel, la Divizia Europa de Est unul dintre directori a fost chiar un român, vreau să spun un român american: Șerban Vălimărescu. Urmau apoi directorii serviciilor propriu-zise, și ei cetățeni americani, dar proveniți în cea mai mare parte din țările respective.

Când am devenit director al serviciului în limba română, în 1991, eram doar cetățean român; nu eram încă cetățean american. A fost o excepție. Ca o curiozitate trebuie să vă spun că primul director general al VOA a fost un emigrant de cetățenie română: este vorba de John Houseman, născut la București în 1902 (numele lui la naștere era Jacques Haussmann). În decembrie 1941, la puțin timp după Pearl Harbor, el a primit din partea autorităților americane misiunea de a pune pe picioare postul de radio cunoscut astăzi sub numele de The Voice of America. John

Houseman a fost cel dintâi director general al Vocii Americii, instituție pe care a condus-o până în iulie 1943. Unul dintre studiourile VOA din Washington poartă de altfel numele lui John Houseman: Houseman a rămas însă mai bine cunoscut în istoria culturală a secolului XX ca om de teatru, regizor, scenarist de film (a scris printre altele scenariul filmului de mare succes *Van Gogh*, realizat în 1956). Împreună cu Orson Welles, John Houseman a realizat celebrul scenariu radiofonic *The War of the Worlds* (Războiul lumilor), după romanul științifico-fantastic al lui H.G. Wells. La difuzarea acestei capodopere a teatrului radiofonic, în 1938, mulți ascultători care nu prinseseră începutul emisiunii au intrat în panică, crezând că ascultă la radio un reportaj în direct al sosirii marșienilor.

Revenind la directorii serviciilor VOA în limbi străine, mai toți erau persoane provenite din țările în ale căror limbi erau redactate programele. Erau și excepții: doi dintre predecesorii mei

Redacția Serviciului român VOA: Neculai Lujeni, Sorin Drăgoi, A. Brezianu, Elena Velisar, Șerban Deșliu, Nicolae Dima, Michael A. Hann (așezat)

imediată la Serviciul român erau americani – de fapt diplomați americani: Judith Buncher și Edward Mainland. Printre cei care au condus Serviciul român înaintea mea s-au numărat însă și români, mai exact români-americani, ca de exemplu Mircea Carp, o personalitate cunoscută cititorilor revistei *Magazin istoric*, care au aflat despre cariera lui militară în cel de-al doilea razboi mondial (nr. 8/2005). Directorii de servicii erau integral responsabili de conținutul și organizarea programelor, în concordanță cu liniile generale de politică editorială ale VOA. Știrile, de pildă, trebuia bazate pe cel puțin două surse.

– Două, nu trei?

– Dacă existau trei era și mai bine. Ceea ce vă pot spune cu certitudine este că dacă știrile nu proveneau din două surse, nu intrau pe post. De asemenea, nici un interviu nu se putea difuza dacă nu era însoțit și de punctul de vedere al celeilalte părți. Oricine își putea exprima opiniile, dar

dacă acestea erau casante, dure la adresa cuiva, cealaltă parte trebuia să își expună și ea punctul de vedere. În chestiunile controversate – nu în aceeași emisiune și nici îndată după aceea – se difuza de regulă un interviu servind de contrapondere. De aceea, erau preferate emisiunile cu format de masă rotundă cu mai mulți invitați, dezbătând din mai multe puncte de vedere o temă sau un aspect al realităților economice, politice, culturale de interes pentru ascultători.

Nu era în obiceiul Vocii Americii să-și asume în nume propriu puncte de vedere polemice, tranșante, să pronunțe critici tăioase. Cu excepția editorialelor, care reprezentau, zilnic, punctul de vedere al guvernului american în legătură cu o anumită problemă. Însă un editorial era separat de corpul emisiunii, fiind anunțat și încheiat de un semnal sonor, astfel încât să nu fie confundat cu o componentă a emisiunii. La Serviciul român, editorialele erau plasate la jumătatea emisiunii, separând două segmente mai mari de program. Ulterior, editorialul a fost mutat la sfârșitul emisiunii în limba română, total separat de program, difuzat în ultimele cinci minute. Identitatea emisiunilor difuzate din Washington era dată și de acest aspect. În materie de știri, informația brută trebuia verificată din cel puțin două surse. ■

(Va urma)

A consemnat:
Dorin MATEI

Biroul redacției

Exclusivitate

NEBULOASE ZILE DE DECEMBRIE

MICAELA GHÎTESCU

Un dialog epistolar rămas neîncheiat...

Un dialog născut din amintirile grele ale experiențelor dureroase ale detenției, în aceiași ani 50, în temnițe aflate la distanțe mari între ele și sub regimuri politice diferite. Fostul ambasador al Portugaliei în România, José Augusto Seabra, evocă detenția sa în închisorile salazariste. Doamna Micaela Ghițescu (Magazin istoric, nr. 4-6/2003) scrie despre anii sumbri petrecuți în cele din România comunistă.

Trebuia să fie o carte care să cuprindă aceste evocări paralele. Moartea lui José Augusto Seabra a pus capăt, prea devreme, proiectului.

„Unică stăpână” a acestor tulburătoare scrisori, doamna Micaela Ghițescu a acceptat să le încredințeze spre tipărire revistei noastre. Ele își încep, acum, drumul spre cititorii pentru care, de fapt, au și fost scrise, din gândul de a nu fi uitate astfel de experiențe dureroase și pentru ca tinerii, îndeosebi, să cunoască adevăratul preț al libertății.

Prima parte a acestei corespondențe a apărut în numărul trecut, 10/2005, al revistei noastre.

Sfârșitul dictaturii salazariste (sus) și ceașiste (jos)

Citind cele nouă epigrafe din București pe care le-ai scris, amintirile mele se strecurau sub intuițiile dumneavoastră, ca și cum ați fi trăit visurile și coșmarurile noastre, ca și cum, de la celălalt capăt al Europei, cineva ar fi răspuns la S.O.S.-ul nostru disperat. La rândul meu, le-am citit unor prieteni români, care au fost izbiți de exactitatea lor. În fața imaginii dictatorului la balcon, hărțuit, uluit, readus brusc la adevărata sa dimensiune, la măsura sa sub-umană (imagine pe care nici un român nu o va putea uita), unul dintre prieteni m-a întrebat: „Spune-mi, de când este în România acest ambasador-poet?“, într-atât de „trăită“ părea scena pe care ați știut s-o schițați în șase rânduri: „De la tribuna tribului/ silabele-i fugeau/ tribunului fără de trib/ în ultima adunare/ din tribulul viciului// în șuier în șuier“.

Aceasta și toată ambianța comemorativă a acestor zile din decembrie 89 mi-au reînviat amintirile de atunci. Mărturisesc că, văzând într-o revistă portugheză, după Revoluția Garoafelor de la voi, o fotografie în care niște scriitori, participând la o manifestare de stradă la Lisabona, înaintau fericiți, râzând, ținându-se de braț, eram gelosă. Niciodată așa ceva nu ni se va putea întâmpla...

La sfârșitul lui 89 era din ce în ce mai greu de trăit în România. De supraviețuit. De murit. Voi vorbi altă dată despre viața noastră încremenită în întuneric, în frig, în frică și în minciună și în lipsuri inimaginabile. Pentru moment este suficient să spun că viața era de netrăit.

Personal, îmi pierdusem soțul cu puțin timp înainte, din

cauza urmărilor acelor condiții insuportabile ale cotidianului nostru. De câte ori, în acele decenii de întuneric, nu ne spuseseam: „Trebuie să rezistăm. Le vom supraviețui, asta-i sigur.“ Bărbatul meu nu „le“-a supraviețuit.

Eram deci singură, în casă și în viață, când comunismul internațional a început să plesnească din toate părțile.

Singura noastră legătură cu exteriorul erau posturile de radio „Europa Liberă“, „BBC“ și „Vocea Americii“. De ani de zile nu mai ascultam radioul românesc, nu mai urmăream televiziunea română. La București, în unele cartiere de blocuri, se putea prinde televiziunea bulgărească. Oamenii se apucaseră să învețe bulgara, se stătea la coadă în fața agenției aeriene bulgare ca să se copieze programul TV săptămânal care, cu amabilitate, era afișat pe vitrină.

Eram deci la curent cu ce se petrecea, nu vorbeam decât de asta: „fările-surori“ se eliberau, una câte una. De altfel, cum să nu-ți dai seama că plutea ceva în aer? Bucureștiul era practic „cartografiat“ de grupuri de 3-4 milițieni și soldați însoțiți de câini poliști. Erau postați la toate intersecțiile și chiar pe străzi neînsemnate.

Fre mătam plini de speranță și de disperare.

Într-o duminică dimineață, mergând după cumpărături în Piața Amzei, am dat de un cuplu de prieteni marginalizați și ei. Abordăm același subiect, obsedant. Întreb:

Dar la noi? Oare n-o să înceapă nimic și la noi?

Nu voi uita niciodată privirea celui prieten, nici răspunsul lui:

A început de dimineață. La Timișoara. Tocmai am auzit la „Europa Liberă“.

Alerg acasă, dau drumul la radio. Într-adevăr, începuse.

Inutil să spun că în cele câteva zile care au urmat (17-20 decembrie 1989) stăteam cu toții lipiți de radiouri. „Europa Liberă“ emitea acum 24 de ore din 24. Reușiseră să intercepteze un bărbat care putuse să treacă frontiera în Iugoslavia și care povestea, plângea. Primiseră și o casetă înregistrată de pe care se auzeau împușcături, busculadă, voci, țipete. O voce de femeie: „Români, români ca noi...“ Accentul ei bănățean era răscolitor.

In seara de 20 decembrie, telefoane: „Repede, dà drumul la televizor.“ Ceaușescu, revenit din vizita fulger în Iran, urma să facă un anunț important. Câteva minute naivă! sper că își va da demisia (conducătorii comuniști din statele vecine o făcuseră!). Eroare! Însoțit de soția sa și de slugile sale din C.C. și guvern, anunță represiuni dure la Timișoara, ca să-i pedepsească pe „huliganii care atacaseră o unitate militară“ (?!). Pe ecranul aparatului meu alb/negru păreau toți îmbrăcați în negru, ca niște ciocli.

Nu mai pot asculta radio: cablul aparatului s-a rupt. Trebuie neapărat să-l dau la reparat mâine.

A doua zi mă decid să merg la restaurantul Uniunii Scriitorilor, chipurile ca să iau prânzul. Era locul unde, în ciuda sălilor (și chiar a farfuriilor și scrumierelor!) înțesate cu microfoane, aveai ocazia să înfățișezi lume, să schimbi cuvinte, să afli câte ceva. Rog pe un prieten, scrii-

tor și el, să mă însoțească. Mergem pe jos, fiindcă e destul de aproape de casa mea.

Când ne apropiem de Calea Victoriei, scene ciudate: oameni târând steaguri, portrete, lozinci scrise pe pânză roșie alergau în toate direcțiile. La un moment dat, un camion cu soldați, în plină Calea Victoriei. Pe urmă, deslușim strigăte, cântece. Era cam ora 13. Știam că Ceaușescu convocase o mare adunare populară la ora 12. Practic, tot Bucureștiul era pe străzi. Dar strigătele astea... Oare nu cumva „Timișoara” scandează oamenii? Iar cântecul era chiar *Deșteaptă-te, române!*, cântec interzis, cel care se auzea?

Ne răbdători, dar încă neîncetători, ajungem la Uniune. Acolo, o enormă efervescență. Ni se povestește ce se întâmplase, faimoasa „scenă a balconului”, pe care am revăzut-o de atunci de zeci de ori și pe care ați „prins-o în ace” în poemul dumneavoastră.

Ne hotărâm să mergem să vedem, în grupuri mici. Drumul spre Piața Palatului este barat de cordoane de milițieni, care ne deviază spre Piața Universității. Văd pentru prima oară „scutieri”. Mă apropii de un milițian și-l întreb, cu un aer nevinovat, ce se întâmplă.

Îmi spune: „Niște oameni de la Timișoara au venit să facă dezordine în București.”

Arăt spre „scutieri” și spun, la fel de nevinovată: „De la Timișoara? Ce caută aici? De ce să facă dezordine la noi? De ce s-au îmbrăcat așa?” Excedat, milițianul îmi replică: „Circulați, duceți-vă acasă și nu mai puneți atâtea întrebări.”

Ajung în Piața Universității. Între timp, grupul meu se dispersase. Mă trezesc singură, în mulțime. Se strigă: „Jos comunismul!” „Veniți cu noi!” Încă mi-e frică. Cei care strigă sunt în mijlocul străzii. Eu sunt pe trotuar. Da, mi-e frică. Cobor cu un pas, apoi mă urc repede înapoi pe trotuar. Nu mă pot hotărî. La un moment dat se începe o horă și se cântă *Hora Unirii*. Prind curaj: hora asta nu era interzisă. Cobor de pe trotuar și intru în horă.

Exact din clipa aceea nu mi-a mai fost frică. Niciodată.

Strig și eu, cât pot de tare. Fericirea de a striga: „Jos comunismul!” „Jos cizmarul!” „Jos savanta!” „Ieri la Timișoara, azi în toată țara!” „Timișoara! Timișoara! Timișoara!”

Suntem survolați de elicoptere. Le huiduim. „Scutierii” formează un baraj. Dar nu mișcă. Îi interpelăm: „Și voi sunteți români!” „Noi suntem poporul. Voi, pe cine apărați?” Nu, nu mișcă. Își abat privirile. O fată, un domn în vârstă le oferă flori. Rădem. Suntem fericiți. Își deviază iar privirile. Mulțimea e din ce în ce mai mare. Din când în când este despicată de câte un TAB care trece în mare viteză. Huiduim, ne repliem, ne regрупăm din nou. Se aude: „În Piața Romană se trage. Sunt răniți.” Mulți vor să pornească într-acolo. Încerc să-i opresc pe cei din preajmă: „Aici suntem la adăpost: Ambasada Americană e la doi pași, Hotelul Intercontinental plin cu străini.” Ridic ochii. De la balcoanele hotelului suntem filmați, fotografiați. Mi-amințesc atunci de Praga 68: după fotografii și filme au putut să fie recunoscuți manifestanții ca să fie apoi arestați. Port o căciuliță de lână mov: recognoscibilă de departe. Ei, și? Nu, nu mi-e frică. E frumos (adevărată primăvară în decembrie) și e bine. Îngenunchem, ne rugăm

pentru morții de la Timișoara. Am cizme cu toc înalt, o geantă prea mare, prea grea: îngenunchez, mă ridic destul de greu. Și, pe deasupra, căciuliță mov... Categorical, nu sunt îmbrăcată ca pentru o Revoluție...

Primele morminte ale Revoluției din București

Apare un tânăr, bandajat la cap. Au tras în el? Nu, fusese bătut, călcat în picioare cu cizmele. Elicoptere. TAB-uri. Și „scutierii“, tot nemișcați. Apropierea ambasadelor, Ambasada Statelor Unite... Începe să se întunece. Încerc să o sun pe bătrâna mea mătușă, care e singură și trebuie să-și facă griji că nu m-am întors acasă. Telefonul public de la colțul Sălii Dalles nu funcționează. E ora 17.30. Cu părere de rău, mă decid să plec. Pornesc în direcția Bulvardului, în fața Universității. Îmi fac loc cu greu prin mulțime. Mă opresc de mai multe ori, ca să strig, să cânt, să huiduiesc, să mă rog, dar tot în direcția casei.

La 17.30, ÎN PIAȚA UNIVERSITĂȚII, LA COLȚUL SĂLII DALLES, AU CĂZUT PRIMII MORȚI DE LA BUCUREȘTI: 13. SECERAȚI DE O RAFALĂ.

(Am aflat asta mult mai târziu, o plăcuță fixată chiar pe locul acela atestă acest lucru. Probabil că ceasul meu nu era chiar foarte exact.)

Înaintez pe Bulvard, pe trotuarul din dreapta. De cealaltă parte, camioane pline cu soldați, tancuri, aliniate, în așteptare, aproape până pe strada mea. Nenumărate, dar fără să reacționeze încă. Nu mi-e frică pentru mine, dar mă sperie.

Mi-aduc aminte de cablul radioului. În Piața Kogălniceanu intru la un atelier și rog să mi-l repare. „Veniți de la Universitate? Ce se întâmplă acolo?“ „Ce se întâmplă e de bine.“ Explic că, fără cablu, nu pot asculta radioul. Mi-l repară pe loc; n-am nimic de plătit...

Acasă, convoc locatarii, le povestesc ce știu, îi îndemn să

se ducă de dimineață, foarte devreme, în Piața Universității. Ei îmi povestesc, fiecare pe rând, incredibila „scenă a balconului“, văzută la televizor. Telefoane. Unii prieteni știu, fuseseră acolo, mai erau încă. Altoru nu le vine să creadă.

Astăzi nu mai înțeleg cum de mi-am putut închipui că TAB-urile, numărul mare de soldați, „scutierii“ nu erau acolo decât ca să ne intimideze, să ne facă să mergem acasă și că, după un răgaz în timpul nopții, va fi suficient să fim foarte numeroși a doua zi, ca să reușim. (În realitate, existaseră morți, răniți, torturați.)

A doua zi, foarte devreme, pornesc. Refac drumul din ajun. Tancurile, camioanele dispăruseră, oamenii, pe stradă, afluează în aceeași direcție. Nimeni nu vorbește: n-avem încredere. Cineva strigă de la un balcon: „L-au sinucis pe generalul Milea.“ E vorba de ministrul Apărării.

ASTĂZI, DUPĂ ATĂȚIA ANI, CAZUL NU ESTE ELUCIDAT: SINUCIDERE SAU ASASINAT?

Ajung în apropierea Pieței Universității. La lumina zilei, peisajul s-a schimbat: TAB-urile se află în mijlocul mulțimii. Înlemnesc. Fiind în contra luminii, nu pot distinge cine sunt cei cățarați pe ele. Reușiseră oare să învingă mulțimea? Vacarmul este imens, dar nu percep încă ce se strigă. Deodată, un steag este înălțat pe un TAB: un steag găurit! Deci, sunt ai noștri! Armata a fraternizat! Fericirea mă inundă. Acum sunt și eu în mulțime. „Olé, olé, olé, Ceaușescu nu mai e!“ Cântăm, strigăm, ne rugăm,

rădem. *Deșteaptă-te, române!* O necunoscută mă ia de braț: „Sunt singură, vreiți să rămânem împreună?“ „Sunt singură și eu.“ Nu ne vom despărți toată dimineața. N-am mai revăzut-o de atunci. Pornim, cu TAB-urile la mijloc, spre Comitetul Central. Suntem tot mai numeroși. Un val imens. Oamenii, la balcoane, la ferestre, fac gesturi largi, agită drapelul găurit. Îi îndemnăm: „Veniți cu noi!“ E frumos, e cald, ca niciodată în acest anotimp. În Piața Palatului nu puteai arunca un ac. (Acolo unde, pe o rază de mai multe sute de metri, ne fusese interzis să pășim...)

Un elicopter ne survolează, ne inundă cu pătrățele de hârtie: „Studenti, cetățeni, nu vă lăsați înșelați de dușman. Strângeți rândurile în jurul tovarășului Ceaușescu.“ Un răs imens zguduie mulțimea.

Mă aflu la colțul C.C.-ului. N-am vizibilitate spre acoperiș, nu pot vedea aterizarea elicopterului, îmbarcarea „lor“. Dar știrile trec din gură în gură și toată lumea știe. „Olé, olé, olé...“

Câțiva se precipită în interiorul C.C.-ului.

Prin ferestre se aruncă portrete. Dar și hârtii, dosare. „Cruțați documentele!“ Încep să fie strigate nume: „Doina Cornea“, „Mircea Dinescu“, „Ana Blandiana“.

NIMENI NU STRIGĂ „ION ILIESCU“, NICI „PETRE ROMAN“...

Rădem, plângem, ne îmbrățișăm, agităm fulare, pălării. Mașinile, care-și fac loc cu greu, au farurile aprinse. Clopotele bisericilor sună. Un domn mă întreabă: „Vă bucurați, Doamnă, nu-i așa?“ Altul îmi arată un glonte, adunat de pe jos.

Urc pe Calea Victoriei ca să mă duc la fosta mea profesoară de franceză (arestată și condamnată cu mine, în „lotul francez”); are 86 de ani, știu că practic nu mai iese din casă, vreau să mă duc să-i povestesc.

La colțul hotelului Athénée Palace, două mașini ale corpului diplomatic: Ambasada Franței, Ambasada Suediei. Ambasadorul Franței, cu bustul aproape ieșit pe geamul mașinii, face gesturi largi. Lumea se precipită să-i strângă mâna, să-i vorbească. Mă trezesc, nici eu nu știu cum, cu buzele pe fruntea lui... (Jean-Marie Le Breton, l-am revăzut la Lisabona, unde fusese numit ambasador, după București. Mai târziu a publicat o carte: *Căderea lui Ceaușescu*).

Profesoara mea, aceea doamnă în vârstă care aproape nu mai ieșea din casă, este în pragul ușii, gata să pornească. Ținând-o de braț, o conduc în Piața Palatului, facem un tur, o readuc acasă.

FUSESE CON-DAMNATĂ PE VIA-ȚĂ, CONSIDERATĂ UNUL DINTRE CAPII „LOTULUI FRANCEZ”.

Euforică, văd doar oameni euforici în jurul meu. Tot Bucureștiul, toată țara se bucură. Mă îndrept spre Palatul Telefoanelor; aș vrea să telefoniez în Italia, verișoarei mele, „aproape” sora mea, de care sunt despărțită de 20 ani. Ușile sunt închise, dar de la un

etaj superior se aruncă un mesaj: „Măcel la Sibiu.” Se formează grupuri în jurul persoanelor care au radiouri portative. „Au fost prinși?” „Nu.” Frisoane...

În fine, mă duc acasă, dar sunt gata să revin în Piața Palatului unde fusese anunțat un miting pentru ora 17.

La televizor, apeluri răscolitoare: „Tuturor celor care locuiesc în apropierea Radioului și Televiziunii, veniți să le apărați contra grupurilor de teroriști care înaintează spre Capitală.” Casa Radio se află la 5 minute de locuința mea: mă duc. Nu e nevoie de mine: soldații sunt la post, străzile blocate de tramvaie și camioane. După câțva timp, mă înapoiez acasă.

S-a făcut întuneric, îmi simt picioarele moi. E prea târziu ca să mă mai duc la miting, de altfel transmis la televizor. Proclamația „către națiune” începe.

Brusc, împușcături: Biblioteca Universitară incen-

diată; Palatul Regal (Muzeul Național) în flăcări. Ce, se întâmplă?

Curând, împușcături se aud și în jurul meu, parcă din chiar grădina mea, venind probabil de la Casa Radio.

În afară de câteva răgazuri în timpul zilei, acele împușcături aveau să reînceapă de îndată ce cădea întunericul, timp de mai multe zile.

RĂZBOIUL ELECTRONIC, DE CARE NU AUZISEM NICIODATĂ PÂNĂ ATUNCI!

Intre timp la TV, la radio, suntem bombardați cu știri false: apa e otrăvită; teroriștii sunt la etajul XI al Televiziunii; se urcă pe acoperișuri, se strecoară în mansarde; trag din toate pozițiile; nu aprindeți luminile; veniți să ne apărați etc. etc.

ÎN TRE TIMP, SOȚII CEAUȘESCU ERAU ARESTAȚI. NU A FOST REGĂSIT NICI UN „TERORIST” ȘI PESTE 1.000 DE PERSOANE AU MURIT, DUPĂ 22 DECEMBRIE.

Asta e altă poveste. O poveste tristă și urâtă, pentru care nu a plătit nimeni până astăzi. Și care a pătat cu noroi și sânge bucuria noastră de atunci. Și totuși, aceea bucurie nu mi-o va putea lua nimeni vreodată. Într-o zi îmi veți spune cum ați trăit dumneavoastră, în exil, ziua de 25 aprilie 1974, Revoluția Geroafelor. Nu mai am nici un motiv să vă invidiez! ■

(Va urma)

„Exact în clipa aceea nu mi-a mai fost frică...”

Contele Alfred von Schlieffen și o pagină a manuscrisului (1906)

A EXISTAT PLANUL SCHLIEFFEN?

ILIE ANDREI

Concepția militară germană de dinaintea primei conflagrații mondiale s-a centrat, în mare parte, în jurul numelui și a activității contelui Alfred von Schlieffen (1833-1913), retras, în 1906, de la șefia Statului Major General german. Era tocmai anul în care acesta își publica studiul cu privire la situația și, mai ales, la viitorul armatei imperiale. Conceptul-cheie al strategiei elaborate de el pleca de la ideea concentrării întregii armate spre vest, cu neglijarea aproape totală a protejării Prusiei la est împotriva unei posibile agresiuni rusești. În acel moment, după înfrângerea suferită în războiul cu Japonia, Rusia nu era considerată o amenințare serioasă.

La începutul primului război mondial, generalul Helmuth Johannes von Moltke (1848-1916), succesorul lui Alfred von Schlieffen ca șef al Statului Major General, și-a început într-adevăr ofensiva printr-o mișcare spre vest, invadând Belgia. A urmat, în septembrie, prima bătălie de pe Marna, încheiată cu un eșec german.

După război, în 1919, istoricul și publicistul Hans Delbrück a readus în discuție Planul Schlieffen, afirmând că Statul Major German a aplicat o concepție strategică greșită. Acuzațiile lui Delbrück au fost interpretate ca provocări față de corpului ofițeresc

german. Reacția reprezentanților acestuia a fost afirmația că Planul Schlieffen era unul strălucit, dar Johannes von Moltke l-a aplicat greșit.

Documentele păstrate în arhivele Reichului de la Potsdam susțin aceeași idee, conform căreia strălucitorul plan al contelui german a eșuat din cauza greșelilor făcute în 1914 de trei înalți ofițeri: Moltke, Bülow (comandantul Armatei 2) și Hentsch (ofițerul de legătură al lui Moltke în timpul bătăliei de pe Marna) toți morți în 1920...

Nu au lipsit nici cei care au încercat să le ia apărarea. Erich Ludendorff, care a lucrat îndepărtat de Moltke, între

1908 și 1912, considera că acesta a urmat ideile lui Schlieffen, dar nu a reușit să le execute corect.

Câțiva ani mai târziu, în 1929, generalul Wilhelm Groener, fost șef al căilor ferate în 1914, succesorul lui Ludendorff și, de câteva ori, între 1928 și 1932, ministru de Război și de Interne, a lansat ideea că armatele imperiale erau destul de puternice în 1914 pentru a putea urma planul lui Schlieffen. El urmărea să sublinieze, încă o dată, greșelile lui Moltke în punerea în aplicare a ideilor lui von Schlieffen.

Din păcate, arhiva Reichului a fost distrusă în timpul

bombardamentelor

din aprilie 1945. Printr-un mare noroc, documentele originale ale Planului Schlieffen au fost salvate, dar ele au văzut lumina tiparului abia în 1956.

Căderea Zidului Berlinului a avut ca rezultat și reunificarea arhivelor militare germane. Ocazie cu care documentele păstrate în est au oferit neașteptate surprize cercetătorilor. Printre ele, lucrarea lui Wilhelm Dieckmann *Der Schlieffenplan* (Planul Schlieffen). Ofițer, specialist și în istoria economică, Dieckmann a făcut ample cercetări în arhive, în 1920. În timpul celui de-al doilea război mondial a fost rechemat între cadrele active, iar la 20 iulie 1944 a fost arestat (acuzat de a fi fost unul dintre camarazii lui Stauffenberg în atentatul asupra lui Hitler, din iulie 1944) și executat. În urma sa a rămas un manuscris, conceput, se pare, prin 1930. El este astăzi una dintre puținele surse cu privire la condițiile conceperii Planului Schlieffen.

Două au fost coordonatele principale ale lui Schlieffen scria Dieckmann: planificarea războiului și structura forței (adică, mărimea și compoziția armatei), aceasta din urmă reprezentând cea mai serioasă problemă. Schlieffen era conștient că armata germană era, din punct de vedere numeric, inferioară celei franceze. În condițiile unei alianțe franco-ruse, dezechilibrul devenea de-a dreptul alarmant.

Generalul Helmuth Johannes von Moltke, succesorul lui Schlieffen

Analizând strategiile franceze folosite de-a lungul istoriei, contele german considera că de mulți ani puternica Franță se baza pe defensivă. Nu se întrevedea nici o schimbare de perspectivă. Dar făcea și o observație extrem de importantă: dacă și când Franța se va hotărî să meargă la război, ea își va concepe imediat un plan ofensiv.

Schlieffen însuși scria prin 1892 că devenise în acele vremuri o obișnuință ca specialiștii militari să vehiculeze ideea unei traversări a Belgiei pentru a evita fortificațiile franceze. Cu toate acestea, după părerea lui Dieckmann, din 1896, Schlieffen începuse să se gândească și la o trecere a trupelor prin fortăreața Ardenilor. Un prim studiu în această direcție fusese conceput în august 1897. În el explica faptul că armata germană trebuia să găsească o cale pentru a se apropia și ataca Franța, fără a se bloca în fortificațiile ei. Viabile puteau deveni fie zona cuprinsă între Toul și Epinal, fie cea situată la nord de Verdun. Prima nu era de dorit, căci linia trasată de râul Moselle reprezenta o poziție

bine apărată natural.

A doua ofertă însă spațiu suficient pentru desfășurarea trupelor germane.

Era pentru prima dată când Schlieffen preconiza o ofensivă la nord de Verdun și tot pentru prima dată când lua în considerare plasarea ma-

iorității covârșitoare a trupelor germane în vest. Dar făcea observația că această mutare ar fi necesitat unități suplimentare și poziționarea mai multor divizii pe flancul estic al Prusiei (de la 15 la 22).

În octombrie 1899, autorul lua în calcul, în așa-numitul Plan I, și situația în care Germania ar fi intrat în război contra unei alianțe franco-ruse, în care aceasta din urmă ar fi atacat de pe poziții de inferioritate, însă. Ca pas următor, pentru cazul în care Rusia ar fi atacat, concepute și un Plan II.

Într-un studiu operațional, conceput de generalul Hans Hartwig Beseler, în ianuarie 1900, apărea și primul document în care era pomenit Planul I Schlieffen. După acel autor, marea dificultate era păstrarea secretului unei atari concentrări de forțe armate în zonă, fără a trezi suspiciuni părții franceze.

Astfel, cele două variante concepute la sfârșitul secolului XIX, împreună cu opiniile generalului Beseler, au reprezentat baza strategiei lui Schlieffen în vest. Germania trebuia să se bazeze pe forța sa internă; numai astfel putea învinge, iată ideea de fond.

După primul război mondial, în Germania s-a iscat o polemică legată de Planul Schlieffen. A fost o concepție strategică greșită! Nu este adevărat! a replicat corpul ofițeresc. Cei care l-au aplicat au greșit, planul era bun

Din păcate, manuscrisul lui Dieckmann se termină cu analiza anului 1904. Dar subliniază faptul că Schlieffen era foarte preocupat de organizarea și dotarea armatei naționale.

Recent au fost descoperite în Arhivele militare naționale de la Freiburg analizele exercițiilor militare pe hartă organizate în 1904. Acestea pot oferi primele indicii serioase cu privire la adevărata concepție strategică a lui Schlieffen și ele au fost analizate de Terence Zuber, un ofițer de rezervă american.

În cazul primului exercițiu, armata germană trebuia să se desfășoare după o formulă aproape similară ideilor de mai târziu ale lui Schlieffen; în cel de-al doilea, atacul francez în flancul sudic al armatelor germane conducea la un dureros eșec.

Dar nici un aspect sau concept nu a fost testat efectiv pe câmpul de luptă. Istoricii

Erich Ludendorff a încercat să le ia apărarea

consideră că Schlieffen credea cu adevărat că Germania își putea permite să lase neapărată Prusia estică, bazându-se pe experiența războiului ruso-japonez (1904-1905), dar și a revoluției din 1905. Rapoartele din acel an nu ofereau însă indicii cu privire la un posibil colaps al armatelor rusești.

Tradiționalul plan Schlieffen prezenta deci două majore inconsistente: preconiza utilizarea unor unități armate care nu existau în realitate și lăsa neapărată zona estică prusacă. Motiv pentru care un istoric militar modern ajun-

Documente recent descoperite arată că nici criticii, nici apărătorii Planului Schlieffen nu îl cunoșteau. Strategul german concepute o lovitură decisivă la graniță, nu o campanie de lungă durată, în adâncimea teritoriului inamic

sese la concluzia că el era opera unui „Idiot senil“.

De fapt, arată Zuber, în toate exercițiile desfășurate pe hartă, Schlieffen concepea un atac surpriză, susținut de mobilitatea pe care o asigura transportarea trupelor pe calea ferată. Inamicul trebuia surprins, încercuit

și distrus în zona din apropierea graniței, nu prin pătrunderea în adâncimea teritoriului inamic.

Criticii planului lui Schlieffen nu au înțeles că el nu urmărea să dezvolte o nouă schemă, radicală, ci căuta să rezolve problema utilizării la capacitatea maximă a resurselor militare umane de care dispunea Germania.

Așadar, în realitate, niciodată Schlieffen nu a avut intenția de a distruge armata franceză într-o singură bătălie. Planul Schlieffen, așa cum l-au înțeles urmașii săi, nu a existat. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2005, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

Cu câte volume și-a început activitatea Biblioteca Fundației Universitare Carol I?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna septembrie 2005 este:

Cetatea Oradiei

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Nicolae Bridean**, din Caransebeș.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2006.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, sect. 1, București

Prezentăm într-un articol anterior (Magazin istoric, nr. 2/2005) constatările misionarilor catolici trimiși de Congregația De Propaganda Fide de la Roma, la sfârșitul secolului XVI și în prima jumătate a celui următor, spre a cerceta starea episcopioilor catolice în Țările Române. Adeseori erau semnalate conflicte generate de influența exercitată de prelații polonezi sau unguri și faptul că episcopii trimiși de Roma nu se prezentau în dieceze, socotind locurile prea depărtate, nesigure, supuse invaziilor și molimelor.

MISIONARIII ROMEI ÎNTRE ROMÂNI

IONUȚ VASILOIU

• Dai un cal și devii preot • Dominicanul răpește mireasa din pat pentru o datorie neplătită • Popă papistaș cu soție și copii • Despărțiți de neveste de trimișii Papei, revin la ele după plecarea acestora • Biserica unui preot ungur, ca un locaș pentru fiare • La știință de carte, situație comparabilă cu cea din dieceza Trent

Dar ce raportau misionarii catolici din ordinul franciscanilor despre viața de obște a preoților și credincioșilor din comunitățile cercetate?

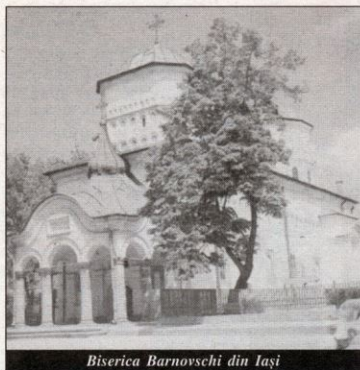
Rapoartele lor au culori destul de sumbre: preoți însurați sau având concubine, care cer bani de la enoriași, poartă arme și haine laice, amestecându-se cu mirenii, neglijându-și îndatoririle religioase ș.a. Petru Bogdan Bakšić, care a călătorit în Moldova și Țara Românească de mai multe ori între 1640 și 1670, nota că aici „catolicii pot face orice”, din cauza anarhiei ce domnea în biserica lor.

Autoritatea Papei era impusă cu mare dificultate. Clericii locali considerau preoția ca pe o slujbă aducătoare de bani și de alte beneficii. La fel și misionarii, care socoteau

venirea lor în Țările Române doar ca pe un stagiul necesar obținerii apoi a unei parohii bogate, în altă parte sau chiar în Roma.

În lipsa stipendiilor de la Vatican, care ajungeau foarte greu și erau insuficiente, banii necesari întreținerii misionarului sau preotului erau colectați din donațiile impuse sătenilor săraci. Trebuia ca trei-patru sate să plătească sumele necesare.

Bakšić amintește că „părintele Hiacint (Giacinto) din Osimo, din ordinul Sf. Dominic,... a fost un mare desfrânat și pricină a multor scandaluri”. El nu-și îndeplinea sarcinile religioase dacă nu era plătit. Lua mită, oferind diverse servicii, mergând până la a consacra preot „un anume mirean Nicolae”, care îi dăduse „un cal și alte

Biserica Barnovschi din Iași

plocoane". Dominicanul a căsătorit un cuplu „și se înțelesese cu omul asupra prețului". Neprimind banii, după câteva zile, într-o dimineață, a mers la casa înșurăteilor. Proaspătul mire era „în pat cu nevasta lui". Tot nu putea să plătească și Giacinto „se înfurie grozav, trage cu forța soția din pat, numai în cămașă, și o duce în altă casă, unde îi pune cătușă la picioare".

În cele din urmă, soția a fost răscumpărată, iar fratele marelui, spre a răzbuna necinstea adusă familiei, l-a înjunghiat pe reprezentantul Romei „în cinci locuri cu cuțitul".

Bakšić constata că „purtarea preoților și călugărilor duce mai mult la năruirea credinței catolice, decât la înălțarea ei". „Schismaticii (ortodocșii) – scrie el – se folosesc de aceste prilejuri ca să-și bată joc de călugării noștri și de legea noastră".

Misionarii constatau că preoții și călugării locului încălcau și interdicția de a se căsători. Comunitatea locală nu sancționa abaterea, atâta timp cât prelații catolici își îndeplineau îndatoririle. Astfel, erau puși pe picior de egalitate cu preoții ortodocși sau protestanți, care aveau dreptul să-și întemeieze familii.

Căsătoria preotului catolic, îndeosebi la țară, era tolerată și din necesități de ordin practic. Parohul era și el gospodar, ca toți ceilalți locuitori, avea nevoie de soție și ca mână de lucru pentru treburile casei, ale câmpului, creșterea vitelor ș.a. Bărfele și denunțurile apăreau doar atunci când preotul încălca normele de conduită, fiind afemeiat,

sau soția era certăreață ori nesuferită enoriașilor.

Același Bakšić înregistrează nedumerirea credincioșilor în fața refuzului său de a consacra (hirotoni) un preot catolic căsătorit: „De ce nu? Noi am văzut preoți catolici în Transilvania care au soție și totuși sunt preoți". Într-adevăr, în secuime existau „zece preoți căsătoriți", după cum raporta Bakšić.

În 1599 călugărul Bernardino Quirini nota că preoții din Moldova care sunt căsătoriți „urmează tradiția luterană și calvină". De cele mai multe ori se ajungea la un compromis: preoții erau îndemnați să-și părăsească soțiile și copiii sau erau folosiți diaconii pentru a oficia serviciul religios, aceștia nefiind obligați să nu se căsătorească.

Enoriasii catolici preferau un preot căsătorit celui care trăia în concubinaj. Pe acesta îl obligau să se însoare. Același Quirini scria despre un „preot Laurențiu din Transilvania", paroh al bisericii din Baia, lângă Fălticeni. „Acest preot, fiind descoperit în anii trecuți în adulter cu soția economului bisericii, a fost silit de catolicii noștri să se însoare; altminteri nu-l voiau ca paroh și din această cauză l-am găsit înșurat cu o fecioară cu care a fost unit în fața bisericii, în văzul tuturor, de către un alt preot catolic, și el căsătorit."

Mustrat de Quirini, preotul și-a trimis soția însărcinată, cu care mai avea trei copii, „acasă la tatăl ei, în alt oraș", fiind astfel „lăsat în sus-numita parohie, căci nu am găsit un alt preot mai bun".

O situație specială exista în „orașul Neamț", unde Quirini consemna că a găsit „un singur preot de peste 70 ani, de neam sas", care „avea soție, care era bătrână ca și el și locuiau împreună". Bătrânul paroh a fost nevoit să se supună ordinului și, despărțindu-se de soție, a „trimis-o să locuiască într-alt sat învecinat și a făgăduit să nu mai aibă legătură cu ea". A fost lăsat să-și continue slujba în acea parohie, tot pentru „că nu am avut alt preot mai bun".

Uneori însă preoții nu puteau fi convinși sau constrânși să-și părăsească soțiile. Preotul Ioan Bene, transilvănean de neam, din orașul Trotuș, era „căsătorit cu o fecioară" înainte „de a primi sfânta taină a subdiaconiei". Cu toate stăruințele lui Quirini, n-a acceptat să se despărță de consoartă.

Oricum, majoritatea preoților constrânși să-și părăsească soțiile le aduceau înapoi după ce plecau emisarii Papei. Tot Quirini consemnează că, atunci „când am mers eu la Roma, s-au dus toți de și le-au luat înapoi, iar acum, la întoarcerea mea, temându-se de vreo pedeapsă, au fugit în Transilvania cu ele, la eretici”.

Incălcarea interdicției de căsătorie era săvârșită și de preoții care o oficiau, deși știau că nu au acest drept. Am amintit un astfel de caz mai sus. Alteori, prelații se însurau în secuime, unde acest obicei era răspândit. Unii recurgeau și la altă stratagemă. Renegau catolicismul (apostazie), se căsătoreau și apoi reveneau la vechea credință. Erau dovezi de anarhie, ce afectau prestigiul Romei.

O altă abatere: episcopii de origine poloneză din Moldova îngăduiau, contra unor sume, să slujească în biserici și mirenii. Un alt misionar italian, Francisco Mario Spera, amintește cum, la 1652, episcopul Marian Kurski „îngăduie pentru 8 și 10 scuți ca mirenii numiți diaconi, însuși, să facă slujba, poporul nedându-și seama dacă au harul de a consacra sau nu. Fac slujbele divine, botează, îngroapă morții, dau binecuvântări, astfel că din cauza acestor răătăciră poporul gonește pe misionari și pe alți preoți când vin”.

O astfel de situație se datora și lipsei de preoți, nu numai lăcomiei episcopilor locali. Misionarii au propus pentru sporirea

numărului de slujitori calificați înfințarea unui seminar catolic la Suceava, soluție neluată în considerație de Roma.

Delăsarea preoților era constatată și în ceea ce privește îngrijirea locașurilor de cult. Sunt multe semnalări de biserici ruinate, negrijite, cu odoarele lipsă sau furate.

Marco Bandini, care a întreprins și el mai multe inspecții (vizitații) în Moldova între 1644 și 1650, descria biserica din Bacău a preotului catolic ungar György Balthazar drept un „locaș pentru dobitoace și fiare: toată goală, fără altar, obiecte de cult și cele trebuitoare pentru slujbă, fiind ținută de către paroh 14 ani întregi întocmai în starea în care se află acum”.

Misionarii Romei consemnau în rapoartele lor nu numai faptele privindu-i pe catolicii din Țările Române, ci înregistrau și multe date referitoare la ortodocși, preoți sau mirenii, aspectul localităților, resursele naturale ș.a.

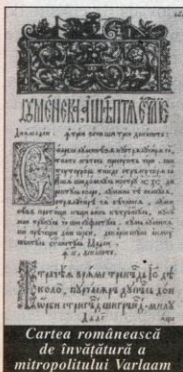
O constatare era aceea că preoții catolici neavând, de regulă, familii de întreținut, erau mai înstăriți, aveau mai mult timp pentru studiu. Preoții ortodocși, cu mai puține resurse materiale, cu familii numeroase uneori, trebuia să lucreze pentru a-și asigura existența, cot la cot cu oamenii de rând.

Niccolò Barsi din Lucca, aflat de două ori în Moldova între 1632-1639, notează între altele că preoții ortodocși erau atât de săraci, încât „trebuie să meargă cu soția la arat și săpat și să meargă la tăiat lemne pe care să le vândă în piață în timpul târgului și astfel să se poată ajunge”. Pentru un catolic aceste sarcini erau socotite înjositoare, în timp ce la ortodocși erau firești, făceau parte din existența zilnică.

La rândul său, Bakšić notează că la ortodocși „episcopii și preoții lor sunt atât de ignorați, încât puțini din ei, poate nici unul, pot să înțeleagă ceea ce citesc, deoarece citesc în limba sârbească [slavonă] pe care nu o cunosc și astfel nu înțeleg nimic nici ei, nici aceia care îi aud în biserică”. Aprecierea se referă, probabil, la faptul că slavona era doar

Miniatură de Anastasia Crimea

Cartea românească de învățătură a mitropolitului Varlaam

Călugăr franciscan...

limba folosită în cult, nu și vorbită de populație.

Situația era comparabilă cu aceea din dieceza Trent (Trento, în nordul Italiei), unde din 214 preoți doar 6 aveau doctoratul, 29 dețineau cărți și majoritatea abia știau latina.

In rapoartele lor misionarii consemnează și unele probleme privind relațiile

dintre clericii catolici și cei ortodocși. Bartolomeo Bassetti, trimis de Congregația De Propaganda Fide în Moldova, unde a ajuns în 1640, nota că arhiepiscopul „schismatic”, mitropolitul Varlaam, „nutrește și el intenții bune față de catolici”. Buna purtare a mitropolitului era în concordanță cu însăși atitudinea binevoitoare a domnitorului Vasile Lupu. Bakšić consemnează intervenția domnitorului spre a apăra bunurile episcopiei catolice din Bacău, jefuite de prelați polonezi. „Eu nu am luat pentru mine – spunea Vasile Lupu –, dar, ca domn, sunt dator să mă îngrijesc de păstrarea lor [a bunurilor] și le-am încredințat mănăstirii mele; iar acum le voi înapoia, dar cu condiția ca lucrurile bisericii să fie bine păzite, și dacă voi mai afla vreodată că lucrurile nu sunt îngrijite de mănăstire le voi lua din nou.”

Același Bakšić relatea că și la Câmpulung Muscel, în biserica catolică, „numai altarul cel mare era în bună stare, la care se slujește acum, cu o icoană pe care a dat-o de curând un călugăr schismatic”.

În general, relațiile dintre clericii catolici și cei ortodocși sunt descrise în termeni pozitivi. Existau însă și excepții. Paolo Bonnicio (Bonici) din Malta, episcop catolic al Moldovei, relatează un moment tensionat dintre el și mitropolitul Anastasie Crimca. Ambii făceau parte din Curtea Domnească și între ei exista un conflict întreținut nu de

chestiuni religioase, ci de probleme politice și ierarhice. La un moment dat, Bonici a refuzat să se încline în fața lui Crimca (Clinco în relatarea franciscanului). Atunci, notează el, „m-a bătut chiar cu cârja sa păs-

toarească și cu mâinile sale și am rămas stăcît la degetul mare și la cot, ferindu-mi capul, dar nu au trecut patru zile că a și murit pe neașteptate în fața domnului [Miron] Barnovschi [1626-1629]”.

Un alt franciscan declanșează un conflict când reușește să aducă la religia Romei un catolic trecut la ortodoxie. Fapta sa a fost percepută ca un amestec în jurisdicția ortodoxă, fiind aspru pedepsită. „A fost băgat la închisoare din porunca unui episcop schismatic și a fost pus în butuci și lanțuri câteva zile.”

Astfel de întâmplări erau rare și nu constituiau nota dominantă a relațiilor dintre catolici și ortodocși.

Primau cele de înțajitorare și înțelegere, credincioșii din Țările Române fiind fii ai acelorași pământuri și supuși ai acelorași domnitori. O astfel de dovadă de cinstire de care se bucurau emisarii Romei este consemnată de Bakšić, primit de Vasile Lupu. „Când m-am dus în audiență la domn, care da audiențe publice, îndată ce m-a văzut de sus, a pus capăt judecății sau divanului și s-a retras într-o odaie; iar când am intrat acolo, domnul s-a ridicat și toți boierii au stat în picioare cu calpacul în mână. După ce mi-a întins mâna, m-a așezat la dreapta sa înaintea tuturor boierilor săi și după ce l-am salutat, i-am dat scrisoarea sacrei Congregații, pe care luând-o, s-a ridicat din nou în picioare; apoi a început să întrebe de stăpânul nostru Papa [Urban al VIII-lea, 1623-1644], de eminențele lor cardinalii și de starea Bisericii catolice.” ■

...și pastor luteran din Transilvania

Exclusivitate

În intervalul septembrie-noiembrie, delegația Wallonia-Bruxelles la București și Muzeul Național de Artă al României au organizat la București, în aripa Kretzulescu a muzeului, o prezentare a operei unui fotograf belgian renumit, Léonard Misonne (1870-1943), a cărui artă este foarte înrudită cu pictura. Prin amabilitatea doamnei Christine Rousseau, am obținut din partea conservatorului Muzeului fotografiei comunității franceze Wallonia-Bruxelles de la Charleroi, domnul Marc Vausort, textul ce urmează și dreptul de a reproduce fotografiile de pe planșele acestui număr.

LÉONARD MISONNE LA BUCUREȘTI

MARC VAUSORT
(Charleroi, Belgia)

Léonard Misonne este, sub mai multe aspecte, un caz aparte în istoria pictorialismului. Opera lui, monolitică și constant dedicată tematicii peisajului, se întinde pe o perioadă extrem de lungă, aproape 50 de ani, și se caracterizează printr-o producție abundentă, total neobișnuită pentru majoritatea pictorialiștilor.

Născut în 1870, la Gilly, aproape de Charleroi, a crescut în condiții privilegiate, într-un mediu cu sensibilitate pentru arte. Acolo și-a dezvoltat gustul pentru frumos, natură și muzică. În 1895 și-a terminat studiile ingineresti de mine, dar sănătatea fragilă nu i-a permis să-și practice profesiunea, preferând să se consacre pasiunii fotografia, de care s-a apropiat ca autodidact încă din 1891; atunci s-a înscris în grupurile de amatori, participând la diverse expoziții.

În primele relatări despre expozițiile sale pot fi găsiți termeni deveniți ulterior inseparabili de opera sa, pe tot parcursul carierei: atmosfera luminoasă, subiecți așezați *contre-jour*, foarte fini, nori bine conturați... Pentru a corespunde mai bine voinței creative a lui Misonne, tehnica a trebuit supusă unor dezechilibre. Ca procedee, bromurii îi va succeda carbunelul Fresson, utilizat începând din 1901.

La început, peisajele vor fi populate de siluete foarte precise, de grupuri campestre și scene de țară. Încet-încet, prezența umană va fi tot mai discretă. Grație procedeele de

intervenție, Misonne poate face să apară o siluetă undeva în depărtare. Totuși, preferă să-și disimuleze personajele și să le învăluie în mister, pentru a da viață peisajului.

Criticii s-au grăbit să facă similitudini cu tablourile pictorului francez Jean-François Millet și mai ales cu peisajele lui Jean-Baptiste Corot, pe care însă Misonne declară că nu le cunoaște. Se regăsesc la el, ca în opera lui Corot, jocuri complexe ale luminii, un echilibru al maselor sintetizate, dar vibrante, ce se armonizează cu un cer adesea reelaborat, generând un dialog cu partea

terestră; devine aproape permanentă prezența unei neguri, care se interpune ca un vâl între realitatea fotografică și spectator. În multe texte pe care le-a publicat Misonne, atât în Belgia, cât și în Europa, dar și în corespondența sa, își împărtășește „metoda” și concepțiile estetice, care sunt, și ele, imuabile.

„Cel mai bun subiect nu va da nimic dacă nu este exploatat într-o manieră adecvată, iar această exploatare (poetică) consistă, îmi pare mie, în a lăsa orice mister în interpretare. Trebuie întotdeauna ca, sub o formă sau alta,

să rămână ceva de ghicit. Fie că acest ceva va fi o casă veche, a cărei siluetă abia o zăriți în spatele unei perdele de arbori, o ciobăniță, a cărei figură te străduiești să o distingi de sub glugă, sau, cazul cel mai frecvent în ce mă privește, depărtări neguroase... care permit imaginației să găsească acolo tot ce vrea. Eu lucrez aproape mereu pe un timp un pic cețos. Este mijlocul de a obține (sistematic) un strop de mister. Mai mult, negura simplifică subiectele, face să se detașeze planurile unul de celălalt și maschează adesea detaliile inutile" (o scrisoare din 3 octombrie 1913).

„Singurele subiecte frumoase sunt cele pe care lumina le înfrumusețează, făcând să iasă la iveală caracterul. Subiectul unui tablou este, pentru mine, un lucru bine distinct de obiectul reprezentat; acesta nu are, din punctul meu de vedere, nici o importanță; puțin contează că e un tramvai, un maldăr de gunoi, o catedrală, o cireadă; toate astea vă pot da un tablou bun. Dar ca să devină un subiect, trebuie ca lumina să le îmbrace cu podoaba ei.

Lumina poate face din obiectul cel mai vulgar un tablou minunat. Așa cum am avut de mai multe ori ocazia să scriu, dacă ar trebui să rezum în patru cuvinte fructul experienței mele

fotografice, aş spune: «Subiectul nu e nimic, lumina e totul»" spunea Léonard Misonne.

Acest bărbat solitar călătorește puțin. După câteva sejururi petrecute în străinătate, se refugiază la marea sa proprietate din regiunea Charleroi, pe care o detesta. Își găsește subiectele în timpul escapadelor în Entre-Sambre-et-Meuse, în Campine sau în colțurile grădinii personale.

După primul război mondial, atunci când rolul militant al pictorialismului în afirmarea fotografiei ca artă nu mai are rațiune de existență, Léonard Misonne își urmează opera mai mult decât înainte. Începând din 1918, el folosește procedeul cu cerneluri grase și, după 1935, procedeul mediobrom, pe care el l-a pus la punct. În anii 30 creează câteva vederi urbane, continuând și aici să exploateze vechile negative.

Astăzi, odată cu trecerea timpului, opera lui Misonne se impune dincolo de dezbaterile legate de esența sa, adică prelungirea tardivă a unui pictorialism care și-a pierdut rațiunea de a fi, devenind steril și depășit de o altă fotografie, modernistă, raportată la un nou context. ■

**În românește de
Florentina DOLGHIN**

Glosar

Bromură

Tirajele fotografice cu gelatină pe bază de bromură de argint se constituie dintr-un strat de liant cu gelatină aplicat pe hârtie și conținând particule de argint. Abia din 1880 gelatina pe bază de bromură de argint (folosită ca emulsie pentru imprimare, dar și pentru negativ) înlocuiește treptat majoritatea tehnicilor anterioare (colodiu umed, hârtie albuminată).

Cărbune Fresson

Procedeul bazat pe hârtie cu cărbune Fresson este pus la punct și comercializat la începutul secolului XX de Théodore-Henri Fresson. Este vorba despre o variantă a procedeului creat de Alphonse Poitevin în 1855. Procedeul imprimării cu cărbune se bazează pe sensibilitatea la lumină a gelatinei bicromate, adăugate cu un pigment (cărbune vegetal). Așezate sub negativ, părțile expuse la lumină se întăresc, devin insolubile și rețin pigmentul de cărbune. După expunere, proba este spălată cu apă caldă pentru a da la iveală imaginea.

Procedeul cu ulei

Acest tip de procedeu (numit și procedeu cu cerneluri grase, oleobromie sau procedeu Rawlins) se bazează pe principiul întăririi selective a gelatinei sub acțiunea luminii. După expunerea sub negativ, o hârtie cu gelatină bicromată este unsă cu ajutorul unei pensule cu cerneluri grase pigmentate, ceea ce permite numeroase interpretări, pornind de la imaginea inițială. Zonele uscate, puternic izolate, rețin cerneala, în timp ce zonele umede, puțin expuse, o resping.

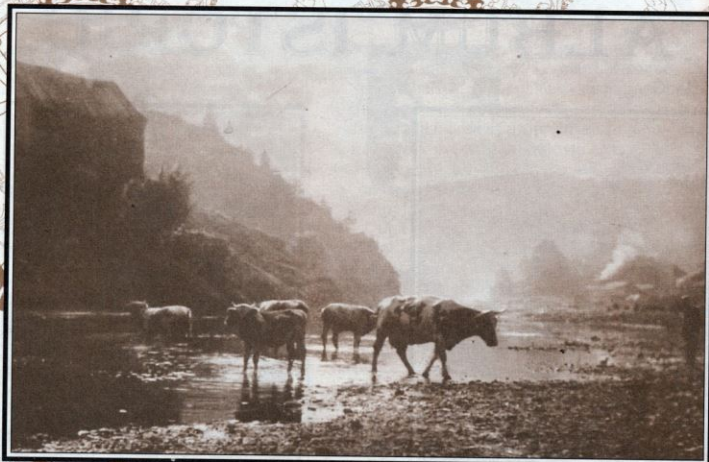
Mediobrom

Procedeul mixt pus la punct de Léonard Misonne în 1935, care combină tehnicile cu bromură și cu ulei. „Cu mediobromul, încerneluirea se va face mai ușor, pentru că nu vom mai proceda orbește. Dispunând în momentul intervenției cu pensula de imaginea fixată cu bromură, vom ști exact cum să facem încerneluirea“, explica Misonne.

ALBUM ISTORIC

Mănăstirea Neamț (sus) și unul dintre așezămintele monahale de la Athos

GRIGORE DIN MOLDOVA ȘI RENĂȘTEREA SPIRITUALĂ GRECO-ORTODOXĂ

NICOLAE-ȘERBAN TANAȘOCA

În revista *Échos d'Orient*, nr. 9/1906, pp. 99-108, clericul Eutychios Nesiotes prezenta, parafrazându-l, un text grecesc manuscris de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, al cărui titlu în traducere românească este: *Pedagogie creștinească (sau Cuvânt despre buna îndrumare a copiilor și despre educația și creșterea pe care ei trebuie să o primească de la părinții evlavioși și dascălii vrednici)* scrisă de preasmeritul între monahi Grigore din Moldova și revizuită cu grijă de preastrălucitul între dascăli kyr Nicodim din Naxos, spre folosul întregii lumi ortodoxe. Manuscrisul original fusese oferit de cineva erudiților călugări bizantiniști din ordinul Asumpționiștilor de la Kadiköy; după ce făcuseră o copie pentru faimoasa lor bibliotecă, erudiții călugări îl înapoiaseră proprietarului și nu mai știau în posesiunea cui ajunsese.

Identificând în Grigore din Moldova un călugăr moldovean elenizat, de presupusă formație athonită, altminteri necunoscut, care predase probabil la vreo școală de sat, iar în Nicodim din Naxos pe vestitul Nicodim

Aghioritul, Eutychios Nesiotes atrăgea atenția asupra faptului că opera nu este numai inedită, ci și necunoscută, atât de cercetătorii istoriei învățământului public grecesc din epoca modernă, cât și de exegeții lui Nicodim.

Deoarece în textul *Pedagogiei* există, pe de o parte, mai multe referințe elogioase la *Catehismul* episcopului Platon al Moscovei, a cărui versiune grecească a apărut în 1782, iar pe de altă parte se vorbește despre țarul Pavel, mort la 23

martie 1801, ca despre un suveran în viață, Eutychios Nisiotis datează opul între 1782 și 1801. Potrivit lui, micul tratat „dă o idee despre ce putea să fie o școală primară grecească la sfârșitul secolului al XVIII-lea”.

Trecut multă vreme cu vederea de istoricii români, articolul lui Eutychios Nesiotes a reținut atenția lui Nicolae Iorga. Într-o comunicare, din 1932, la Academia Română, acesta identifică în Grigore din Moldova pe însuși Grigore Dascălul (1765-1834), de două ori mitropolit al Ungrovlahiei (1823-1829, 1833-1834), ucenicul lui Paisie de la Neamț, arhieru bine cunoscut pentru neobosita lui activitate scriitoricească și de editor de carte teologică, cu deosebire ca tâlmăcitor în românește din limba greacă, pe care o stăpânea cât se poate de bine. Potrivit lui Nicolae Iorga, deși bucureștean prin naștere, Grigore este indicat în titlul lucrării drept „moldovean”, deoarece, la data elaborării *Pedagogiei creștinești*, fixată de marele istoric în 1799, el se găsea probabil tot la mănăstirea Neamțului. După ce dă un amplu citat din prefața *Triodului* din 1798, pe care i-o atribuie, pentru a ilustra atașamentul lui Grigore Dascălul față de științe, Nicolae Iorga conchide că *Pedagogia creștinească* nu este, cum spune părintele Nisiotis, icoana unei școle grecești de pe la sfârșitul secolului XVIII, ci „la început, visul pedagogic al unui copil al Bucureștilor, unui mistic din școala lui Paisie, iar pe urmă, poate, un îndreptariu pentru

Dascăli și elevi la mijlocul secolului XVIII...

școala pe care o deschisese părinții de la Neamț, așteptând ceasul când Grigore își va începe activitatea pastorală la București”. Ar fi vorba, așadar, de un document referitor la istoria învățământului românesc din secolul al XVIII-lea.

In monumentala monografie pe care a consacrat-o Academiei domnești de la București și Iași (1971), Ariadna Camariano-Cioran se oprește în treacăt asupra *Pedagogiei creștinești*, cunoscută, în chip evident, numai prin intermediul lui Eutychios Nesiotes și, polemizând cu Nicolae Iorga, respinge identificarea autorului ei cu mitropolitul Grigore al Ungrovlahiei, pentru simplul motiv că acesta din urmă nu era moldovean prin naștere. În consecință, Ariadna Camariano-Cioran nu-l trece pe Grigore din Moldova între elevii școlii de la București purtători ai acestui nume, din lipsă de temeieri documentare certe.

La puțină vreme după apariția versiunii românești a monografiei Ariadnei

Camariano-Cioran, I.N. Lebedeva a publicat, în 1973, la Sankt-Petersburg, pe atunci Leningrad, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei de Științe a U.R.S.S.* Între cele 192 manuscrise ce aparținuseră Institutului rus de arheologie din Constantinopol, intrate, în anul 1931, în fondul Bibliotecii Academiei de Științe a U.R.S.S., filiala Leningrad, figurează aici, sub nr. RAIK 171 (fost D 17), originalul *Pedagogiei creștinești*, copiat de Asumptioniștii de la Kadiköy și cumpărat, cum reiese din descrierea doamnei I.N. Lebedeva, de Institutul rus din Constantinopol chiar în anul 1906, când Eutychios Nesiotes îl parafraza și-l comenta în *Echos d'Orient*, dar îi pierduse urma!

În anii următori, cercetătorul grec Konstantinos K. Papoulidis, de la Fundația de Studii Balcanice din Tesalonica, cunoscut pentru lucrările pe care le-a dedicat curentelor spirituale din lumea monahismului ortodox din secolul al XVIII-lea, a cercetat în copie microfilmată, apoi în original, textul manuscrisului RAIK 171 și a publicat, în 1977, în revista *Makedonika*, o notă succintă, dar substanțială, asupra manuscrisului, a conținutului și semnificației lui din punctul de vedere al istoriei ideilor. K.K. Papoulidis, care pare să ignore contribuțiile lui Eutychios Nesiotes, Nicolae Iorga, Ariadna Camariano-Cioran, are meritul de a pune în relație opusculul în chestiune cu mișcarea zisă a *kollyvazilor*, spirite radicale, care au provocat o vie controversă în

mediile athonite în secolul al XVIII-lea, trăgându-și aspre pedepse, inclusiv alungarea de la Sfântul Munte.

El identifică în *Pedagogia creștinească* cel puțin trei teze susținute cu deosebită insistență de adepții acestui curent monastic, în numele tradiției: 1) interzicerea în-genuncherilor și a mătăniilor în timpul rugăciunilor făcute de credincioși, în Biserica ori acasă, în zilele de sâmbătă, duminică și de sărbători împărătești sau ale Maicii Domnului; 2) săvârșirea paras-taselor pentru morți numai sâmbăta sau în altă zi a săptămânii în afară de duminică sau de zilele de sărbători împărătești sau ale Maicii Domnului; 3) exigența frecvenței împărtășiri a tuturor credincioșilor. E ceea ce îl face pe K.K. Papoulidis să sugereze că Grigore din Moldova ar putea fi una și aceeași persoană cu ieromonahul *kollyvad* Grigore, care trimite de la București la mănăstirea Ivron de la Athos epistola inedită păstrată în codicele

530, fol. 255-275, de la mănăstirea Koutloumous.

Din îndemnul academici-anului Virgil Cândea, care mi-a pus la dispoziție copia fotografică a manuscrisului RAIK 171, am asumat sarcina de a pregăti această ediție a originalului grecesc al *Pedagogiei creștinești*, însoțind-o de o traducere în limba română.

Pedagogia creștinească a lui Grigore din Moldova este un manual *sui-generis* destinat în principal învățătorilor și părinților copiilor de școală primară. Nu e vorba de un îndreptar general de instruire în diferite discipline și de educare a acestor copii, ci de un îndrumar privind în special formarea lor spirituală ca autentici creștini. După ce enumeră faptele bune pentru care, pe drept cuvânt, oamenii sunt prețuiți și preamăriți de semenii lor fundații pioase și de binefacere, elaborarea de cărți folositoare, retragerea din lume pentru intrarea în cinul călugăresc și nevoirea spre desăvârșire sufletească au-

torul își mărturisește prefe-riința pentru ceea ce i se pare esențial în viața omului: dobândirea mântuirii și îndumnezeirea omului prin imitarea modelului cristic. Acest țel nu poate fi atins decât printr-o bună educație care, pentru a putea să-și dea roadele, trebuie administrată copiilor în primele două din cele șapte etape ale vieții omului, adică până la vârsta de 14-15 ani, căci numai atunci bunele deprinderi de gândire și comportare creștinească pot fi pe deplin însușite, natura celor de această etate fiind încă maleabilă.

Increderea autorului în valoarea educației ca atare este absolută. Educația înseamnă o îndelungată strunire a copiilor în lupta cu demonii fiecărei vârste (ignoranța, neastâmpărul, dezordinea, lăcomia), așadar, o asceză. Educatorul trebuie să lupte cu natura, înclinată spre păcat, a copilului, asemenea unui îmblânzitor de fiare sălbatică. El trebuie să îmbine

...începutul secolului XIX (miniatură și desen de epocă)

blândetea și răsplata pentru rezultatele bune cu asprimea și pedeapsa, mergând până la bătaie și chiar biciuire, dar cu măsură, pentru faptele rele. Respectând limitele naturale ale puterilor trupesti și sufletești ale copiilor, educatorii trebuie să alterneze răstimpurile de solici-tare mentală cu pauzele destinate recuperării forțelor. Trebuie combătute însă înclinațiile spre joacă dezordonată și divertisment facil, momentele de odihnă trebuie să fie momente de reculegere aproape monahală, spiritul tre-

Paisie de la Neamț

Copiii trebuie deprinși de mici cu gesturile și ritmurile riturilor bisericești. Metaniile, îngenuncherile, sărutarea icoanelor, închinarea sunt prezente în fiecare moment al zilei și se desfășoară conform unei ordini stricte. De asemenea, copiii sunt deprinși cu tehnicile rugăciunii și învățați să facă rugăciunea inimii. Postul, mărturisirea și împărtășania sunt practicate riguros. Copiii trebuie să se mărturisească și să se împărtășească, împreună cu dascălul lor, la sfârșitul primei și al ultimei săptămâni din fiecare post mare (al Crăciunului, al Paștelui, al Sfinților Apostoli Petru și Pavel, al Adormirii Maicii Dom-

nului), așadar, cel puțin, de opt ori pe an.

Foarte mare atenție se acordă raporturilor dintre elevi și dintre aceștia și dascălii lor. Elevii trebuie să învețe să ceară creștinește iertare colegilor nu numai pentru răul făcut unuia sau altuia, dar și pentru abaterile de la disciplină și insuficiențele la învățătură. Ei trebuie, de asemenea, să asculte de cei mai distinși colegi; învățătorii desemnează dintre aceștia monitori care pot să le țină locul în anumite împrejurări. Cărțile pe baza cărora copiii deprind cititul și care au și valoare instructiv-educativă din punct de vedere religios sunt, în primul rând, *Catehismul* lui Platon al Moscovei și *Psalmii* lui David. În momentul în care ele sunt știute pe de rost, când deprinderea de a citi orice alt text este însușită, iar modelul de

comportare creștin este profund interiorizat, se poate considera că elevii au terminat școala primară. Ei sunt atunci încredințați solemn părinților, urmând, dacă e cu putință, să fie trimiși fie în școli medii de cultură generală, unde se predau disciplinele „elinești“, gramatica, științele și filosofia, cu alte cuvinte artele liberale ale *paideii* umaniste, de tradiție antică, fie în școli de meserii.

Spre deosebire de alte texte pedagogice grecești din a doua jumătate a secolului

al XVIII-lea, marcate evident de influența Luminilor occidentale, cum sunt cele datorate lui Constantin Darvari sau Iosif Mesiodax, de pildă, *Pedagogia creștinească* a lui Grigore din Moldova nu expune o teorie modernă privind dezvoltarea intelectului, ci propune revigorarea modelului tradițional de personalitate și de existență, de viață întru Cristos, în sânul comunității euharistice a Bisericii Răsăritului. Modestul manual al lui Grigore din Moldova reprezintă, așadar, reacția ortodoxă față de tendințele luministe din învățământul vremii, așa cum se manifestau ele și în învățământul grecesc din Țările Române, în acea vreme o adevărată metropolă a elenismului creștin.

Această reacție, împlinită indubitabil prin pana unui monah român originar din Moldova, nu neapărat ele-

nizat, dar participant la viața spirituală a marii comunități ortodoxe sud-est europene, al cărei organ de expresie culturală superioară era, firește, limba greacă, poartă, așa cum demonstrează pe bună dreptate Konstantinos K. Papoulidis, amprenta influenței *kollyvazilor* și nu numai pentru tezele, mai înainte citate, la care acest istoric al ideilor se referă. Studii recente demonstrează că însăși această mișcare athonită și controversa de ea stârnită este componenta, mai importantă decât se credea, a unui fenomen istoric mult mai larg, anume *renașterea spirituală greco-ortodoxă* din secolele XVIII-XIX, pentru a cărei cercetare sistematică profesorul Mihai Berza, președintele Comisiei de istoria ideilor din cadrul Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene (AIESEE), a pledat cândva, cu luciditate și pasiune, schițându-i programul.

Într-o comunicare la simpozionul consacrat *Filocaliei*, organizat în noiembrie 1989, la Roma, de Colegiul Pontifical Grec, Enrico Morini a reevaluat, într-o lectură nouă, tocmai modul în care mișcarea *kollyvazilor* se încadrează în contextul acestei renașteri spirituale, dominate de personalitatea, nu lipsită de contradicții, a lui Evghenios Voulgaris. Potrivit lui Enrico Morini, Voulgaris își propunea să adapteze mesajul ortodoxiei

Voltaire, un autor disputat și discutat

contextului schimbat al lumii moderne, dominat de filosofia Luminilor și de progresul științelor, să reformeze așadar lumea ortodoxă.

Pe de o parte, el a încurajat deschiderea ortodocșilor față de cultura europeană contemporană, sub condiția abordării și însușirii ei, după pilda Părinților, ca a unei „înțelepciuni din afara” celei creștine (*tyrathen sofia*), înțelepciunii păgâne, dobândite numai cu ajutorul luminii naturale a rațiunii umane, nu și cu acela al credinței dăruite creștinilor prin harul dumnezeiesc. Pe de alta, el s-a străduit să apere ortodoxia, *sofia* creștină, prin revivificarea tradiției patristice și a practicilor liturgice, și anume nu doar în cercurile preoțești, monahale și arhieriești, ci și în rândurile maselor de credincioși, recomandând în acest scop folosirea limbii vulgare.

Reforma lui Voulgaris a fost continuată de succesorii săi, între care se numără, în primul rând, Nichifor Theotokis, Cozma Etolianul și Atanasie din Paros. Aceștia au accentuat îndepărtarea de luminism, a lui Voulgaris, sedus cândva de anticatolicul Voltaire, au intensificat opera de difuzare și popularizare a programului său vulgarizator, încurajând scrierea în limba populară, în sfârșit au divulgat „arta artelor și știința științelor”, asceza mo-

nastică cu a ei rugăciune permanentă a minții.

Accentul pus pe autoritatea Scripturilor și a Părinților, ultimă instanță în materie teologică, ideea că Dumnezeu este obiectul suprem al cunoașterii directe a omului, considerarea de-săvârșirii omului nu ca o culme a educației lui intelectuale, dar ca un rezultat al credinței și ascezei, participarea frecventă și intensă la viața euharistică a Bisericii, accentul pus pe necesitatea absolută a trăirii în comunitatea eclesială și în ritmurile ei, dar și deschiderea față de cultura europeană contemporană, toate aceste trăsături ale spiritualismului tradițional greco-ortodox capătă, în interpretarea *kollyvazilor*, un aspect radical, uneori, poate, exagerat.

Regăsim toate aceste idei în *Pedagogia creștinească*. ■

Călătorind în viață cu Iorgu Iordan

Marius Sala și Mentorul său ajung pentru prima oară împreună în America Latină la un congres al Asociației de Lingvistică și Filologie de la Montevideo. Întotdeauna călătoria îi revela lui Marius Sala un personaj fermecător, neștiut din viața de la institut. Iorgu Iordan povestea pe drum despre copilăria lui la Tecuci, despre colegii de liceu și viața de acasă, lângă părinți.

MONTEVIDEO ȘI MALAGA

MARIUS SALA

Între mărturisirile frecvente din avion erau și cele referitoare la persoanele de sex opus. Când nu dădeam semne că îl înțeleg, se uita la mine și cu degetul arătător îmi atrăgea atenția că este un lucru uluitor să fii îndrăgostit mereu. Urma o agreabilă justificare pentru atitudinea respectivă: toate calitățile erau la cel mai înalt nivel. Îl impresiona cel mai mult inteligența și spiritualitatea degajate de persoana față de

care era „sâmțitor“. Evita să dea numele persoanei, dar până la urmă, prin întrebări ajutoare, îl aflam.

Povestesc toate aceste lucruri aici, deși în fiecare călătorie vorbea de Adela „domnului Ibrăileanu“, pentru că la Montevideo am asistat la o scenă unică. Într-una dintre primele zile ale șederii acolo, la prânz, Moșu mi-a spus că după masă suntem invitați la o româncă

stabilită în Uruguay. Înainte de a apărea, mi-a precizat că era una dintre fostele soții ale lui Cezar Petrescu. Ne-a condus cu mașina ei, un mic Fiat, în care eu stăteam în față lângă șoferiță, iar Moșu în spate. Pe drum, doamna ne-a vorbit despre multe; avea o fabrică de tricotate, pe care am și vizitat-o într-o altă zi. Ajunși acasă, ne aștepta o doamnă în vârstă, distinsă, mama ei; nu trebuia să fii expert ca să vezi că în tinerețe fusese o frumusețe.

„Sâmțitor“ la frumusețea creolelor

Am fost surprins când Moșu s-a angajat într-o conversație din care a ieșit îmbujorat ca focul. Au vorbit despre Galații din 1911, când Iordan ajunsese acolo ca profesor secundar. Cunoștințe și amintiri comune. Depănătură amintirilor s-a rupt când Moșu i-a mărturisit distinsei doamne că ieșea seara, pe Corso, să o vadă, fiindcă „erați foarte frumoasă“. Chiar dacă nu i-a spus că se îndrăgostise de ea, doamna a înțeles, s-a îmbujorat și ea și i-a replicat cu o voce și tristă și veselă: „De ce nu mi-ai spus nici un cuvânt?“ Moșu o ținea pe a lui: „Erați prea frumoasă!“ Toată seara am urmărit idila care se născuse după mai bine de 50 de ani (Iordan avea 78 de ani), motiv pentru care am fost invitați și altă dată. La hotel era înnebunit și mulțumit. Cred că mi-ar fi satisfăcut orice dorință.

Printre noile cunoștințe erau și brazilieni. Unul atrăgea atenția prin frumusețea lui: o persoană la 40 de ani cu un ten măsliniu și ochi pătrunzători ca ai actorului Omar Sharif. Poate nu l-aș fi remarcat dacă Iordan, la care veneau toți să-l salute, n-ar fi fost zdrobit de frumusețea tinerei sale soții, fostă studentă de-a lui, o creolă cu o față perfectă de culoarea „café au lait“ (cu mai multă cafea) și cu ochi tulburători; când râdea, arăta o salbă de dinți albi (ar fi putut fi filmată ca reclamă pentru orice pastă de dinți). N-am asistat la prezentarea tinerei soții, dar, deși era vădit tulburat, n-a reluat ce a spus când a văzut-o pe Maria Tănase (nr.8/2005).

A ținut să mă prezinte el creolei și n-a făcut rău. Și acum, după ani, pot declara că n-am mai văzut ceva așa de tulburător. Știa și ea că are calitatea de a virusa mințile oamenilor, mai ales că poza și în inocentă. Întâmplarea a făcut

Cu colegii, în Uruguay, în ianuarie 1966

să o întâlnească peste 10 ani. Aș fi preferat să n-o mai reîntâlnesc. Nu își schimbase culoarea feței și nici ochii (aceștia parcă nu mai aveau jocul de lumini din trecut). N-am mai tresărit ca în trecut, dar nu m-am răbdat să nu-i fac plăcerea să-i spun că mi-a rămas în minte întâlnirea de la Montevideo. De data aceasta a roșit ea de plăcere. Iordan a rămas impresionat când i-am povestit experiența revederii acelei frumuseți despre care mi-a vorbit multă vreme.

La picioare oboseite, pantofi subțiri

A fost un congres util pentru noi românii în contactele cu lumea hispanică de peste ocean. Pentru mine era, așa cum am mai spus, primul contact cu lumea din *Romania nouă*. Am rămas mirat că n-am întâlnit indienți și foarte puțini negri. Eram la începutul experienței mele latino-americane și nu mă documentasem înainte, așa cum făcea Rosetti când mergea într-o *terra incognita*. Iordan mi-a explicat pe larg, când mă plimbam seara cu el, că țara era concentrată în Capitală (80%) și că a fost colonizată cu mulți spanioli și italieni. Orașul era european. Numele lui Artigas, eroul național care a obținut independența țării, era peste tot. Simbol al orașului era și *monumento de la carreta*.

Organizatorii congresului ne-au dus și la Punta del Este, un oraș mic (cca 5.000 de locuitori atunci), situat în extremitatea nordică a estuarului Rio de la Plata. Cel mai important centru turistic al țării, un fel de Mamaia de la noi, era locul în care se organizau diversele reuniuni ale Organizației Statelor Americane.

În plimbările de seară, Moșu admira vitrinele, mai ales cele cu pantofi. Într-una dintre după-amieze, când era pauză la congres, mi-a propus să-l însoțesc la vizitarea unor magazine de pantofi. Fin cunoscător al calității pielii pantofilor, îmi explica de ce este așa de bună pielea pantofilor uruguayeni: „Domle, au multe vite de soi, ca de altfel și Argentina vecină.“ Și-a cumpărat, în cele din urmă, după ce a probat diverse modele, unii care să-i fie comози. Îmi preciza că nu e ușor, fiindcă picioarele lui erau obosite. Așa se explică de ce el avea în călătorii mai multe perechi de pantofi, toți cu șanuri! Nu s-a lăsat până nu m-a convins să-mi cumpăr și eu o pereche de pantofi, după ce i-a studiat pe toate părțile pe cei pe care îi alesesem. Îl acompaniau în acțiunea de convingere a mea vânzătorii, care ne asigurau că pielea este „mănușă“.

Unul dintre argumentele oferite de Moșu era prețul foarte convenabil (noi aveam dolari, iar peso, moneda națională, se devaloriza de la o zi la alta). „O să mă pomenesci pentru acești pantofi“, mi-a zis la ieșirea din magazin. Observ acum că n-am fost niciodată la cumpărături cu celălalt maestru al meu, Rosetti, care era discret la acest capitol (a fost o singură excepție, vizita la Ierusalim, când, probabil fiindcă n-avea mult timp liber să meargă singur avea și puțin bani, câțiva „firfirici“, am fost împreună să cumpărăm mici cadouri pentru cei de-acasă și mai ales pentru „pipițe“).

O „coadă de taur“ la Granada

În primăvara lui 68 a avut loc, la București, al XI-lea Congres de Lingvistică și Filologie

Punta del Este

Romanică, un succes deplin pentru romanistica românească. Pentru mine a însemnat faptul că am fost invitat, împreună cu Iordan, la Málaga (eu pentru a ține un *curso* de 10 ore la *Curso Superior de Filología Española*, el pentru a ține o conferință). Am fost excelent primiți. La sfârșitul primei săptămâni, Alvar și Quilis ne-au invitat pe maestrul meu, pe Maria Manoliu și pe mine cu soția la Granada, unde Alvar fusese profesor și unde mai avea o splendidă locuință. Călătorie de neuitat, fiindcă, oprindu-ne în drum la un bar să ne dezmoțim picioarele și să bem o cafea, am rămas profund tulburați când am văzut la televizor tancuri și soldați ruși. Era o transmisie în direct și, până să ne întrebăm ce se întâmplă, am interceptat o conversație între doi spanioli care comentau, cu voce ridicată, că rușii și alte armate din țările Pactului de la Varșovia au intrat în Praga. Stupoare și frică generală. Iordan și-a manifestat indignarea pentru ceea ce se întâmplase („ne-am făcut de răs“ nu știa că România nu participa și „rușii au apucături imperialiste“ vorbea fostul ambasador al României la Moscova). Am aflat atunci multe lucruri din experiența lui de ambasador la Moscova, inclusiv că, într-o audiență la Stalin, i-a relatat acestuia că Pan Halippa era deportat în Siberia. Stalin și-a notat numele pe o hârtie; la puțin timp Pan Halippa a ajuns în România. Nu s-a liniștit până la Granada.

A doua zi am vizitat Alhambra, celebra reședință a califilor arabi. Iordan și-a etalat din nou, discret, cunoștințele sale de istorie a Spaniei (ținuse la Iași un curs de literatură spaniolă și, ca toate cursurile sale pe care le pregătea cu multă seriozitate, prezenta și date despre istoria obiectului cercetat). Alvar ne-a dus să vizităm și universitatea la care fusese profesor. La sfârșitul vizitei ne-a pus să semnăm în cartea de onoare, în ordinea vârstei! Gafă mare pentru Moșu, fiindcă după ce a semnat el, i-a dat stiloul Mariei Manoliu, fără să știe că ea era mai tânără cu un an decât mine, deși fuseserăm colegi de serie. Cochetărie feminină dusă până aproape de supărare din partea colegei mele. Noroc că prietenii noștri spanioli ne-au invitat la un restaurant unde se mânca cel mai bun *rabo de toro*, „coadă de taur“, din oraș, și în fața farfuriei cu o carne rasol, care se topea în gură, am uitat de episodul de la universitate.

Academicianul Iorgu Iordan cu
câteva colege mai tinere

Totul până la pesete

Au fost zece zile de vis. În acea atmosferă de bună dispoziție, într-o dimineață, înainte de a începe activitatea la cursul despre care am vorbit, ne aflam în *patio*, curtea interioară a „Casei de Cultură” din oraș, condusă de J. Mercado. Întâmplător am surprins cu privirea o discuție între Iorgu Iordan și D. Copceag, fostul lui asistent, care era în acea vreme cercetător la secția condusă de Al. Rosetti. Iordan asculta concentrat și iritat ce i se spunea, iar Copceag îi vorbea gesticulând. Erau într-o parte a *patio*-ului și nu se putea înțelege despre ce discutau. Era în mod clar o discuție în contradictoriu.

Pe măsură ce discuția înainta, culoarea obrazului Moșului devenea tot mai roșie. Ea

s-a terminat cu un gest al lui Iordan pe care l-au văzut toți cei ce asistau la scenă, de la câțiva metri distanță. A scos din portofel bani spanioli (după numărul bancnotelor nu erau puțini) și i-a dat, de data aceasta parcă liniștit, lui Copceag. S-au despărțit fără să-și dea mâna. Întâmplarea n-a trecut neobservată și, după câteva ore, când Moșu își revenise la calmul său proverbial, mi-a spus: „Omul ăsta este o cutie a Pandorei, nu știi niciodată ce iese din el.”

Seara am aflat despre ce fusese vorba. Cu un an înainte apăruse, în Spania, traducerea cărții sale *Lingvistica romanică. Evoluții, curente, metode*, pregătită de Manuel Alvar. Cartea a avut o primă traducere făcută în România (Alvar mi-a declarat că termenul „reelaboración” de pe pagina de titlu a însemnat și refacerea traducerii). Evident erau două lucruri: Iordan, cu bine cunoscuta lui corectitudine, s-a achitat în țară pentru traducerea făcută, la care participase și Copceag; pe de altă parte, Iordan primise o sumă ca drepturi de autor pentru publicarea cărții în Spania. Subiectul discuției relatate a pornit de la faptul că fostul colaborator al lui Iordan îi cerea să-l plătească din nou, în pesete, pentru că avea nevoie de pesete. Nu și-au mai vorbit în zilele următoare. ■

(Va urma)

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

Există vreo legătură între denumirea orașului Caracal și numele împăratului roman Caracalla? Întrebarea ne-a fost pusă de domnul Nicolae Ciof, din București.

L-am rugat pe un vechi colaborator al revistei să-i răspundă.

Teatrul Național, una dintre emblemele urbei

Cititorii întreabă, istoricii răspund

DE NUMELE ORAȘULUI CARACAL

DUMITRU BOTAR, profesor de istorie (Caracal)

Spre sfârșitul secolului XIX, poate din dorința de a evidenția vechimea și latinitatea noastră, unii filologi au avansat ipoteza că numele orașului ar veni de la acela al împăratului roman Marcus Aurelius Antoninus Caracalla (211-217). Porneau de la asemănarea evidentă dintre cele două nume, aducând în sprijin și faptul că în anul 212 împăratul vizitase provincia Dacia și luase măsuri de refacere a castrelor de pe linia de apărare a provinciei. Nu există însă nici o informație privitoare la o relație specială care s-ar fi putut stabili între împărat și viitoarea așezare. Mai mult, până acum nu avem dovezi arheologice că pe aria orașului Caracal s-ar fi ridicat vreo construcție civilă sau militară în timpul șederii împăratului în Dacia. De altfel, mulți contestă această ipoteză și pe considerente logice. Domnia lui Caracalla a fost renumită prin cruzimi și tot felul de măsuri arbitrare; contemporanii și, mai ales, urmașii acestora nu-i puteau perpetua memoria dând numele unei localități.

Majoritatea istoricilor și lingviștilor sunt de părere că numele orașului este de origine cumană. Constantin C. Giurescu, în *Istoria românilor*, volumul II, partea a II-a, apărută în 1937, scria: „Cu privire la rămășițe cumane, certitudine nu avem decât pentru Teleorman, care în limba cumană înseamnă «Pădure mare» sau «Pădure neîlună», și pentru Caracal, de la Cara-cale, «Cetate neagră»”. Ipoteza formulată de C.C. Giurescu este

susținută și de faptul că în apropiere de Caracal sunt și alte toponime de origine cumană: Comanca și Comani.

Teritoriul orașului a fost locuit încă din comuna primitivă, așa cum o dovedesc materialele arheologice ieșite la iveală cu prilejul lucrărilor de modernizare a orașului, care pot fi admirate în vitrinele Muzeului Romanaiilor. Documentar însă, prima atestare datează din 17 noiembrie 1538, când Radu Paisie vodă, numit și

Petru de la Argeș (1515-1545), întârea lui Radu vistier două moșii cumpărate de acesta de la jupânița Marga din Caracal, soția lui Pârnu banul din Craiova. Această Marga a fost străbunica lui Matei Basarab.

Cel care a ridicat așezarea la rang de târg și oraș a fost Mihai Viteazul. El a construit și Curte domnească la Caracal. Dintr-un hrisov dat la Târgoviște, în 6 septembrie 1598, rezultă că Mihai stăpânea 23 de sate în Romanaii. Domnul a zăbovit

în mai multe rânduri la Caracal, emițând documente. Așa s-a întâmplat în 19 septembrie 1598, când întărea unui anume Bălan mai multe părți de moșie cumpărate în satul Rădinești. „În 16 octombrie anul Domnului 1598“, „din Curțile noastre“ din Caracal, Mihai îi scria arhiducelui Maximilian, fratele împăratului Rudolf, informându-l despre luptele pe care le purtase cu otomanii în acea toamnă.

La 6 septembrie 1626, Alexandru Coconul (1623-1627) intervenea în favoarea mănăstirii Cozia, cerând părcălabilor din Caracal să scoată la lucru pe locuitorii satelor Vădăstria și Frăsinetul, aflate în stăpânirea mănăstirii. Porunca era strașnică, amintind că, dacă rumânii vor refuza să iasă la lucru, „voi [părcălabii] să fiți volnici cu această carte a domniei mele să-i bateți și să-i porniți la ce va fi treaba mănăstirii, cum a fost legea și mai dinainte vreme“.

Arhiepiscopul catolic de Sofia Petru Bogdan Bakšić, în timpul călătoriei din 1640, a trecut prin mai multe orașe muntene, între care și Caracal, „în care se văd vechile case ale domnului Mihai [Viteazul], acela care a purtat război cu sultanul, dar toate sunt ruinate în afară de biserică, acum în bună stare. Acest oraș e așezat într-o mică vâlcea și este înconjurat de câmpii și păduri. În fiecare miercuri se ține aici târg și vin mulți negustori catolici și se vinde un număr mare de vite, ca și la Craiova. Are 150 de

case de români, care totalizează 700 de suflete...“ Din notele sale putem face și o comparație între Caracal și celelalte orașe vizitate. El consemnează că la Craiova erau 200 de case și 1.000 de suflete, la Slatina 100 de case și 500 de locuitori, la Pitești 200 de case și 1.000 de locuitori, Câmpulung avea 400 de case și 2.000 de suflete, Târgoviște 4.000 de case și 20.000 de locuitori, iar Bucureștii 12.000 de case și 100.000 de locuitori.

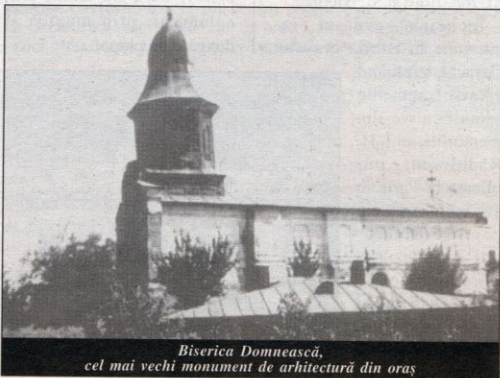
Matei Basarab (1632-1654) a refăcut și întărit Curtea domnească, fapt remarcat și de Paul de Alep, secretarul patriarhului de Antiohia, Macarie, care a vizitat Țările Române în 1653. De la mănăstirea Hotărani, „după-amiază, plecând din ncu, am ajuns la un mare oraș, Caracal, în care se află un frumos castel zidit de Matei voievod puțin timp înainte de a muri. E înconjurat cu ziduri de lemn, cuprinzând o vie întinsă și o biserică de piatră

în care duce o cărare de la ea la case“.

Biserica se păstrează și astăzi, dar numai un mic fragment din zidul de incintă mai dăinuie. În 1718, când Anton Maria del Chiaro, secretarul lui Constantin Brâncoveanu, și-a publicat cartea la Veneția, în care reproducea și harta stolnicului Constantin Cantacuzino, pe aceasta era marcat și „castelul domnesc“ din Caracal.

În 1770, Frederik Wilhelm von Bauer (Bawer), general în armata rusă, foarte bun topograf, a efectuat o călătorie în Oltenia, trecând și prin Caracal, „oraș de reședință domnească, cu trei biserici, o căpitănie și un târg așezat într-o vale“.

Douăzeci de ani mai târziu, în 1791, Mihai Suțu a dăruit moșia domnească din Caracal marelui boier Constantin Filipescu. După doi ani acesta a renunțat la drepturile sale asupra moșiei în favoarea orașului. Cu același prilej, amintitul boier a înființat o școală pe lângă biserica Curții

Biserica Domnească,
cel mai vechi monument de arhitectură din oraș

domnești, prima școală publică din Caracal.

În 1793 fuseseră mari frământări în oraș. Negustorii, revoltați împotriva slujbaşului domniei care îi persecuta cu taxe prea mari, au dat foc magaziiilor și acareturilor acestuia. Despre negustorii aflăm că erau masați cu prăvăliile lor pe Ulița Târgului.

Există o activitate comercială susținută, de vreme ce, pe la 1813 funcționa și o companie a „străinilor“, compusă din 44 de negustori, ce achitau anual impozite de 1.452 taleri. În prăvălii se vindeau și cărți, de regulă bisericești. Unele dintre acestea se dovediseră a nu fi pe placul stăpânirii, aceasta considerându-le periculoase pentru „cinstea și moralul oricărei oblașturi“.

Să precizăm și că în 1832 în Caracal existau șase mahalale, fiecare având între 23 și 119 familii. Numele lor ni s-au păstrat într-un act din acel an: Mahalaua din afară, Târgul dinlăuntru, Protoseni, Sf. Ion, Bold și Sf. Nicolae.

Încheiem această incursiune în istoria orașului Caracal, preluând câteva fragmente semnificative din memoriile lui I. H. Rădulescu, publicate la Paris în 1851, în care sunt descrise momentele de entuziasm din ziua de 11 iunie 1848, când guvernul revoluționar format la Islaz cu două zile

în urmă, în drum spre Craiova, a poposit la Caracal, capitala județului Romanați. La intrarea în oraș, guvernul revoluționar și „tabăra Regenerării“ sunt întâmpinați de oficialitățile orașului, în frunte cu ocârmuitorul județului, Gheorghe Magheru, și o mare mulțime de oameni: „Așa intrară în Caracal – scrie I.H. Rădulescu – soldații regenerării, în sunetele muzicii și ale clopotelor tuturor bisericilor. Aclamații îi însoțiră până la locul destinat recepției. Era un amplasament larg, un cort uriaș era ridicat în mijloc pentru membrii guvernului, o masă rotundă înconjura cortul, soldații și voluntarii fură invitați la masă.“

Masa fu copioasă și pitorească. Se rostiră toasturi pentru națiune, pentru Constituție, pentru guvernul național, pentru soldații renașterii, pentru membrii municipalității și pentru toți locuitorii județului Romanați. Fiecare toast era salutat prin aclamații, prin muzică și dangăte de clopot...

Se ceru nota de plată pentru cina ce se servise soldaților renașterii. Municipalitatea orașului refuză să o prezinte și trimise guvernului o scrisoare plină de demnitate și sentimente în care se spunea că tot ceea ce era public aparținea națiunii, că niciodată patria n-a avut un guvern mai curat în a o reprezenta și a-i exprima voința și nevoile. A plăti, se spunea în continuare, cheltuielile pe care orașul le făcuse pentru hrana soldaților renașterii ar echivala cu a trata orașul ca pe un han și pe flacăii patriei ca pe niște călători străini. Municipalitatea nu consideră acești soldați decât ca fiind la ei acasă, în propriile lor cămine, ei nu sunt pasageri prin acest oraș, ci pleacă de aici pentru a proclama principii și adevăruri salutare, ceea ce face onoare județului și orașului nostru“.

Pe locul unde au fost primiți revoluționarii în 11 iunie 1848, în anul 1955 s-a ridicat un monument comemorativ, purtând următoarea inscripție: „La 11 iunie 1848, în acest loc cetățenii orașului Caracal au întâmpinat cu entuziasm patriotic pe revoluționarii de la Islaz care se ridicaseră pentru dreptatea poporului“.

Muzeul Romanaților funcționează în casa Iancu Dobruceanu, nepot al lui Iancu Jianu

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1905

GEORGETA FILITTI

„Este statul român un bun gospodar?” Această întrebare retorică părea să stăpânească multe spirite la sfârșitul anului 1905, când se discuteau cu aprindere diferite contracte de exploatare a bogățiilor naturale ori utilități din spațiul urban. Din păcate, disputele dintre conservatori și liberali umbresc judecata dreaptă; în același timp, publicul e intoxicat cu „dezvăluiri”, „fapte oneroase”, „matrapazlăcuri” din ograda... adversarilor. Românii din monarhia austro-ungară, siliți să supraviețuiască într-un regim politic opresiv, își întăresc forța economică prin funcționarea eficientă a celor peste 100 de bănci. Dar dincolo de politică, în Regat afacerile sunt prospere, căci alternanța la guvernare îngăduie tuturor să se afirme.

Scenariul ce tinde să se permanentizeze e sesizabil și în ceea ce privește dotările esențiale ale spațiului urban: iluminatul și canalizarea. Între concesiune (susținută de conservatori) și exploatarea în regie (promovată de liberali), rațiunile politice sunt adesea mai puternice decât cele de eficiență economică. La București iluminatul era asigurat de o companie franceză, care, în 1886, prin mituirea cu 500.000 lei a consilierilor municipali, reușise prelungirea contractului de exploatare. Termenul limită era anul 1908. Fără a intra în amănunte, precizăm că firma franceză „învârtea afaceri”, după cum comenta

Curierul comercial, numai din cautiunea pentru contoare și becuri (5 lei de bucată!) de 300.000 lei pe lună. Primarul conservator Mihai Cantacuzino înclina spre continuarea concesiunii, dar liberalii aflați în opoziție aveau o ofertă interesantă: livrarea gazului aerian și a electricității la un preț mai mic, îngăduirea concurenței, denunțarea contractului – fără despăgubiri –, dacă între timp s-ar fi descoperit o sursă de energie mai ieftină. Trebuie admis că dincolo de sloganul sub care lucrau liberalii, „Prin noi înșine”, calculele lor – la care contribuise esențial inginerul A. Saligny – dovedeau avantaje

1905

Fără griji

Casă de țară

certe. Comparația cu sistemul aplicat în Anglia, către care tindeau ofertanții liberali, arăta că la noi pierderile admise din conducte erau de 12%, în vreme ce acolo nu depășeau 3-4%. Apoi, costul unui m.c. de gaz era la București de 25 de bani, și la Liverpool de 10 bani. Deși primarul Capitalei tratase de „socialiste” orașele care exploatau iluminatul în regie, liberalii aminteau că în S.U.A. 300 de așezări urbane practicau acest sistem. În cele din urmă, Primăria Bucureștilor a hotărât prelungirea contractului cu firma franceză, respingând oferta „națională” a liberalilor. Erau și primari surzi la presiunea politică. Leon Sachelarie, la Bacău, exploata în regie iluminatul (electricitate în centru, felinare cu petrol la periferie), după planurile inginerului român Furnarachi. Garanția pentru contoare era de 0,60 lei/lunar, iar kilowatul – 0,30 bani.

Până ce factorul politic decidea ce e profitabil și ce nu, resursele naturale continuau să se irosească. În *Moniteur du pétrole roumain*, Cucu Stărotescu întocmește harta acestor „bogății pierdute” care apăreau la suprafață ca „focuri nestinse”, „fierbătoare”, „sufloaie”. Astfel, la Colibași, firma Suchardt forase, încă din 1882, până la 300 de m și, dând de un „sufloi” puternic, abandonase lucrul. Sonda ardea și acum. La Lapoși (Bacău), Aricești (Prahova), Vărăjitoarea, Câmpina, Buștenari gazul se pierdea în continuare. Ultima sondă, cea de la Drăgăneasa (Dâmbovița), deschisă chiar în 1905, după ce se forase acolo până la 350 m, avea un debit de 11.000 m.c. în 24 de ore ce se pierdeau în natură. Același cercetător calculase că dacă gazul s-ar fi captat și dirijat spre București (pentru iluminat, încălzit, tracțiune) prețul unui m.c. s-ar fi redus de la 25 de bani la 4,50 bani.

Să spunem că intervinea și mirajul specialistului străin care făcuse ca la un moment dat să apară constatarea „scule avem, dar n-avem nemți”. Ploieștenii concesionaseră alimentarea cu apă a orașului inginerului W.H. Lindley, din Frankfurt. Contractul fusese

întocmit la reședința inginerului, în limba germană, și prevedea „supunerea în chip absolut” a personalului român dispozițiilor acestuia. Nu era prevăzut nici un control al autorităților noastre pe parcursul lucrărilor. Plățile se făceau eșalonat, până la epuizarea șantierului, Lindley încasând personal 9% din valoarea devizului. Ca o prevedere privind extinderea orașului, nemții proiectaseră lucrări de ameliorări hidrotehnice pe o rază foarte întinsă. Inginerii liberali români contestau însă această parte a ofertei, susținând că orașul trebuie să rămână în hotare rezonabile. Evidența i-a obligat pe români în anii următori să admită că așezările urbane își au propria mobilitate iar extinderea lor e permanentă.

În afara utilităților curente, românii se dovedesc interesați și de alte cuceriri ale civilizației. Săptămânal se publică, de pildă, la București, lista noilor abonați telefonici. Între aceștia, publicistul Fr. Damé, din str. Viitorului, nr. 9, Henri Stahl, scriitor și stenograf parlamentar, din str. Brutus, nr. 7, Lermontov, primul secretar al Legației ruse, din str. Câmpineanu, nr. 52, Theodora Cazzavillan, văduva ziaristului, din str. Brezoianu, nr. 11.

Presă, indiferent de culoare, e mereu avidă de senzational, dar informațiile trec, de multe ori, după ureche. Așa, Dumitru Protopopescu, funcționar la Creditul Funciar Urban, protestează în *Voința națională* față de învinuirile fanteziste ce i se aduc: a returnat 40.000 lei din fondurile Creditului ca să călătorească la Odessa, a luat covoare și călămări baccarat oferite de diferite firme instituții ca să-și înzestreze fata; a împărțit cu Ion Bianu de la Academia Română 10.000 lei dați de Credit pentru publicații culturale. Ba, și „banii de coșniță” și-i lua abuziv tot de acolo. Toate acuzele puteau fi demontate cu documente. Tot așa, Iuliu Poper, „exploatare” ziarului *Bukarester Tagblatt*. Acesta scotea foaia germană de 25 de ani și, la aniversare, fusese felicitat de cancelarul

1905

Ion Grădișteanu

Palatul episcopal din Oradea

german von Bülow, odinioară ministrul țării sale la București, „pentru că lucra cu succes în interesul și pentru apropierea ambelor națiuni amice”. Regele Carol I îl decorase cu „Coroana României” pentru activitatea jurnalistică. Era născut la București, absolvise Școala de Belle arte tot acolo și apoi se specializase în xilografură la Paris. Fusese profesor vreme de 16 ani la Azilul „Elena Doamna” și la Liceul „Sf. Sava”. *Voința națională*, foaia liberală, nemulțumită că acesta făcea campanie pentru concesionarea terenurilor petrolifere unui consorțiu german în dauna pământeniilor, îl încondeiase ca fiind „negustor falit nereabilitat”, născut în Galiția, și de fapt numele lui se scria cu doi de p... Ce să mai creadă cititorul de pe stradă?

Acestea erau calomniile. Din păcate, alte fapte, din aceeași zonă a corupției, minciunii și hatărului politic, se confirmau. Colonelul Capșa, prefectul de Constanța, ca să fie menținut în slujbă, trimisese la București, după cum dezvăluia foaia *Țara*, „cui trebuia”, 2 kg de icre negre, 30 kg de nisetur și un călifar (rață sălbatică). O societate de exploatare a pădurilor din Vrancea ceda 10% din venit unui deputat-samsar. În Dolj, avocatul N. Tomescu demască felul cum distribuia Prefectura banii pentru săraci: avocatului de la Filiași, Defleury – „fără el nimic nu mișcă în toată plasa” –, care nici nu se ostenise să vină să-i încaseze; unui Quintescu, pentru continuarea studiilor, de mult terminate; ziarului local *Alarma* – 500 de lei, echivalentul tirajului pe trei ani. Ionel Grădișteanu, „ministrul plimbărilor publice”, achiziționase de curând, din fondurile statului, iahtul reginei Draga a Serbiei, cea ucisă în urmă cu doi ani, alături de soțul ei, regele Alexandru, fiul Mariei Obrenovici. „Cumpărătura se impunea, căci ministrul avea vagon și automobil, dar nu și iaht. Acum domnul ministru se va putea plimba și pe Dunăre”, observă un răutăcios.

Poate cel mai bine oglindea mersul treburilor la București agitația în jurul organizării viitoarei expoziții jubiliare pentru regele Carol I. Cetrocenii fuseseră abandonăți pentru Filaret, „într-o mlaștină părăsită și primejdioasă unde, pe lângă exproprieri și tarife urcate, trebuiau canalizări și strămutări de copaci bătrâni”. De la bugetul inițial de 1,6 milioane se ajunsese la 4,6 milioane; dacă se adăugau cheltuielile județelor și ale ministerelor, cifra depășea 10 milioane. „Iar când va fi gata, va sluji străinilor care-și vor expune mărfurile”, prevestea un prăpăstios.

Din altă plămadă păreau făcuți românii transilvăneni și interesul pentru ei apare explicit, între altele, din prezentarea instituțiilor lor bancare și recenzarea unor cărți ieșite din condeie ardelenne. Iată judecata de valoare a unui analist liberal asupra românilor din monarhia austro-ungară: „lipsa de influență politică de acum... se explică prin faptul că nu posedă aproape nici o nobilime, că n-au decât foarte puțini proprietari mari de moșii și industriali aproape deloc. E un popor exclusiv de mici cultivatori de pământ.” Dăm în continuare lista celor mai de seamă bănci românești, cu anul fondării, pentru că disponerea lor geografică, în afara eficienței și seriozității, trădează o politică economică de succes: *Albina*, Sibiu (1904), *Victoria*, Arad (1887), *Bihoreana*, Oradea (1898), *Detunata*, Bucium (1895), *Oraviciana*, Oravița (1892), *Ardeleana*, Orăștie, 1885, *Făgețeană*, Făget (1891), *Lugojana*, Lugoj (1889), *Silvana*, Șimleu (1893), *Timișana*, Timișoara (1885), *Economul*, Cluj (1886), *Hațiegana*, Hațeg (1888), *Luceafărul*, Vârșet (1894), *Mureșana*, Reghinul Săsesc (1886), *Poporul*, Lugoj (1900), *Sătmăreana*, Seini (1892), *Sălăjana*, Jibou (1897), *Patria*, Blaj (1886), *Sentinela*, Satul Nou (1895), *Someșana*, Dej (1890), *Arieșana*, Turda (1887), *Aurora*, Năsăud (1873), *Borșana*, Borșana Montană (1905), *Casa*

1905

Azilul „Elena Doamna”

Patriarhul
Miron Cristea

de păstrare Săliște (1884), *Societatea pe acțiuni Sasca montană* (1896), *Chiorana*, Șomcuța Mare (1901), *Coroana*, Bistrița (1903), *Corvineana*, Hunedoara (1895), *Crișana*, Brad (1891), *Economia*, Cohalm (1902), *Furnica*, Făgăraș (1883), *Grănițerul*, Dobra (1899), *Hunedoara*, Deva (1885), *Iulia*, Alba Iulia (1892), *Lipovana*, Lipova (1893), *Mercur*, Năsăud (1899), *Mielul*, Poiana Sibiului (1891), *Nădlăcana*, Nădlac (1897), *Parcimonie*, Bran (1895), *Păstorul*, Timișoara (1903), *Racoșana*, Șeica Mare (1895), *Răureana Capolnoc*, Mănăstur (1899), *Sebeșana*, Sas Sebeș (1897), *Speranța*, Borgo Prund (1885), *Vlădeasa*, Huedin (1896). Se adăugau alte zeci de bănci mai mici. Fondurile de ajutorare ale tuturor acestor instituții bancare românești se cifrau la 117.081 lei și se duceau spre studenții săraci, școlile și bisericile românești.

Academia Română premiază lucrarea lui Ion Rusu Șirianu *Românii din statul ungar* (București, 1904, 350 pp.) și cronicarul *Voinței naționale*, salutând gestul înaltului for cultural, constată înțelept: „dincolo de munți locuiesc aproape trei milioane de români, neam de oameni îndurători, deoarece de atâtea veacuri s-au strecurat prin toate nevoile, oameni falnici, iubitori de țară, frați de sânge cu noi... Cei de aici îi cunoaștem puțin.” Amintește apoi că românii de rit ortodox din monarhie aveau 208 alfabetizați la mie, în vreme ce greco-catolicii doar 132. Aceasta în timp ce populația Ungariei, la modul general vorbind, era jumătate analfabetă.

Iconografia și întocmirile din interiorul bisericii de Răsărit (Sibiu, 1905, XVIII+300 pp.) a lui Miron Cristea, viitor patriarh al României, beneficiază de o recenzie cam acidă pentru forma de exprimare. Răspunsul prelatului rezumă în mod dramatic condiția spirituală a românilor din monarhie: „Nouă, ardelenilor, ne lipsește mediul înșușirii unei limbi neexcepționale. Începem a învăța 2-3

ani la școala primară din satele românești; apoi trecem la un gimnaziu german ca să cunoaștem și o limbă universală; de aici trecem la un liceu de stat cu limba de predare maghiară, care e necesară la noi. În fine, studiez teologia, apoi îți continui studiile la o universitate, fie nemțească, fie ungurească sau – dacă ascuți filosofia clasică – chiar în limba volaküp... Reîntors acasă, trebuie să scrii trei limbi, cu topica tocmai inversă. De aici provine că stilul nostru, al ardelenilor, este mai greoi decât al românilor din Regat.”

Preocupările materiale, stimulate, poate, și de apropierea sărbătorilor, răzbat din reclame și oferte de tot felul. Dintr-o listă de 53 de *Firme și case de încredere* spicuim: Ion Mazăre, Sinaia, *Fabrică de ȣuncărie și salam*; Pavel Panțu, Ploiești, *Bumbac, americană, madepolane*, en gros; Ioan Nicolescu, *La câinele negru*, Caracal, băcănie; Nic. Golian, T. Severin, *Depozit de stofe străine, furnituri, cravate*; Ion Vișan, T. Severin, *Hotel Central*; N. Șteflea, R. Vâlcii, *Tăbăcărie, opincărie, curelărie*; Timofte Manu, Iași, *Coloniale et Ferărie*; Toma Capriș, Brăila, *Fabrică de mezeluri*; I. Davidescu, Tecuci, *Mașini de cusut și biciclete. Piane, mașini agricole*; Nic. Pelin, Tecuci, *Coloniale și băuturi*; N.S. Parascu, Corabia, *Mașini agricole* etc. industriale.

Restul negustorilor sunt străini.

Bucureștii rămân în continuare orașul cu oferta cea mai diversificată. Magazinul *Radivon*, cu devisa „Vinde mult și vinde ieftin”, are un sortiment bogat de bijuterii și jucării de argint, tacâmuri Christofle („garantate și patentate de Imperiul german”), care rezistă 18-20 de ani, fiindcă se întăresc la părțile solicitate („îngroșarea călcâielor ca la ciorapi...”.) Posesorii de azi ai unor asemenea ustensile de mâncat pot depune, e adevărat, mărturie despre trăinicia acestor lucruri nemțești bine făcute. ■

1945. SE ÎNTORC ACASĂ PRIZONIERII DE RĂZBOI

Sfârșitul războiului a generat un entuziasm enorm în opinia publică și în mediile oficiale, în special în țările învingătoare, dar și neliniște, îngrijorare și nesiguranță în țările învinse.

O chestiune dureroasă, ca o rană deschisă întoarcerea și repatrierea prizonierilor de război, trecea neobservată, ascunsă adesea de autorități. După ce au îndurat calvarul din captivitate și au scăpat cu viață ca prin miracol din lagărele sovietice sau germane, unele adevărate lagăre de exterminare, nimeni nu a organizat vreo festivitate pentru acești camarazi. Dimpotrivă, istoviți fizic și psihic, au îndurat la intrarea în țară vexațiuni de tot felul, condiții precare de îngrijire, de hrană și de cazare. Între ei erau foști luptători abandonati la Stalingrad, militari care fuseseră lipsiți de sprijin în toată luptelor sau copleșiți de un inamic superior numeric și tehnic. Ei rezistaseră tentației de a îngroșa rândurile diviziilor de voluntari create de sovietici sau de germani, alegând să rămână credincioși jurământului depus ca ostași. Din păcate, toți au suferit pentru condiția lor de prizonieri mai mult decât îngăduiau convențiile internaționale.

Colonel dr. ALEXANDRU OȘCA, LUCIAN DRĂGHICI, Arhivele Militare Române

● Statul român trebuia să se ocupe și de prizonierii de război recrutați de statul ungar din Transilvania ocupată ● Comisia pentru Repatriere desființată după câteva săptămâni ● După ani de prizonierat, reveniți în țară, dormeau pe paie, în încăperi fără geamuri și sobe ● Mâncau 100 gr. carne pe zi și multe zarzavaturi ● Comandantul garnizoanei sovietice din Constanța refuză să elibereze o cazarmă

Convenția de armistițiu cerea României să elibereze prizonierii de război pe care îi deținea, dar nu impunea aceeași cerință și pentru foștii săi adversari. Din această cauză, calvarul prizonierilor de război români s-a prelungit mult dincolo de sfârșitul războiului.

Încă din aprilie 1945, Marele Stat Major a constituit, în cadrul Secției 7 Teritoriu, două comisii de recunoaștere pentru identificarea posibilităților de cazare a prizonierilor repatriați din U.R.S.S. În timpul efectuării operațiunilor de primire (carantină și verificări). În perioada 1-27 aprilie 1945,

Comisia de Recunoaștere nr. 1 a efectuat evaluări în zona Iași-Vaslui-Bârlad-Galați-Brăila, iar Comisia de Recunoaștere nr. 2 în zona Litoralului și în orașele Medgidia și Cernavodă.

Concluziile comisiilor au fost inserate într-o notă de serviciu redactată de Biroul 2 Transporturi din cadrul Marelui Stat Major, la 27 aprilie 1945, în care se prevedea înființarea unor centre de carantină pentru foștii prizonieri, subordonate celor trei comandamente de coordonare.

Sarcina organizării centrelor era încredințată structurilor centrale ale Marelui Stat

Major, în primul rând Secției 7 Teritoriu, logistica fiind asigurată de comandamentele Corpurilor 2 și 4 Teritorial și Comandamentul Militar al Dobrogei. Șefii acestor centre erau numiți de către comandanții corpurilor teritoriale, cu aprobarea Marelui Stat Major. Pe lângă fiecare comandament zonal de primire a prizonierilor trebuia să se găsească și un delegat al Marelui Stat Major.

Sfârșitul ostilităților, la 12 mai 1945, a ridicat noi probleme, deoarece Marele Stat Major trebuia să se preocupe și de foștii prizonieri veniți din Vest, în care erau incluși pe

lângă militarii români și cei care au luptat în rândurile armatei maghiare, recrutați din nordul Ardealului, unde statul maghiar și-a exercitat autoritatea între 1940-1944.

Această acțiune a fost reglementată, în principiu, prin instrucțiunile emise la 25 iulie 1945 de către Secția 7 Teritoriu a Marelui Stat Major referitoare la cercetarea, trierea și reintegrarea prizonierilor de război români care se întorc din captivitate. Spre deosebire de proiectul din aprilie, se renunțase la ideea înființării unor comandamente zonale, centrele de primire aflându-se sub oblăduirea corpurilor teritoriale, legătura cu structurile centrale fiind făcută printr-un delegat al Marelui Stat Major prezent la fiecare centru.

La începutul lunii iunie, s-a constituit, la nivelul Marelui Stat Major, o Comisie pentru Repatrierea Prizonierilor de Război, care a fost repede desființată de ministrul de război, generalul C. Vasiliu-Rășcanu, după numai câteva săptămâni de funcționare, probabil la cererea sovieticilor.

La 7 octombrie 1945, funcționau cinci centre de primire a foștilor prizonieri: Centrul Constanța (organizat de către Comandamentul 2 Teritorial, prin Comandamentul Militar al Dobrogei), Centrul Iași (organizat de către Comandamentul 4 Teritorial), Centrul Râmnicu Sărat-Buzău (organizat de către Comandamentul 6 Teritorial) și Centrele din Oradea și Timișoara (organizate de către Comandamentul 7 Teritorial).

Fiind șef al Marelui Stat Major, generalul Costin Ionașcu (1895-1969), în perioada 20 iunie 1945-27 decembrie 1947 a coordonat operațiunile de primire a prizonierilor repatriați

Conform adresei Secției 7 Teritoriu către Direcția Construcții și Domenii Militare a Ministerului de Război, din 7 octombrie 1945, datorită numărului mare de foști prizonieri repatriați se preconiza înființarea unor subcentre de primire în garnizoanele Tecuci, Cluj și Arad.

In raportul colonelului Stanciu Eduard către Marele Stat Major, Secția 7, din 1 octombrie 1945, întocmit în urma unei inspecții la Centrul nr. 3 din Timișoara, găsim o prezentare a modului de funcționare a acestor centre: „Delegatul militar din zona Arad face cunoscut Centrului de Primire Timișoara, prin delegatul militar din zona Timișoara, sosirea transportului [de foști prizonieri – n.n.]. Echipa de îndrumare a centrului îi primește și sunt conduși la localul de primă destinație, Liceul «Notre-

Dame». Aici sunt identificați, trimiși apoi la trenul-baie pentru îmbăiere și deparazitare.

După deparazitare, sunt aduși în localul Liceului Evreiesc, unde, după ce li se face vizita medicală amănunțită, prizonierii își petrec timpul de carantină fixat. În timpul carantinei, se execută înscrierea lor pe cercurile teritoriale în vederea îndrumării pentru lămurirea situației lor militare.”

Controlul medical se făcea de patru echipe sanitare (1 medic cu 2-3 sanitari), puse la dispoziție de către Spitalul Militar din Timișoara. Carantina dura 4-5 zile, timp în care foștii prizonieri i se făcea un vaccin antiholeric și era vizitat de un medic atașat în acest scop Cercului Teritorial Timiș.

La terminarea carantinei, militarii (gradați și soldați), constituiți în loturi, se deplasau la cercurile teritoriale pe raza cărora își aveau domiciliul, conducătorii loturilor fiind gradați din rândul acestora. Ofițerii, până la gradul de locotenent-colonel, erau trimiși la comandamentele teritoriale de care depindea unitatea în momentul căderii în prizonierat.

La Centrul de Primire din Timișoara situația era relativ bună datorită faptului că la o capacitate de 2.000 de locuri, în prima lună de funcționare, de la 28 august la 29 septembrie 1945, nu fuseseră găzduiți decât 969 de militari. Cazarea, pe timpul carantinei, se efectua la Liceul Evreiesc, unde se amenajase o cameră specială pentru ofițeri, cu 18-20 de paturi, și două camere

Divizia 18 Infanterie
Stat Major

Nr. 21.403 din 13.08.1945

Către Corpul VI Armată, Stat Major

Am onoarea a raporta că în dimineața zilei de 13 august 1945, a sosit în gara Oradea Vest, venind din Urali, un tren (indicativ 98.032) cu circa 1.500 de prizonieri, dintre care 1.250 români, restul de alte naționalități (fără germani).

Transportul are destinația Seghedin.

Trenul a fost aprovizionat prin grija Diviziei cu 300 de pâini, [Divizia] primind în schimb făină, iar Crucea Roșie a servit ostașilor o ciorbă.

Din conversațiile cu prizonierii s-au aflat următoarele informații:

– trenul este plecat din Urali de aproximativ 18 zile;

drumul urmat este prin Polonia, pătrunzând în țară pe la Sighet.

În acest prim lot se găsesc oameni a căror sănătate necesită o grijă deosebită și care nu mai pot fi utilizați la muncă. Trenul este însoțit de câțiva ofițeri sovietici și nu este păzit. Fiecare vagon are un șef dintre prizonierii care prezentau mai multă garanție morală.

În lagăr prizonierii erau întrebuințați la tăiatul lemnului, având un regim de muncă și de hrănire normală. Aceste informații au nevoie de verificare, din cauza afirmațiilor contradictorii ale prizonierilor față de cele ale însoțitorilor de vagoane, prizonieri și ei. Oamenii sunt îmbrăcați în diferite uniforme: române, germane și ruse.

Un ofițer sovietic a afirmat că la Seghedin există un centru de triere de unde prizonierii români urmează a fi îndrumați spre țările respective.

În Urali ar mai fi rămas prizonieri români (ofițeri și trupă), care, după cum am auzit, urmează a pleca și ei spre țară.

Comandantul Diviziei 18 Infanterie
General Paul Alexiu

cu 30-40 de paturi pentru subofițeri, iar masa era servită la cantina liceului.

La Centrul de Primire nr. 4 din Oradea, situația era mai dificilă datorită numărului mare de foști prizonieri care trebuia cazați. Până la 29 septembrie 1945 fuseseră primiți 9 ofițeri, 78 de subofițeri și 2.665 trupă, din care au fost trimiși la cercuri și comandamente teritoriale 4 ofițeri, 58 de subofițeri și 1.580 trupă. Efectivele centrului erau de 9 ofițeri, 6 subofițeri și 36 trupă (din care 2 sanitari), detașați de la unitățile militare din apropiere.

Prizonierii erau preluați de la Episcopia Bihorului, la granița româno-maghiară, unde exista un punct înaintat al Centrului de Primire.

De aici, bolnavii erau duși cu autosanitară la Spitalul Militar din Oradea, iar cei sănătoși, din rândurile trupei, la cazărmlle Regimentului 5

Roșiori și Regimentului 34 Artilerie, unde rămăneau în carantină 8 zile, în patru pavilioane speciale. Condițiile de cazare erau precare: podeaua și parchetul scoase, geamurile sparte, sobele distruse. Se dormea pe paie așternute pe podea și acoperite cu pături. Ofițerii și subofițerii

erau cazați la Căminul Crucii Roșii din Oradea.

Rația zilnică era de 500 de grame de pâine și 100 de grame de carne, plus „zarzavaturi în foarte mare cantitate și diferite”, așa cum menționează autorul raportului din care am luat datele de mai sus, raport în care este prezentată și

Prizonieri sovietici la Stalingrad

principala problemă cu care se confruntau conducătorii centrului: „lipsa materialelor prime necesare amenajării cazărnilor în vederea sosirii iernii și, în special, a geamurilor și scândurilor [...] În Oradea nu se găsesc aceste materiale, iar puținul ce este se oferă la prețuri exagorate”.

Potrivit unei dări de seamă privind activitatea centrului, întocmită de către delegatul Marelui Stat Major, maiorul Ioan Mailat, la 23 ianuarie 1946, în perioada 8 septembrie 1945-20 ianuarie 1946 au tranzitat Oradea 142 ofițeri, 447 subofițeri și 9.510 trupă, cei proveniți de pe Frontul de Vest (din armata română) fiind 53 ofițeri, 71 subofițeri și 1.315 trupă, iar din armata maghiară 86 ofițeri, 305 subofițeri și 5.353 trupă. De pe Frontul de Est au fost primiți 1 ofițer rezervist, 53 subofițeri rezerviști și 1.978 trupă, toți aparținând armatei române. În același interval de timp au fost expediati spre cercuri și comandamente teritoriale, din armata română, 54 ofițeri, 124 subofițeri și 3.293 trupă, iar din armata maghiară 88 ofițeri, 423 subofițeri și 6.217 trupă. De remarcat faptul că primirea foștilor prizonieri din U.R.S.S. se efectua prin centrul Oradea, deși în concepția autorităților române acesta era destinat numai celor veniți de pe Frontul de Vest.

Tot în acest document sunt consemnați și 72 foști prizonieri morți în perioada sus-amintită și îngropați la cimitirul Rulicovski din Oradea: 6 români decedați în spital, unde au fost internați

Generalul Mihai Lascăr (1889-1949), primul comandant al Diviziei „Horia, Cloșca și Crișan” și ministru de război în anii 1946-1947: un fost prizonier de război care a știut să aleagă „calea cea justă”

direct din tren, și 66 foști prizonieri străini, proveniți din trenurile ce treceau în tranzit din U.R.S.S. către Vest. Dintre aceștia din urmă, 25 erau maghiari, 11 germani, 5 austrieci, unul italian și 18 neidentificați.

La Centrul de Primire Constanța situația era dificilă din cauza loturilor mari de prizonieri veniți din U.R.S.S., precum și a lipsei de cooperare a autorităților sovietice. O dare de seamă a șefului de stat major al Corpului 2 Teritorial privind operațiunile de primire a foștilor prizonieri, în perioada 26 septembrie-25 octombrie 1945, constituie o mărturie prețioasă în acest sens.

Primul lot de prizonieri a sosit, cu motonava „Transilvania”, la Constanța la 26 septembrie 1945, fiind compus din 1.938 de oameni.

Au fost întâmpinați pe chei de autoritățile civile și militare locale, precum și de reprezentanți ai Uniunii Patrioților, Apărării Patriotice și Crucii Roșii. Chiar în port, Cercul Teritorial Constanța și Crucea Roșie au distribuit hrană caldă. Tot aici, prizonierii au fost triați pe cercuri teritoriale și încolonați spre cantonamente – școli primare din orașul Constanța și împrejurimi. Ca și la Cluj, condițiile de cazare erau improprie, foștii prizonieri fiind nevoiți să doarmă pe așternuturi de paie.

Distribuirea hranei pe timpul carantinei se efectua cu dificultate, deoarece cele patru căruțe din dotarea Centrului de Primire trebuia să acopere puncte de cazare dispersate. Neexistând unități de pază, măsurile de carantină nu au fost respectate, mulți dintre cei internați părăsind școlile unde fuseseră cantonați și rătăcind prin oraș. Între 30 septembrie și 3 octombrie 1945 foștii prizonieri au fost expediati la cercurile teritoriale.

La 3 octombrie 1945, a sosit, tot cu motonava „Transilvania”, un al doilea lot de 3.524 de oameni. Au rămas în Constanța 1.487, restul fiind expediati la Centrul de Primire de la Buzău. La 10 octombrie 1945, foștii prizonieri au fost trimiși la cercurile teritoriale, după ce 600 dintre ei au fost reechipați.

În noaptea de 17/18 octombrie, de pe nava sovietică „Minsk” a fost debarcat un al treilea lot de 1.843 oameni, dintre care 33 subofițeri. La fel ca și la precedentul

Marele Stat Major
Biroul 7

Nr. 1.280.140 din 9.X.1945

F. urgent

Către Ministerul de Război (Cabinet)

Am onoarea a raporta următoarele:

1. Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului (Delegația Militară), cu nr. 113.678 din 9.10.1945, face cunoscut că se vor înapoia din U.R.S.S. 40.000 de prizonieri de război români, din care un număr de 29.700 vor sosi la Ungheni-Iași.

2. Centrele de Primire a prizonierilor din U.R.S.S. organizate de Marele Stat Major la Iași-Vaslui, Rm. Sărat-Buzău și Constanța folosesc în prezent localurile de școală sau baracamentele existente disponibile pentru cazarea prizonierilor pe timpul carantinei. Capacitatea totală a acestor centre este de maximum 8.000 de oameni.

3. Pentru a putea face față primirii prizonierilor care vor sosi pe timpul iernii sau în cazul când nu s-ar mai putea conta pe localurile de școală (acestea fiind solicitate tot mai insistent pentru începerea cursurilor), Marele Stat Major a[l] Ministerului de Război (Cabinet), cu rapoartele nr. 1.263.551 din 29.09.1945, nr. 1.280.043 din 2.10.1945, nr. 1.280.047 din 3.10.1945 și nr. 1.280.117 din 7.10.1945, să se intervină la Comisia Aliată de Control, rugând să se elibereze de către unitățile sovietice:

Cazarma „Ștefan cel Mare“ din Iași; Cazarma „Zăbrăuți“ din Rm. Sărat; Cazarma „Mircea Vodă“ din Constanța; Tabăra baracamente de la Tecuci.

4. În cazul când prizonierii vor sosi în număr mare și în ritm accelerat (40.000 adresa nr. 113.778 din 9.10.1945 a Comisiei Române pentru Armistițiu – Delegația militară, anexată în copie), cazărnille și baracamentele solicitate cu rapoartele de mai sus nu vor fi puse la dispoziție pe timpul cazării prizonierilor, pe timpul carantinei, atunci centrele de primire vor fi puse în alternativă: – de a menține ocupate școlile pe timpul cât vor mai dura operațiunile de primire a prizonierilor; – de a trimite prizonierii la Cercurile Teritoriale respective, fără a mai face carantină, ceea ce prezintă un mare pericol.

Față de această situație, am onoarea a vă ruga să binevoiți a se reveni și a se insista la Comisia Aliată de Control pentru eliberarea de către trupele sovietice a cazărnilor și baracamentelor arătate mai sus, din garnizoanele: Iași, Rm. Sărat, Tecuci și Constanța, strict și imperios necesare cazării prizonierilor pe timpul carantinei.

În cazul când cazărnille și baracamentele solicitate nu pot fi eliberate imediat de trupele sovietice, rugăm să binevoiți a hotărî:

a. dacă localurile de școli ocupate în prezent de către centrele de primire a prizonierilor mai pot fi menținute și după data începerii cursurilor (15.10.1945) și

b. dacă, din lipsa localurilor strict necesare operațiunilor de primire și executare a carantinei, prizonierii vor putea fi trimiși la Cercurile Teritoriale, fără a mai fi ținuti în carantină la centrele de primire care funcționează în prezent.

Șeful Marelui Stat Major
General de divizie
C. Ionașcu

transport trierea s-a făcut pe loc, ulterior aceștia fiind cazați în oraș. În timpul acestor operațiuni 26 de oameni au dispărut, iar 75 au fost internați în spital.

Autorul dării de seamă semnală faptul că apropierea iernii și începerea noului an școlar impuneau găsirea

Imagine de la Stalingrad

unor noi locuri de cazare pentru foștii prizonieri. Se estima că 200.000 de prizonieri se mai aflau încă în U.R.S.S., iar autoritățile sovietice refuzau o planificare a repatrierii acestora în raport cu capacitatea centrelor de primire ale armatei române. Deși se obținuse acordul de principiu al Comisiei

Aliate de Control de la București pentru preluarea temporară în acest scop a cazărmii Regimentului 13 artilerie, comandantul garnizoanei sovietice din Constanța, generalul Belikov, nu a aprobat eliberarea acesteia. Comandantul Comandamentului Militar al Dobrogei i-a solicitat de patru ori audiență, dar a fost respins de fiecare dată. În ianuarie 1946 cazarea se făcea tot în școlile din oraș.

Colaborarea cu partea sovietică era dificilă și din punct de vedere al organizării transporturilor de foști prizonieri către centrele de primire. Astfel, printr-o adresă către Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului (Delegația Militară), șeful Marelui Stat Major reclamă faptul că, la 17 septembrie

Generalul Nicolae Mazarini (1889-1955)
a căzut prizonier la Cotul Donului, în fruntea
Diviziei 5 infanterie. S-a înapoiat în țară
la 23 iulie 1948

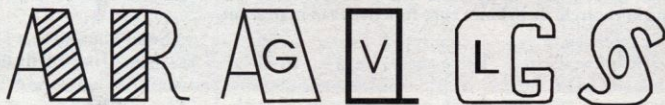
1945 a intrat în țară, pe la Ungheni-Iași, un tren cu 1.250 prizonieri, printre care

120 români, care au fost transportați până la Sighet, trecând prin Colomeea (Ucraina), deși la Ungheni ofițerul de la postul de primire a insistat ca militarii români să fie predați autorităților locale. Sovieticii au refuzat, spunând că destinația trenului era Sighet. La fel, la 15 octombrie 1945 alți foști 1.500 prizonieri români au fost predați la Sighet de către sovietici, deși centrele de primire pentru cei veniți din Est erau cele de la Iași și Constanța.

Pentru foștii prizonieri români din U.R.S.S. în- toarcerea în țară nu a însemnat sfârșitul calvarului, mulți dintre aceștia fiind ulterior marginalizați sau chiar încarcerați, singura lor „vină” fiind respectarea jurământului militar. ■

LA CURTEA LUI LUDOVIC AL XIV-LEA

(Criptografie: 4, 6, 4, 2, 6, 5)

Gherghe BRAȘOVEANU

Soluție careu: DIN ISTORIA AVIAȚIEI (nr. 10/2005)

VLAICU - OCOL - UI - CARAFOLI - ILA - ZC - TAIN - AICI - ASAN - D - ALERTA - DOB - HC - NA - ILARE - IUT - DINA - GR - BLERIOT - MAG - A - RIAL - MEN - TEST - PARIS - BANCULESCU

Soluție joc p. 94 (nr. 10/2005)

MARIVAUX (MARI-V-AU-X)

Soluție Criptomană p. 71 (nr. 10/2005)

ISTORIA ESTE CEA DINTÂI CARTE A UNEI NAȚII. ÎNTR-ÎNSA EA ÎȘI VEDE TRECUTUL, PREZENTUL ȘI VIITORUL

ÎN ZAIMUL LUI ALEXEI MATEEVICI

În numărul din luna iulie a acestui an, revista *Magazin istoric* a publicat o emoționantă evocare a poetului Alexei Mateevici. Aflându-mă pentru câteva zile în Basarabia am dorit să aflu ce mai știu astăzi despre Alexei Mateevici românii din localitatea în care s-a născut poetul.

Priplejul călătoriei l-a constituit o invitație la o școală de vară organizată lângă Chișinău. M-am întâlnit cu 200 de tineri, cărora le-am vorbit despre deznăționalizarea practică de autoritățile sovietice împotriva populației românești din stânga și din dreapta Nistrului. Am oferit fiecărui participant câte un exemplar din revistă. Mi-au spus că o așteptau cu nerăbdare.

După întâlnirea cu tinerii, am plecat spre sudul Basarabiei, unde se află satul Zaim, în care a copilărit poetul Alexei Mateevici de la vârsta de cinci ani, când tatăl a fost trimis acolo ca preot. Am întrebat localnicii dacă știu unde este casa în care a copilărit poetul. M-au îndrumat imediat. Pe o stradă în apropierea bisericii unde este înmormântat Mihai Mateevici, tatăl poetului, și care a fost închisă timp de 50 de ani, am descoperit o curte mare plină de copaci. Domnea o liniște patriarhală. Casa este păstrată așa cum a fost acum o sută de ani.

Am întrebat o doamnă ce locuiește în apropiere, dacă puteam vizita curtea și casa. Încântată că veneam de la București să vizitez ținuturile lui Mateevici, l-a anunțat imediat pe directorul Casei-muzeu.

I-am spus domnului Ion Găină că am venit la Zaim pentru a oferi câteva exemplare din revista *Magazin istoric*, în care tocmai a fost publicat un articol despre poetul Alexei Mateevici.

În curte se află monumentul poetului sculptat la București în anul 1992 de Mihai Ecobici, Tiberiu Moșteanu și Tudor Șerban. Anual, în luna martie, aici se organizează „Zilele Mateevici”. Evenimentul se află la cea de a XIII-a ediție. Profesori de limba română împreună cu elevi din comunele învecinate și scriitori din întreaga Basarabie se întâlnesc și îl serbează pe poet.

Casa în care a copilărit este bine întreținută, camerele păstrează mobilierul familiei. Fiecare cameră are specificul ei, dar cea mai impresionantă este camera în care se află *Masa tăcerii* și *Treptele spiritualității*. Într-un colț special amenajat, sunt așezate cutii cu pământ de la mormintele unde se odihnesc domnitori, scriitori și oameni de cultură din întreaga țară. Vizitatorii se opresc o clipă și aprind câte o lumânare. Astfel, Ion Găină i-a adus aproape de universul lui Mateevici pe clasicii culturii românești și pe marii domnitori ai neamului.

Casa memorială Alexei Mateevici din Zaim ar trebui să devină un loc obligatoriu de trecere pentru orice român care călătorește peste Prut. Iar Muzeul Literaturii Române, autoritățile culturale române, în general, ar trebui să îi întindă o mână de ajutor domnului Ion Găină în efortul său de a păstra amintirea poetului și, prin el, limba și istoria românilor. ■

Eugen TOMAC

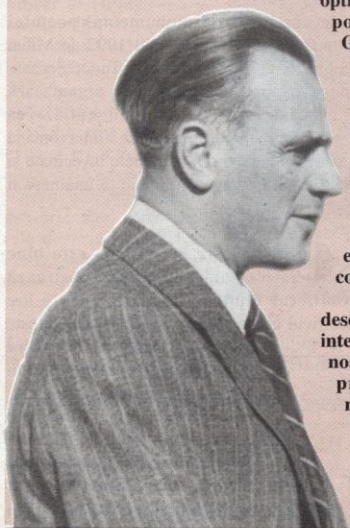
GRIGORE GAFENCU.

Legile economiei de piață, pe de o parte, iar pe de alta speranțele într-o „schimbare“ la față a politicii sovietice după moartea lui Stalin, la 5 martie 1953, dovedite repede doar iluzii, au determinat, în anii 1953-1954, unele guverne din Occident în primul rând, pe cele ale Marii Britanii și Franței, să răspundă unor inițiative sovietice în planul relațiilor economice. Nu trebuie uitat nici rolul unor personalități politice în promovarea unei asemenea orientări. Winston Churchill, premierul britanic, este una dintre ele. „Straniul optimism“ al acestuia privind posibilitatea unei evoluții

pozitive în politica sovietică este pus de Grigore Gafencu pe seama vârstei înaintate. Puțin mai târziu însă, tot el explica atitudinea lui Churchill luând în calcul și alți factori. „Bătrânul bărbat de stat“ își dădea seama că opera vieții sale, concretizată în „uriașă luptă pe care o dusese împotriva unei puteri samavolnice și totalitare“, rămăsese „neisprăvită“ atâta timp cât victoria dobândită pe front cu prețul a milioane de jertfe nu putea fi urmată „de o pace statornică și dreaptă“. Pentru atingerea acestui obiectiv, Churchill, și nu numai el, ar fi fost gata să poarte un dialog cu noua conducere sovietică.

România era și ea parte la acest proiect de deschidere Est-Vest, oficialitatea britanică arătând un interes deosebit în reluarea relațiilor economice cu țara noastră (Magazin istoric, nr. 9/2001), în ciuda unei probleme economico-financiare, izvorâtă din naționalizările fără despăgubiri ale unor proprietăți britanice în România.

Franța, mai mult chiar decât Marea Britanie, fiind presată din interior de un puternic partid comunist, confruntată în exterior cu situații de criză și chiar de război în colonii și interesată în redobândirea unui prestigiu care să spele

Grigore Gafencu

Primii care s-au lăsat prinși în mreje au fost englezii. Războiul le repugnă, preponderența Statelor Unite îi jenează, nu sunt interesați de principii în politica externă. Din contră, târgul propus de U.R.S.S. oferea perspective seducătoare pentru comerțul lor, care a fost dintotdeauna sursa puterii lor. Plasându-se în mod deliberat între Vest și Est, puteau spera să reia un loc similar cu cel al „Marilor“ [Puteri], loc pe care îl pierdeau dacă rămâneau secunzi fideli ai Americii.

O asemenea gândire, care pare să urmărească realizări practice, dar ascunde în realitate o nostalgie a puterii pierdute, explică ardoarea și încăpățânarea cu care Winston Churchill, devenit Sir la bătrânețe, a venit în întâmpinarea promisiunilor lui Malenkov. Și explică, de asemenea, de ce marele bătrân a reușit să strângă în jurul lui, prin atitudinea lui pro-sovietică, neașteptată, ca să nu spunem mai mult, marea majoritate a Parlamentului și a națiunii... Probabil

că această încredere pe care o așifa față de „marile evenimente care se petrec în Rusia“, cât și siguranța pe care dădea impresia că o are în reușita unei întâlniri cu Malenkov, acest straniu optimism se datorau în parte mirajelor create de vârsta lui prea înaintată. Dar, tânăr sau bătrân, acest om a fost întotdeauna sedus de aventură. Dacă anumite acte ale sale, ce nu puneau direct țara în cauză, puteau să pară lipsite de orice sens precum ambalarea lui pentru cauza Europei

ALTE PAGINI DE JURNAL

umilinta anului 1940, pare a înclina spre luarea în considerare a ofertei sovietice.

Paginile inedite din Jurnalul lui Grigore Gafencu pe care le reproducem în acest număr rememorează secvențe sugestive din atmosfera anilor de început ai războiului rece, care și-au pus amprenta și pe situația românilor din exil. Ele readuc în atenția noastră figura generalului Nicolae Rădescu, fost prim-ministru și primul președinte al Consiliului Național Român, organism creat în aprilie 1949 la New York (Magazin istoric, nr. 5/2001). „Ostilitatea agresivă și plină de ură” cum caracterizează Gafencu atitudinea unui grup din cadrul C.N.R., având în frunte „troica” Grigore Niculescu-Buzești, Alexandru Cretzianu și Constantin Vișoianu îl va determina pe Rădescu să părăsească C.N.R., în toamna anului 1950, însoțit de Grigore Gafencu, George Caranfil și Mihail Fărcășanu, împreună cu care va pune bazele unei noi organizații a românilor din exil: „Liga Românilor Liberi”. Rivalitatea dintre cele două organizații, subiectivismul conducătorilor, nesiguranța zilei de mâine, orgoliile supradimensionate în condițiile erodării cu fiecă zi a speranțelor reîntoarcerii în țară au amplificat discordia. Scârbit, Grigore Gafencu va părăsi, în toamna anului 1952, „Liga” și, dintr-o poziție de neutralitate, cu un prestigiu personal nestirbit, va milita pentru regruparea exilului românesc pe o bază largă națională și anticomunistă. De aceea, după moartea generalului Rădescu (14 mai 1953), a refuzat să devină președintele „Ligii”, în locul celui dispărut, dar va continua să fie activ atât în cadrul exilului românesc, cât și al exilului est-european.

Prof.univ. dr. Ion CALAFETEANU

Nicolae Rădescu

Unite, pe care avea să o abandoneze pe parcurs, sau care puteau da naștere celor mai serioase îndoeli în privința moralității cum au fost deplorablele negocieri purtate cu Stalin în privința țărilor din Est și despre care memoriile lui oferă o mărturie grăitoare, nu este mai puțin adevărat că aventura, căreia i-a rămas întodeauna fidel și căreia, tânăr sau bătrân, i-a consacrat întreg elanul temperamentului său prodigios, a fost cea care i-a permis să urmărească grandoarea Angliei [...]

Francezii i-au urmat în-deaproape pe englezi în această cursă după himere [...] Este incontestabil pentru oricine are simțul politicii și al istoriei că, dacă Franța se simte azi diminuată în misiunea sa universală, dacă prestigiul îi scade în lume și

*Pentru englezi
comerțul a fost sursa
puterii, nefiind
interesați de principii
în politica externă*

dacă autoritatea i se prăbușește în Europa, dacă războiul din Indochina o epuizează [Magazin istoric, nr. 8/1997], dacă tulburările din Tunisia și din Maroc o neliniștesc, dacă peste tot se simte amenințată în grandoarea și în securitatea sa, este pentru că rușii au ajuns pe Elba [...] În ciuda spiritului lor cartezian, francezilor le place să se înșele în privința pericolului, confundând adesea în mod voluntar și cu bună știință efectele cu cauzele. Le place să atribuie

răul de care suferă manierei în care Statele Unite conduc afacerile lumii libere și în mod special căldășiei dintre interesele americane și cele ale Germaniei care renaște. Nu vor să admită că America nu renunță la pozițiile din Europa, după ce a făcut tot posibilul pentru a asigura rezistența Occidentului. Ei descoperă în Germania energii ce erau ieri încă distructive, dar astăzi susceptibile să fie elemente de apărare și de reconstrucție, pentru că extinderea extraordinară a imperiului sovietic a schimbat toate datele istoriei și geografiei europene. Această profundă bulversare a lumii și fatala sa repercusiune asupra situației Franței impun o politică națională de securitate și de conservare pe care francezii sunt obligați să o urmeze, dar o fac cu mofturi și fără a-i recunoaște temeiul. Amorul propriu rănit îi face să suferă mai mult decât greaua amenințare ce apasă asupra existenței naționale. Ei se agată de pericolele trecute, în fața cărora le place să se simtă singuri și independenți, mai curând decât să se supună unei discipline internaționale, care i-ar ajuta să facă față pericolului mortal al orei prezente.

Pasiunea cu care discută astăzi despre

*Cu rușii pe Elba,
Franța se simte
diminuată în misiunea
sa universală și tot ce
nu-i place s-ar datora
modului în care
America conduce
afacerile lumii libere*

armata europeană, proiect imperfect, desigur, și în multe privințe de o îndrăzneală tulburătoare, dar incomparabil mai puțin periculos pentru securitatea și grandoarea Franței decât lipsa de acțiune și dezarmarea în care se complac, dovedește în ce măsură gustul pentru palavre și controverse partizane este mai puternic decât cel mai elementar instinct de conservare [...]

Malenkov oferă Franței „o politică de schimb“. De ce să suferă vexațiile unei Americi și o promiscuitate șocantă cu Germania, când Rusia este aici, cu mâna întinsă și

sufletul plin de compătimire ? [...]

Generalul [Nicolae Rădescu] s-a știns la New York, după o lungă și grea boală. S-a spus că moartea i s-a datorat sângelui rău pe care și l-a făcut în urma interminabilelor certuri ce tulbură emigrația noastră. Lucrurile nu stau chiar așa. Medicii au semnalat de mai multă vreme un cancer generalizat, boală care, la vârsta generalului, putea, se pare, să dureze ceva vreme, dar care nu iartă. Nu este mai puțin adevărat că ostilitatea agresivă și plină de ură pe care i-au arătat-o unii dintre compatrioți i-a otrăvit ultimele zile de viață și i-au grăbit sfârșitul [...] Se simțea frustrat nu numai pentru rolul de șef [al emigrației, care credea] că îi revenea de drept, dar mai ales pentru că el considera că era singurul care putea să îndeplinească misiunea națională. Vocația de primul dintre rezistenți, de răzbnător providențial al nației depășea cu mult ex-

periența pe care o acumulase în jocurile politice. Nepuțința de a doborî barierele pe care intrigile le ridicau în calea-i mai mult îl revolta decât îl descuraja. Extenuat fizic, febril și angoasat, nu renunța la ambițiile care se ames-

Winston Churchill, Dwight D. Eisenhower
și mareșalul Bernard Law Montgomery

teau în visele lui. Dorința de răzbunare, deturnată de la calea normală, contra dușmanului țării, se încăpățâna să replice la fiecare lovitură până la ultima suflare, contra celor pe care-i considera trădători și ucigași ai Cauzei...

A atunci când m-am despărțit de el, în septembrie 1952, am simțit că drumurile noastre se separau definitiv. Așezat în fotoliu, foarte drept și foarte slab, extenuat de crize fără sfârșit, vizibil la capătul puterilor, se exprima cu o siguranță senină și emoționantă atunci când vorbea despre viitorul țării noastre. Dar chipul i se crispa și ochii-i aruncau flăcări când ajungea la problema certurilor noastre interne. Nu uita și nu ierta injuriile care i se aduseseră. Încăpățânat în ranchiunile lui, părea că se agăța de câtă viață îi mai rămăsese pentru a putea obține un ultim succes contra adversarilor care-i întunecaseră gloria și îi distruseseră „misiunea“ [...]

În ajunul morții lui, am primit o scrisoare scrisă la mașină și semnată de mână prin care, anunțându-mă că sfârșitul îi este aproape, mă ruga să preiau președinția Ligii [...] și să-i continui opera. Puternic tulburat de acest mesaj, i-am răspuns prin câteva cuvinte de afecțiune și, fără să-mi iau vreun angajament în privința Ligii, îl asi-

*În emigrația
românească
a lipsit liantul
între
organul politic
și marea masă
a refugiaților*

guram că dacă îi voi supraviețui, voi avea grijă ca memoria să îi fie onorată așa cum merita. Răspunsul meu nu l-a mai găsit în viață. La câteva ore după ce am expediat răspunsul, am primit telegrama care îmi anunța moartea lui. Nu m-am îndoit niciodată de autenticitatea ultimului său mesaj către mine [...]

Dar îmi era imposibil să mă supun ultimei sale dorințe și

să cedez insistențelor multor prieteni, primind președinția Ligii [...] Nu doream să accept nici un fel de înțelegere dacă nu implica o largă regrupare a companionilor de Exil. Cea mai bună cale pentru a o realiza era, în opinia mea, organizarea unui Consiliu Național, care ar fi permis unui mare număr de români să ia parte activă la lupta de eliberare. Speram astfel să pot crea liantul care a lipsit întotdeauna în emigrația noastră între organul politic, cel care trebuia să aplece în mod oficial interesul cauzei noastre, și marea masă a refugiaților. Consideram, de asemenea, că astfel puteam oferi posibilitatea regelui să reia contactul cu un mare număr de români, care începuseră să se îndepărteze de el. O organizație care cuprindea în același timp pe rege, un Comitet Executiv și un Mare Consiliu ar fi sfârșit prin a absorbi ansamblul „vieții publice“ ce ne era permis să o trăim în Exil și făcea inutile asociații de „opozitie“, precum Liga. Existența acesteia nu se justifica decât dacă direcția afacerilor românești rămânea apanajul exclusiv al unei mici coterii...

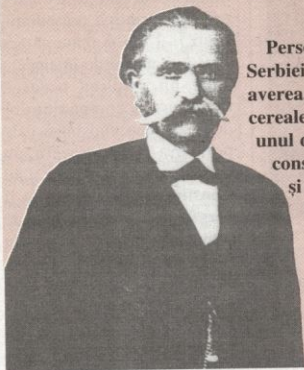
Dar era greu de conceput un Mare Consiliu, în care toate nuanțele emigrației române să fie reprezentate. ■

(Va urma)

Coperta revistei Time, cu Stalin și Malenkov

Semnal

Personalitate controversată în istoria economică și politică a Serbiei sfârșitului de secol XIX, Miša Anastasijević și-a clădit averea, estimată la 200.000.000 de dinari, din exportul de sare și cereale și transportul cu vapoarele pe Dunăre. Fire caritabilă, unul dintre cei mai bogați oameni din Peninsula Balcanică, a construit școli, atât în Serbia, cât și în România, unde a murit și a fost îngropat. Reușitele sale în plan financiar și viața trăită în lux au stârnit invidii, astfel că mulți au dorit să-i micșoreze aura de adevărată legendă ce se țesuse în jurul său încă din timpul vieții.

Pentru a-i contura personalitatea, am adăugat unei documentări științifice destul de sărace și mărturiile celor din Clejani, care să aducă un strop de lumină asupra unui trecut local aproape uitat.

MIȘA ANASTASIJEVIĆ

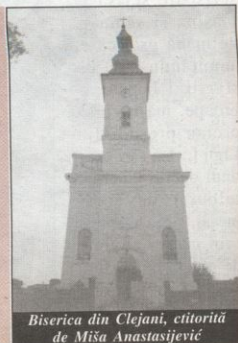
Dr. CARMEN BULZAN

Nu ne vom opri aici nici la aspectele economice legate de deținerea monopolului cu sare, nici la isprăvile din războaiele ruso-turce, nici la felul în care a urcat în viața politică sau profesională, de la edecar (cel care trăgea navele) la Cazane, la demnitatea și onoarea dobândite pe câmpul de luptă, devenind *Maior* și apoi *Căpitan al Dunării*, nici la imensa avere care-l transformase în al cincilea nabab al vremii din Europa, nici la prietenii cu cneazul Miloš Obrenović și Casa Regală a României. Recenta traducere a cărții lui Petar Milosavljević, *Miša Anastasijević*, semnată de Miljurko și Vlastimir Vukadinović, lansată la Ambasada Serbiei și Muntenegrului la București, la 31 mai 2005, aduce bogate informații în acest sens.

Deplasarea din vara aceasta în comuna Clejani (o localitate la kilometrul 42 pe drumul E70 spre Alexandria, cu 1.525 de familii și 3.700 de locuitori, formată din satele Podul Doamnei, Neajlov, Sterea), în speranța de a găsi noi informații despre personalitatea eroului local Miša Anastasijević, cu toate că se dorea un omagiu adus

acestuia, s-a dovedit, cel puțin într-o „primă etapă, dezamăgitoare. Explicațiile sunt numeroase și se leagă poate de descoperirea ruinelor școlii de arte și meserii construite de el, de lipsa totală din biblioteca comunei a unei cât de mici informații cu privire la personalitatea ce dominase așezarea cu mai bine de un secol în urmă sau de

„Se pricepea de la cadrul până la suită de hore românești care se jucau în fiecare duminică la hora satului. Se începea cu hora de mână, se continua cu murgulețul, restul, cârjă-leasca... și se termina cu hora lui Miša, hora de 10, adică de zece strigături ale băieților și după a 10-a se pornea hora, la dreapta sau la stânga.“ (Marin Pârvan, primarul comunei Clejani)

Biserica din Clejani, ctitorită de Miša Anastasijević

- 1803 – se naște la Poreč, localitate din N-E Serbiei, în valea râului cu același nume
- 1814 – răscala împotriva otomanilor condusă de eroul național Miloš Obrenović îl impresionează puternic pe tânărul Miša și-l face să viseze să-i urmeze modelul
- 1816 – începe să muncească în port, ajutând la tragerea vapoarelor pe Dunăre la Gerdap (Cazane)
- după acest an începe să aibă legături cu activitatea revoluționară a Eteriei și face parte din asociația secretă Societatea Amicală, ce avea ca program eliberarea popoarelor din Balcani de sub ocupația otomană
- 1828-1829 – ia parte la războiul ruso-turc
- 1833 – este numit „Căpitan al Dunării” de către Miloš Obrenović
- 1863 – termină de construit Palatul de la Belgrad, ce-l înțecea în frumusețe pe cel regal; îl va dona Academiei din Serbia
- 1863-1864 – construiește la Clejani, județul Giurgiu, o copie miniaturală a Palatului, mai târziu devenită reședința sa din România
- 1864-1865 – construiește biserica din Clejani, cu meșteri aduși din Italia
- 1865-1866 – primește o grea lovitură prin pierderea monopolului pe sare
- 1885 (21 ianuarie) moare la București, într-un imobil situat pe str. Doamnei (nr. 6); este înmormântat în biserica ctitorită de el la Clejani

inexistența unei instituții sau chiar străzi care să-i poarte numele... Un semnal a tras, de curând, și ziarul *Adevărul*.

Cei cu care am discutat și-au amintit puține lucruri despre cel care a fost un mare filantrop nu numai al localității în care au trăit și trăiesc părinții și bunicii lor, ci și al țării. El a ridicat aici prima școală de arte și meserii din Țările Române numită *Institutul de la Clejani*, unde copiii țăranilor și clăcașilor din zonă – alături de învățăcei din Serbia, Bulgaria, Grecia, Polonia și Cehia – studiau atât limba franceză, cât și tâmplărie, fierărie, meșteșugul construirii căruțelor. A ctitorit, de asemenea, biserica locală, înălțată în 1864, în stil gotic, a cărei zidărie a costat 120.000 de galbeni. Pisania de la intrare grăiește: „S-a zidit acest sfânt sanctuar de maiorul Miša Anastasijević, proprietarul Comunei Clejani și cetățean al Belgradului

din principatul Serbiei, consacrand Sf. Arhanghel Mihail, în zilele fericite ale domniei prea înaltului domn al Principatelor Unite Române, Alexandru Ioan I – 1864.”

Informațiile despre școală ne-au fost oferite de Dragomir Constantin – fost secretar și profesor suplinitor de matematică la gimnaziul industrial din localitate – și soția sa Victoria, educatoare

„Cu oamenii se purta bine. Îi ajuta... La palat se dădeau petreceri... Se zice că veneau și cei de la Casa Regală... După moartea sa, moșia lui Miša s-a împărțit în două. Una, moșia de 1.200 ha, a cumpărat-o tatăl lui Gh. Ionescu, care era păstor, cealaltă, unul Hagi Pantele. Locuia la București și avea un administrator grec. Palatul era pe moșia lui Hagi Pantele. Tatăl meu, Ion Găman, a fost administrator la Gh. Ionescu. Când a fost grecu' administrator, nimic nu s-a clintit din palat, după...”

Moșia avea o seră, jumătate cu legume, jumătate cu flori, un bazin în jurul căruia erau 4 brazi argintii. Era un parc, un chioșc făcut de Gh. Ionescu. Eu eram mică atunci, când un vizitiu bătrân, care fusese în slujbă la Miša Anastasijević, povestea... Ce a urmat...?! Fata lui Gh. Ionescu a plecat în Grecia, după ce s-a căsătorit cu un român din familia lui Arion, care era funcționar la Ambasada României la Atena. Un copil al lui Arion a venit să revendice conacul și terenul tatălui său, pe care apoi l-a vândut unui alt localnic, stabilit în America... căruia de mic îi plăcuse conacul și pe care s-a gândit să-l cumpere, lăsându-l acum în grija rudelor ce locuiesc aici...” (Titana Javorsky, n. 1917; casa în care locuiește, singura construcție rămasă de pe fosta Alee construită în 1868, a fost achiziționată de părinții ei, în 1923).

pensionară care, deși nu este o fiică a satului, are un ascuțit simț al istoriei care se luptă cu uitarea.

Palatul de la Clejani, o copie în miniatură a celui de la Belgrad (365 de camere), nu mai există nici măcar în vreo fotografie pe la bătrânii satului; atmosfera vieții de altădată, unde la recepții erau invitați reprezentanți ai Casei Regale, iar la banchete concertau instrumentiști veniți de la Viena, s-a pierdut și ea. Construcția a fost devastată în 1907 de răsculații veniți din alte sate și de atunci a fost lăsată în părăsire, pentru ca mai târziu, în perioada C.A.P.-ului, să devină depozit pentru cereale și îngrășăminte. În 1966 a fost demolată, astăzi păstrându-se numai o parte din zidul care îi împrejmua

„Se spune că unul dintre renumiții haiduci ai vremii ar fi vrut să-l jefuiască și a venit deghizat în negustor la o petrecere. Mișa Anastasijević l-a ospătat, l-a omenit și când să-și pună planul în aplicare, i-a spus: «fă-o acum, nu mai târziu...» Era un bun psiholog!... Era bogat. Împrumuta statul român în condiții avantajoase, lucru pe care nici băncile nu-l puteau face.” (Costel Ciocan – preotul comunei)

curtea. A rămas însă în amintirea locuitorilor povestea vieții trăite în lux, dar în prietenie și armonie cu sătenii, pe moșia lui Mișa Anastasijević. El avea grijă să construiască case lucrătorilor

pe terenurile sale și să dea zestre fetelor sărace când se măritau.

Hanul, astăzi biblioteca situată în apropierea Primăriei, *Fântâna Cristinei* (ridicată întru cinstirea soției Hristina) sau *Aleea cu case*, construită pentru cei care lucrau la Palat, reprezintă alte ctitorii ale filantropului Mișa. Doar biserica ce-i adăpostește mormântul îi mai păstrează amintirea. Ar trebui ca memoria Maiorului Mișa Anastasijević să dănuie prin numele pe care l-ar putea purta școala din localitate sau Aleea, iar dovezile de recunoștință, precum amplasarea bustului de bronz în curtea bisericii și recondiționarea picturii acesteia, să se multiplice. ■

Vasta Voastră Experiență și abilitatea deosebită în comerțul pe apă, precum și cunoscuta Voastră iubire de dreptate, calități pe care le-au observat slujbașii noștri Stojan Simić și Vučić Peršić, cu ocazia deselor treceri prin Poreč, cu treburi de stat, au atras atenția noastră crăiască asupra Voastră și ne-au inspirat numirea Voastră sub titulatura de „Căpitan de Dunăre”, pe segmentul de apă de la Golubac până la vărsarea Timocului.

Avansându-Vă această dregătorie, Vă încredințăm atribuțiunea de a supraveghea mai ales menținerea ordinii în comerțul pe apă pe pomenitul drum și să cercetați, să dezbateți și să rezolvați toate nevoile care apar în această parte între negustorii reizi și cumpărătorii taifi și toate acestea să le faceți în prezența a doi negustori pricepuți, nepărtinitori, care se vor semna alături de Voi pe decizie. Unde nu puteți singur să hotărâți, iar părțile învrăjbite nu acceptă verdictul Vostru, adresați-Vă cancelariei noastre. Iar tuturor autorităților puterii sârbe le poruncim ca Vouă, pe care îl numim ca slujbaş al nostru în calitatea menționată, să Vă acorde asistența necesară fără discuții, conform titlului Vostru.

Sperăm cu încredere că avansarea Voastră în această funcție importantă va servi la animarea grijii sânguincioase, că atât prin corectitudine și hărnicie, cât mai ales prin nepărtinire și dreptate, prin îndeplinirea atribuțiunilor Voastre, să Vă arătați demn de această înaltă bunăvoință crăiască a noastră și de încrederea arătată de către noi și în acest fel să Vă însușiți și mai mult simpatia noastră și să meritați să fiți recompensat.

• Milanovac, 17 iulie 1833

Miloš Obrenović,
Cneaz sârb“

TITULESCU ALĂTURI DE SFINȚI

GEORGE G. POTRA

Director al Fundației Europene Titulescu

I-am identificat repede figura printre portretele nemuritorilor Academiei Române; i-am văzut bustul semnat de Ion Jalea, aflat la Academia Diplomatică Internațională de la Paris, al cărei președinte a fost; am stăruit mai mult în fața monumentului ce i-a fost ridicat în fața Palatului Națiunilor de la Geneva, unde a oficiat în două rânduri ca președinte al Adunării; am încercat un fior de emoție în fața plăcii de bronz de la Universitatea Komensky din Bratislava, pe care îi este gravat numele ca doctor honoris causa; am încercat un sentiment de mândrie în toate acele locuri unde, într-un fel sau altul, se perpetuează memoria lui Nicolae Titulescu, una dintre cele mai mari figuri ale diplomației secolului XX.

Stiam de ani buni că în capitala Etiopiei, la Addis Abeba, figura lui Nicolae Titulescu continuă să fie omagiată, de decenii, dincolo de toate confruntările tribale, religioase și politice și de răsturnările de regim.

Unde anume exact? În ce formă? Știrile ce ne parveau în România nu aduceau precizările dorite, făcând să persiste confuzia.

În urmă cu aproape doi ani, diplomatul român Marius Nicolescu, la acea dată însărcinat cu afaceri a.i. la Addis Abeba, a trimis conducerii Fundației Europene Titulescu câteva date și, mai substanțial încă, câteva fotografii ce se constituie în piese prețioase ale imagologiei titulesciene.

În inima capitalei etiopiene, în Holy Trinity Cathedral, principala biserică ortodoxă coptă din Addis Abeba, pe cupola impozantului edificiu, a fost fixată, în frescă, figura lui Nicolae Titulescu, ca președinte al Adunării Societății Națiunilor.

Locul pe care îl ilustră diplomat român l-a câștigat în conștiința etiopienilor a fost definit succint, dar relevant, de Haile Selassie I, care, în toastul rostit la dejunul oferit în onoarea sa de președintele Consiliului de Stat al României, la 26 septembrie

1964, sublinia: „Relațiile dintre Etiopia și România nu sunt de dată recentă. Noi ne-am cunoscut de foarte multă vreme și cunoașterea s-a transformat de mult timp în simpatie și prietenie. Îndeosebi, eu personal nu voi uita niciodată sprijinul curajos pe care l-am primit din partea domnului Titulescu, pe atunci ministru al Afacerilor Externe al României, în ziua nefericită când am cerut în fața Ligii Națiunilor ajutor împotriva fasciștilor care au copleșit Etiopia. Ceea ce Titulescu a făcut pentru poporul etiopian este înscris în inimile tuturor etiopienilor și amintirea faptelor sale va trăi veșnic.”

La 5 mai 1936, trupele italiene intrau în Addis Abeba. La 9 mai 1936, se consemna ocuparea întregului teritoriu al Etiopiei, statul african cu cea mai veche ființă statală independentă. Sosit la Geneva

pentru a prezenta Societății Națiunilor decizia poporului etiopian de a continua lupta împotriva agresorului și a face o ultimă încercare de a obține sprijinul pentru cauza pe care o reprezenta, Haile Selassie a fost întrerupt în timpul discursului său de o obstrucție orga-

Haile Selassie (în mijloc, cu pălărie) ieșind de la reuniunea ținută la Liga Națiunilor, în ziua de 30 iunie 1936. Atunci el a avertizat: „Astăzi este rândul nostru. Măine va fi al vostru”

nizată de jurnaliștii fasciști italieni ce se aflau în tribuna presei. Constatând că președintele Adunării, Paul van Zeeland, timorat, nu lua nici o atitudine, ceea ce risca să permită continuarea și amplificarea scandalului, Nicolae Titulescu a protestat vehement contra gestului reprobabil al ziariștilor fasciști italieni, rostind cuvinte care au făcut înconjurul lumii: *Monsieur le Président, faites sortir ces sauvages!* (Domnule Președinte, dați-i afară pe acești sălbatici).

A treia zi, telegrafind la București, Nicolae Titulescu afirma: „Dacă Societatea Națiunilor, după ce își reneagă principiile, nu rămâne cel puțin un club în care regulile gentilomilor să fie respectate, mai bine să se dizolve imediat.”

România a condamnat sever agresiunea italiană împotriva Etiopiei și s-a pronunțat categoric pentru adoptarea și aplicarea de sancțiuni împotriva Italiei fasciste. La 21 octombrie 1935, guvernul român a trecut efectiv la aplicarea de sancțiuni hotărâte de Societatea Națiunilor.

Șeful diplomației române s-a situat cu intransigență pe linia adoptată, în ciuda dificultăților cu care statul român avea să se confrunte în consecință și a atacurilor furibunde ale cercurilor conducătoare și ale presei fasciste, care au mers până acolo, încât au condiționat restabilirea raporturilor între Roma și București de înlăturarea lui Nicolae Titulescu.

Făcându-și un bilanț al mandatelor sale de ministru de Externe, în anii 1932-1936, Nicolae Titulescu scria în 1937: „Poziția pe care am adoptat-o în privința sancțiunilor poate fi definită ca o respectare scrupuloasă a Pactului Societății Națiunilor, întrucât nu trebuie să uităm că orice stat ar putea deveni Etiopia cuiva [...] Își dă

seama oare România ce soartă ar avea dacă, sub simplul pretext că o anumită națiune este mai civilizată decât ea, teritoriul ei ar fi ocupat?”

Confruntat cu apropiata ridicare a sancțiunilor, începând cu 15 iulie 1936, ca urmare a votului Adunării și Consiliului Societății Națiunilor, fidel până la sacrificiu justiției internaționale, pe care slăbiciunile și compromisurile marilor puteri o răneau profund, Nicolae Titulescu mai spunea: „Pentru România, aplicarea sancțiunilor față de Italia a fost o experiență profund dureroasă. Prietenia pe care poporul român o nutrește față de poporul italian este de o asemenea natură, încât a trebuit să mobilizez întreaga țară la ortodoxii politice pe care o pretind pentru țara mea pentru a aplica Pactul fără șovăire [...] Ca ministru al Afacerilor Străine, am urmat o linie dreaptă, însă aceasta a fost linia dreaptă a glonțului care trece prin inimă pentru a-și atinge ținta.”

Nicolae Titulescu a înțeles că apărarea justiției internaționale, a independenței, suveranității și integrității României ne obligă a fi prezenți, totdeauna și oriunde, cel puțin ca atitudine, acolo unde acestea erau călcate în picioare.

Convingerile sale au fost dureros confirmate atunci când România a fost ocupată de trupele străine, „prietene“, în numele apărării sau eliberării ei.

În anii '90, când Kuwaitul a fost ocupat de Irak, la Sediul din New York al Organizației

Națiunilor Unite cuvintele lui Nicolae Titulescu din anii '30 au fost reamintite cu respect, nu ca o pagină de istorie, ci ca un imperativ al perpetuei vigilențe împotriva agresiunii.

Alături de sfinți, Nicolae Titulescu are dreptul la nemurire. ■

Confruntare între trupe italiene și etiopiene

BRUTAR

4

1979. Ambasada americană din Teheran este atacată și cucerită de adepții militanți ai ayatollahului Khomeini. Sunt luați prizonieri 66 de americani și ținute ostateci. Se încerca forțarea S.U.A. să-l predea pe şahul alungat, aflat atunci în exil în Egipt. Atât în Iran, cât și în America spiritele se încing, însă pe tot parcursul crizei președintele Jimmy Carter respinge public folosirea forței și insistă să se găsească o soluție diplomatică. În realitate, acționează. Ordonă întocmirea unor planuri de salvare, dar vrea o „operație chirurgicală”, cu minimum de pierderi. El și consilierii săi se amăgesc. Operațiunea „Gheară de vultur” este extrem de dificilă. Tentativa din aprilie anul următor a fost sortită eșecului. Ostatecii își vor recăștiga în final libertatea abia la 20 ianuarie 1981, exact în momentul când la Casa Albă se instalează președintele Ronald Reagan. Acesta a fost acuzat că a negociat cu iranienii amânarea momentului eliberării, pentru a crea dificultăți în campania electorală președintelui Carter.

7

1895. „În noaptea în care am gândit că am să adorm de somnul veciei (5-6 noiem.) moartea m-a lepădat din sânul ei dorit și binefăcător. Eu, totuși, sper că ea se va îndura cu mine și mă va ierta de păcatele și de suferințele acestei vieți. Cu așa nădejde mai scriu și aceste rânduri prin care încă o dată urez ca după moartea mea, pe care eu o doresc din toate puterile mele, să fie fericiți acei pe care îi iubesc, iar celor (care) au pricinuit-o să le rămână multare de cuget pentru orice nenorociri s-ar mai putea întâmpla după pieirea mea.” În acea noapte, de 7 spre 8 noiembrie, scriitorul Alexandru Odobescu se sinucide. Sexagenar, căsătorit și tatăl unei fete, a făcut o pasiune pentru o tânără de 30 de ani, Hortensia Keminger, fostă soție a lui Alexandru Davila și a unui Racoviță (în acel moment văduvă prin deces), care l-a respins categoric.

8

1947. Organul de presă al Partidului Comunist Român îi urează regelui Mihai, cu ocazia onomasticii, „viață lungă și o domnie fericită, în cursul căreia să vegheze la realizarea reformelor democratice”. Era cu câteva zile înaintea plecării suveranului la Londra, pentru a asista la căsătoria prințesei moștenitoare, Elisabeta, cu prințul Filip al Greciei. La întoarcerea sa din capitala britanică și poate și pentru că a făcut imprudența să-și anunțe logodna cu prințesa de Bourbon-Parma, regele este întâmpinat de guvern cu răceală. Unii miniștri se și văd ținând trena miresei și, în ordinea logică a lucrurilor, asistând la botezul viitorului moștenitor al tronului. Astfel că, foarte curând, Petru Groza îi cere regelui să abdice și să părăsească țara.

10

1918. La sfârșitul primului război mondial, pe fondul crizei politice din Germania, când generalii i-au sugerat lui Wilhelm II să abdice, pentru că armata nu-l mai urma, la ora 7.30, Kaiserul, cu o suită numeroasă, formată din 51 de ofițeri, trece granița olandeză, în apropiere de Eysden. Autoritățile de la Haga se preocupă de primirea trenului imperial, compus din zece vagoane, trimiterea împărțutului spre Eysden, într-un convoi de zece automobile, asigurarea pazei împotriva mulțimii adunate, care striga „Jos asasinul”. Castelul Amerongen, proprietatea contelui Bentinck, va fi reședința lui Wilhelm II. Se elaborează un regulament special corespunzător unei personalități de asemenea rang, aflată în refugiu politic. Dar Kaiserul se pare că tot a sperat a se mai întoarce la tron, de vreme ce a abdicat abia pe 28 noiembrie, când a declarat: „...prințul Max von Baden, fără știrea mea și fără autorizația mea, a proclamat ieri dimineață abdicarea mea ca împărat și rege. Iată cum am fost slujit de ultimul meu cancelar”.

24

1904. „În stația de metrou Vincennes, angajații serviciului de obiecte găsite au descoperit, sub bancheta unui vagon, cadavrul unui nou-născut de sex masculin”, scrie publicația pariziană *Le Journal*, la coloana sa specială *Mame vinovate*. Și, puțin mai jos, la aceeași rubrică de fapte diverse: „Noaptea trecută, agenții de poliție au găsit pe cheiul Tuileries, într-un WC public, un făt de sex masculin”. Avortul fiind considerat o crimă, franțuzoaicele din clasele mai sărace practică adesea pruncuciderea. Încă din 1890 medicii încep să vorbească din ce în ce mai serios despre fenomenul de depopulare a Franței, considerat o veritabilă dramă națională; cu atât mai mult cu cât natalitatea din Germania îi îngrozește (Germania câștigă în fiecare zi, în detrimentul Franței, 16.000 de oameni, scriu ziarele).

privilegiile, iar preoțimea lor și-a văzut netulburată de activități. Un alt fapt de natură a tulbura legătura între Akenathon și faraonul biblic era faptul că Akenathon a încălcat prescripția, devenită mai târziu chiar bază a iudaismului, de a nu-și face chip cioplit.

În plus, dacă se ia ca bază de calcul domnia lui Akenathon, atunci șederea evreilor în Egipt depășește cu mult datele acceptate tradițional. Apoi, cum Vechiul Testament prezintă prigonirea evreilor ca având loc sub domnia faraonului următor – Tutankamon – acest element de identificare nu poate fi din nou susținut, deoarece astăzi știm că același personaj, dușman al evreilor, a construit orașele Pitom și Ramses. Însă Tutankamon nu ar fi putut fi constructorul vizat, deoarece până la el nici un alt faraon nu a primit numele de Ramses, un astfel de nume neputând exista în sistemul egiptean.

În numele lui Sethi

Atunci cine poate fi acest faraon binevoitor, protector al lui Iosif și al seminției sale? Cel mai probabil, el poate fi identificat în persoana lui Sethi I (1304- circa 1290 î.Hr.). Însă numele acestui faraon este extrem de straniu, deoarece el semnifică „ceea ce aparține lui Sethi” – nimeni altul decât zeul dezordinii, al țărilor străine și al răului, în mitologia egipteană. Până la el, nici un alt faraon nu a mai îndrăznit să aleagă acest nume, deoarece reprezenta o zeitate prezentată ca extrem de negativă, cel care îl omorâse pe Osiris, încercase să-i fure stăpânirea, să măsluiască judecata zeilor ce-l

opunea moștenitorului de drept, Horus, fiul lui Osiris. Alegerea unui astfel de nume de domnie a reprezentat un adevărat șoc pentru societatea egipteană. Era ca și cum un politician din ziua de azi și-ar lua ca supranume... Diavolul.

Totuși, alegerea pare mai ușor de înțeles dacă introducem în ecuație evenimentul sosirii evreilor în Egipt. Căci Sethi reprezenta figura unui zeu provenit din afara Egiptului, locul său de reședință fiind deșertul Sinaiului și zona Canaanului, deci exact zona de unde sosiseră evreii și zeitatea lor ciudată, Yahwe.

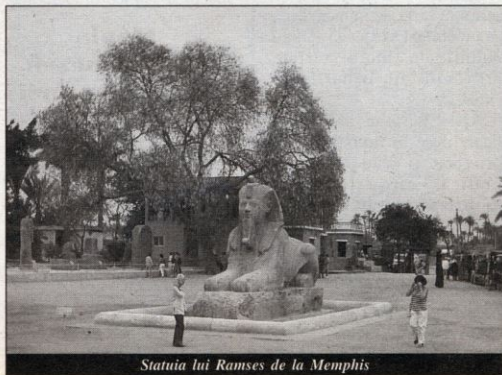
Apoi, legenda conform căreia Sethi a încercat să devină zeul unic al Egiptului, distrugând celelalte zeități, ucigând chiar pe unele dintre ele, ar putea fi o amintire tocmai a ruperii violente, în numele aceluiasi Yahwe, a evreilor de populația egipteană.

În plus, dacă Sethi ar fi faraonul care i-a găzduit pe evrei, atunci și cronologia stabilită de Vechiul Testament ar putea fi păstrată. Cum tatăl său se numea Ramses, iar fiul

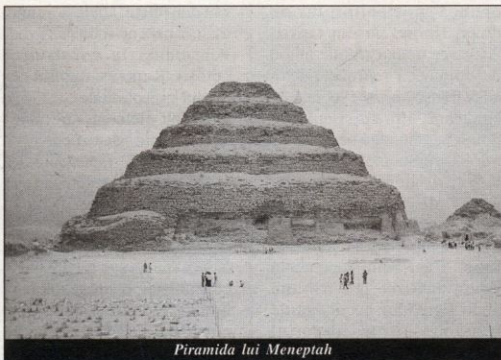
său va purta același nume, tradiția care ne spune că evreii vor munci la construirea cetății Ramses capătă, la rândul ei, soliditate.

Un alt element care poate sluji acestei identificări este reprezentat de faptele în sine ale faraonului, despre care se știe că a cucerit zona Canaanului și a stabilit controlul asupra triburilor de *habiru* (nume sub care, se pare, că erau cunoscuți evreii în Egipt). Toate acestea ar fi în consonanță cu aducerea evreilor în Egipt de către Iosif și cu controlul pe care, conform Vechiului Testament, Egiptul îl avea asupra zonei Canaanului (Geneza 50:11).

Din nou, figura lui Sethi I este în consonanță cu ceea ce Vechiul Testament ne spune despre faraonul protector al lui Iosif: anume că acesta, la sfatul lui Iosif, a inițiat un proces de centralizare a regatului, luând măsuri în ceea ce privea administrația, crearea unor rezerve de grâu pentru a face față unor situații limită – foamete și război –, dar și oferirea de ajutoare alimentare în cei șapte ani de foamete numai teritoriilor care au

Statuia lui Ramses de la Memphis

Piramida lui Meneptah

acceptat o supunere clară față de faraon, ca și o alocare a resurselor de către acesta.

După moartea lui Sethi I, situația Egiptului s-a înrăutățit, poporul evreu devenind principala victimă a noii conjuncturi politice și economice. Ramses II, fiul lui Sethi I, a rămas în istorie ca un mare constructor. La dorința sa, au apărut orașe noi, precum celebrele Pitom și Ramses (ultimul pe numele egiptean Per Ramses – casa celui născut de Re), care a devenit și capitala regatului în vremea sa. Programul extins de construcții a necesitat însă o serioasă forță de muncă, ceea ce l-a obligat să aleagă soluția mării de lucru forțate provenite din triburile de evrei.

Apoi, permanentele războaie duse în timpul său au provocat o scădere demografică, care și-a găsit ilustrarea în vestita sa replică preluată în cartea Exodului (1:9): „Iată că poporul lui Israel este mai mare și mai puternic decât noi“. Și din aceea observație a decurs, pe lângă deja cunoscuta politică de muncă excesivă, și cea de control a nașterilor.

Din această cauză în vremea sa au apărut și confruntări cu populația *habiru*. Totuși, Ramses II a reușit să își sfârșească domnia fără a vedea dezastrul pe care politica sa l-a provocat: revolta evreilor. În ultimii ani ai domniei, un prinț egiptean, pe numele său Tutmoses, realiza o serie de cuceriri în Nubia, înainte de a traversa o criză religioasă ce l-a determinat să părăsească Egiptul, să-și accepte legătura cu populația evreiască și să devină cunoscut sub numele de Moses-Moise, cel puțin după relatările lui Flavius Ioseph în *Antichități Iudaice*.

Mânia lui Dumnezeu și furia naturii

În ultimii ani, o expediție organizată de British Museum a încercat să găsească o explicație rațională a relatărilor biblice a numeroaselor dezastru ce i-au lovit pe egipteni ca urmare a mâniei lui Dumnezeu.

Rezultatele au fost de-a dreptul șocante: toate faptele descrise puteau avea loc, deci Vechiul Testament reprezenta

o sursă istoriografică de încredere.

Astfel, vestita minune a sângelui din apa Nilului putea apărea în cazul unor inundații mai mari, ce ar fi adus Nilul pe lângă carierele de piatră roșie de la granița cu Nubia și, de aici, colorantul roșu, datorat oxizilor prezenți în mare cantitate în depozit, fără precedent, a adus inundația Nilului reprezenta un fenomen pe care se și baza agricultura egipteană, creșterea nivelului apei de atunci, fără precedent, a adus invazia broaștelor. Iar în contact cu apa și căldura, larvele de insecte s-au înmulțit dincolo de orice control, conducând astfel la apariția roiului de lăcuste și muște care a distrus restul recoltelor scăpate de inundație. Lipsa de furaje a provocat, după cum era normal, moartea turmelor și, curând, din cauza cadavrelor, a izbucnit ciuma.

Foamea, ciuma, lipsa igienei, provocate de aglomerarea a mii de oameni, au dus la slăbirea organismelor. Primele victime ale celui an dificil au fost copii.

Interesant este că expediția British Museum a și descoperit astfel de fenomene înregistrate în papirusuri și imagini funerare, care demonstau existența unor evenimente de acest gen în istoria Egiptului, chiar dacă nici unul de amplitudinea celor evocate de Vechiul Testament.

Și, totuși, rămânea întrebarea cu privire la persoana efectivă a faraonului în timpul căruia au avut loc acele evenimente, Cercetarea istorică s-a oprit la două nume. Prima variantă: chiar marele Ramses II (1290-1224 î. Hr.). Această alegere se baza doar

pe faptul că în documentele din domnia sa reapăreau confruntările cu triburile de *habiru*. Însă argumentul era destul de subțire. Căci acele acte vorbeau despre revolte episodice, amintite și în Vechiul Testament și care, în condițiile de exterminare realizate de Ramses II, erau inevitabile. Să nu uităm că astfel de confruntări izolate au urmat același scenariu pe care, mai târziu, l-a ales și Moise: omorârea unor paznici și fuga în desert. Astfel că, din această perspectivă, unul dintre aceste documente putea reprezenta tocmai... povestea lui Moise.

Dar, dacă ar fi să urmărim varianta cu Ramses II, în mod clar, înfrângerile și cataclismele care au însoțit părăsirea Egiptului de către evrei ar fi condus la șubrezierea domniei sale, blocându-i traseul glorios. Or, Ramses II a murit în culmea gloriei, nebănuind criza pe care o lăsa în gestiune urmașului său Menepthah (1212-1202 î. Hr.). Domnia acestuia din urmă a rămas în istoria egipteană ca un timp al crizelor și înfrângerilor, tablou care se aseamănă mult mai mult cu ceea ce ne descrie Vechiul Testament.

Astfel, despre Menepthah știm, dintr-o stelă izraelită, că s-a lăudat a fi pus capăt revoltei copiilor lui Israel – triburile *habiru*. Terminologia este cea obișnuită; se clama victoria, chiar dacă armata egipteană fusese învinsă; nu era nici primul, dar nici ultimul dinast care se sluzea de istorie pentru a-și ascunde dezastrele.

În plus, înțelegem mai ușor perioada de slăbiciune prin care trecea Egiptul în vremea lui Menepthah, dacă adăugăm

la revolta evreilor și la tragicul an pe care tocmai l-am descris și prima invazie a popoarelor mării, care au atacat nordul țării, provocând distrugerii importante.

Acest tablou poate explica de ce, după episodul Mării Roșii, rămas încă fără explicație istorică, trupele faraonului nu au urmărit triburile revoltate. Criza izbucnită în societatea egipteană nu i-a mai permis lui Menepthah nici o mișcare.

Din nou, este interesant și aspectul pomenit de Biblie cu privire la abandonarea orașelor, născute din ordinul lui Ramses II, prin crimă și sânge. Și, într-adevăr, în vremea lui Menepthah a început procesul de abandonare a mândrei capitale Per-Ramses, care va rămâne sub nisipul deșertului pentru următorii 3.100 de ani.

Un ultim argument care ne permite identificarea lui

Menepthah cu faraonul cu inima împietrită descris de Biblie este reprezentat și de episodul care relatează revolta preoților de la Teba și Karnak, care, mărturisind că zeii i-au întors fața lui Menepthah, încercau să se distanțeze de el. Pe o stelă funerară apare chiar expresia de inimă împietrită la adresa faraonului, expresie ce ne sună familiar după citirea discursurilor lui Moise.

Menepthah a murit așa după cum a trăit, cu inima împietrită și ferm convins să nu schimbe nimic din regatul pe care tatăl său i l-a încredințat. Fapt ilustrativ, de la el ne-a rămas tocmai documentul, în piatră, al nașterii poporului lui Israel și al legământului lui Moise, un document în piatră de la un faraon cu inimă de... piatră, ce și-a proclamat victoria și de dincolo de moarte. O sută de ani mai târziu, dinastia ramesidă se sfârșea. ■

Ofrande pentru protecția divină, depuse la picioarele lui Osiris

Eveniment

CU REGINA MARIA LA MUNTE ȘI LA MARE

În vara aceasta am fost din nou la Bran. Prima oară am văzut castelul acum mai bine de trei decenii. Și atunci, dar mai ales acum, m-am întrebat ce s-ar fi ales de acest splendid monument de arhitectură medievală dacă la 1 decembrie 1920 Consiliul orașenesc al Brașovului nu l-ar fi donat reginei Maria (*Magazin istoric*, nr. 1/2002). Probabil că, astăzi, n-am mai fi întâlnit decât triste ziduri bătute de vânturi și ploi și, eventual, o placă cu un text amintind trecătorilor că acolo, până de curând, se afla o cetate...

Mă temeam să nu greșesc gândind astfel.

Dar la încheierea celei de a doua ediții a Simpozionului „Regina Maria”, organizat de Muzeul Bran în zilele de 21-22 iulie 2005, mi s-a risipit orice urmă de îndoială. Comunicările susținute în cadrul celor

doă ediții (2004-2005) de specialiști de la Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național Cotroceni, Muzeul Național de Artă al României, Institutul de Istoria Artei, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Muzeul de Artă din Constanța, Muzeul Municipiului București, Arhivele Naționale – Brașov și nu în ultimul rând cele prezentate de reprezentanții muzeului gazdă au evidențiat tocmai faptul că transformarea castelului în reședință de vară a reginei a fost soluția optimă pentru conservarea lui.

De altfel, premeditat sau nu, comunicările s-au axat pe două mari teme: Balcic și Bran,

cele două reședințe de vis ale reginei Maria. Am urmărit-o pe suverană în două ipostaze: creatoare a unui univers inimitabil, cum a fost cel de la malul Mării Negre, și aceea de conservatoare (cu înnobilarea prin amprenta-i personală) a celui alt univers de la poalele Carpaților. Timp de peste un deceniu și jumătate, cu fonduri puse la dispoziție de regina Maria, castelul a fost supus unui amplu proces de restaurare și transformare a lui într-o reședință beneficiind de toate utilitățile – iluminat electric, apă curentă, telefon, lift. Imaginația debordantă a reginei a creat în

jurul castelului un complex de dependințe – Casa de ceai, Casa de vânatoare, Casa de musafiri, Casa copiilor prințesei Ileana, Casa personalului, bisericuța de lemn etc. – ce asigurau caste-
lanei și apro-

Castelul Bran

piatilor săi clipe de tihnă și încântare.

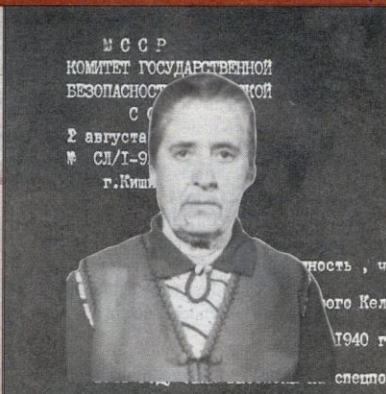
Atașată profund țării sale, regina Maria a știut să descopere și să prețuiască cele două mari comori de frumusețe ale României: Marea și Muntele. Iar prin tot ce a făcut, a ilustrat cum nu se putea mai bine vechea zicală: omul sfințește locul.

Cu prilejul celor două ediții ale simpozionului, gazdele au organizat interesante expoziții: „Castelul Bran – reședință regală. 1920-1947” (fotografii) și „Valori de patrimoniu din colecția de ceramică a Muzeului Bran”.■

Marian ȘTEFAN

Inedit

POVEȘTEA VIETII MELE

ECATERINA CHELE

Viața în „raiul sovietic”, povestită de o basarabeancă reîntoarsă din exilul în Siberia, după 13 ani. Amintirile ei (Magazin istoric, nr. 1-10/2005) au ajuns la noi datorită fiicei, LIDIA DOHOTARU, și nepoatei, SILVIA POP.

Seful de studii [Stepan Fomici Galben] era încântat de lecțiile corecte și bine alcătuite ale Alexandrei Egorovna [Matcovschi] și atunci când i s-a cerut de la Comitetul de partid un învățător pentru a fi decorat, el și-a luat inima în dinți și a propus-o pe doamna Matcovschi. Țin să spun aici că Galben fusese avertizat dinainte că nu are voie să ne laude. Când a prezentat candidatura lui A.E. Matcovschi la Comitetul raional de partid, a fost aspru dojenit că vrea să scoată în evidență „fasciști” cu studii la capitaliștii români. I s-a spus că trebuie s-o ridice în slăvi pe Ventrilețcaia Z.L., învățătoare cu adevărat sovietică, o rusoaică venită „cu șatra” din fundul Rusiei, al cărei bărbat a fost mare nacealnic, președinte de colhoz. Stepan Fomici nu și-a pierdut cumpătul și nici nu s-a înfricat că își va pierde scaunul și le-a zis: „Nu pot s-o propun pe Ventrilețcaia, ea ține lecții slabe,

școlari nu sunt disciplinați la orele ei. Eu vă propun pe cine merită, iar voi decorați pe cine vreți!” Bineînțeles că au decorat-o pe Ventrilețcaia.

Galben era deștept, sincer, ura lingșuirea și ploconelile, el nu se vindea pe un blid de linte, fapt pentru care era privit chiorăș de autorități, de stăpânire. Stăpânirea s-a și debarasat de el după un incident avut cu o rusoaică. Profesoara de biologie, rusoaică, era tăfnoasă și plină de sine, se purta cu el arrogant și cu aere de stăpână. El n-a răbdut-o și i-a zis: „De ce vă comportați ca un colonist?” S-a aprins școala! Au alergat mai multe dintre ele la Comitetul de partid și s-au plâns că le-a insultat grozav făcându-le „coloniști”. Făcutu-s-a adunare pe școală, cu reprezentanți de la partid, care a durat aproape o noapte întreagă. Ne-au dojenit, ne-au repetat până la saturație că ne-au eliberat și acum trăim în destulați și fericiți, nu nefericiți, cum am

fost sub boierii români. Galben nu s-a intimidat deloc și le-a spus că trebuie să se poarte cu mai multă stimă și considerație ca să fie stimate la rândul lor; el nu le-a făcut „coloniști“, a spus că se poartă ca niște coloniști. Director era tot un biet moldovean, Furtună L.V., care se simțea ca între ciocan și nicovală: conștiința nu-l lăsa să-l condamne pe Galben, dar nici pe ruși nu avea curajul să-i pună la punct așa cum meritau... Galben, la scurt timp după această întâmplare, a plecat din raion la Bender și nu am mai auzit nimic de el.

Hriptulov, un așa-zis moldovean, era venit de peste Nistru cu sacul gol și fără fund, ca mulți alții. Soția lui era din Telenești, unde avea frați, părinți, despre care lumea spunea că nu sunt gospodari și râdea de ei. Ea a fost fată de casă pe la familiile de evrei înstăriți, apoi s-a făcut șefă la Clubul din Telenești, unde a și cunoscut-o Hriptulov, care era pe atunci instructor la Comitetul raional de partid. Hriptulov a ajuns primul secretar de partid al raionului și pentru el s-a construit o casă mare chiar lângă casa lui Dendrin, peste drum de casa noastră. Din ordinul lui Hriptulov, gardul care-l despărțea de casa învățătorului a fost făcut din scânduri și foarte înalt, ca să nu-l vadă pe „fascist“. Curtea noului palat a fost împrejmuită cu gard vopsit, având o poartă mare și o porțiță mai mică, frumos făcută. Aceasta din urmă a fost furtată într-o noapte; hoțul a fost repede prins, judecat

Conflictele dintre români și „coloniștii“ ruși, mocnite, răbufneau din când în când. Autoritățile erau silite, uneori, să-i tempereze pe „coloniști“, care depășeau orice măsură

și trimis la închisoare, unde a și murit în scurt timp... Aici, sub ochii noștri, îi cărau de prin colhozuri saci cu hrană pentru păsări, căci doamna creștea găini, rațe, găște, curcani. De cum începea sezonul fructelor, mașinile nu-și dădeau rându-l aducând de toate, mai ales toamna târziu

strugurii și merele, apoi butoișele cu vin. Aveau trei copii, două fete și un băiat, dar cred că nu reușeau să consume tot ce li se aducea. Multe lăzi erau trimise la Chișinău, unde se aflau în posturi cheie tot felul de venetici, așa-ziși moldoveni. Aceștia trimiteau în raioanele republicii șarlatani, oameni de-ai lor, care jefuiau colhozurile aprovizionându-i și pe ei. Conducătorii venetici erau ignoranți și lacomi. Hriptulov nu făcea excepție: a venit jigărit ca vai de el, iar peste un an nu-l mai recunoșteai, era un boier de tip sovietic, îndestulat cu de toate. Mi-a povestit o dată un vânzător de la magazin cum venea doamna și controla toate mărfurile primite, punând ochii pe servicii de ceai și cafea, tacâmuri, stofe și alte mărfuri care erau destul de rare pe atunci. Trimitea pe cineva de le lua, dar nu plătea pentru ele. „Ș-apoi ce crezi, continua vânzătorul cu un fel de ură, eu trebuia să fac învârteli, să te amălesc pe dumneata sau pe altul ca să-mi scot pârleala...“ Hriptulov, după

ce a plecat la Chișinău și a ajuns ministru, a fost învinuit de mari furturi, a fost chemat la anchete, dar, fiind sprijinit de șefii lui, a scăpat basma curată [...]

Avea mla școală o tânără profesoare de limba fran-

Soțul Ecaterinei Chele, așezat la masă (în centru), cu colegii de serviciu, și în timpul serviciului militar (p. 74)

ceză, Galina I., o moldo-veancă isteată și dragută, proaspăt căsătorită cu un doctor tânăr și frumos. O dată tânăra pereche, fiind la cinematograful, nu a salutat pe Emilia Vasilevna, care

era cu soțul ei [instructor de partid la Comitetul raional]. A doua zi s-a întors cancelaria cu fundul în sus, tot felul de ocări au căzut pe capul tinerei, care n-a mai răbdat și i-a zis: „Dar, la urma urmei, cine ești de trebuie să mă închin în fața dumitale. Veniți ca vai de capul vostru, dracu știe de unde, și acum vreți să vi se închine moldovenii până la pământ!“ „Ăti moldavan! Nado ih za rešetcoi!“ („Moldovenii ăștia! Ar trebui băgați după gratii!“), a izbucnit Emilia V. de a răsunat toată cancelaria. Din fericire, a sunat clopoțelul și cearta s-a întrerupt. Am întrebat-o pe Galina I. ce s-a întâmplat, de ce n-a salutat-o. „La drept vorbind, n-am observat-o, era lume multă și nici nu ne prea uitam în jur.“

Noi simțeam din plin disprețul față de limba, obiceiurile și cultura noastră. Erăm puși în situația de a trăi numai cu prezentul, trecutul era undeva în adâncuri. Profesorii care predau limba română (moldovenească, cum i se spunea) la clasele ruse aveau de înfruntat disprețul elevilor. „Cine are nevoie de această limbă?“ spuneau ei și plecau de la lecții. La termi n a r e a școlii, moldovenii aveau examen de stat la limba rusă, dar invers nu era valabil, rușii nu aveau examen de stat la română.

S-a făcut o clădire nouă pentru școală, proiectată cu picioarele și nu cu capul,

*Ca să înalți o casă,
o îngropi în pământ!*

insuficientă ca mărime pentru a cuprinde numărul de clase și ateliere, așa că au rămas mai departe în folosință tot clădirile vechi. Nu s-a ținut cont de toate regulile nici la construcția

sălii de sport; sala nu corespundea ca înălțime. S-a apelat la Comitetul executiv să intervină cu cele necesare pentru a ridica pereții și acoperișul la înălțimea cuvenită. Au venit la fața locului, au făcut măsurători și au ajuns la concluzia că ar costa mai ieftin să sape și să adâncească sala în jos, până ce pereții vor atinge înălțimea cuvenită. Brațe de muncă nu s-au dat, rămânând ca profesorii de gimnastică să sape împreună cu școlarii în timpul lecțiilor respective. Bieții învățători au găsit cumva limbă comună cu copiii, lucrând ei de-a valma, și cărau pământ din greu. Doamnele profesoare cu sânge albastru aveau și ele copii care învățau în clasele mari și n-ar fi vrut ca odraslele lor să sape și să care pământ alături de „ciorâie“ (salahori). Profesorii de gimnastică erau imparțiali cu școlarii, punându-i la muncă pe toți deopotrivă, iar după lucrul îndeplinit le puneau note. Câteva „fiice“ au refuzat să muncească, și atunci profesorul le-a pus note proaste la educația fizică, fără să se gândească ce scandal vor ridica mămuțele. A doua zi de dimineață au și fost luați la ocară, de ră-

suna cancelaria. „Pusti copaiut moldovanii!“ (Să sape moldovenii!), țipau ca din gură de șarpe. „Noi suntem profesori, în fața noastră toți elevii sunt egali indiferent de naționalitate. Și apoi, voi ați venit aici și mâncați pâi-

Fotografie de familie

nea moldovenilor", le-a răspuns Gheorghe Mat., supărat. Ce mai isterie, ce mai strigăte s-au stărnit! „Noi mâncăm pâinea statului, nu a moldovenilor!” S-a făcut adunare deschisă de partid ca să-l judece pe Gheorghe Mat., să-l spânzure. Martor la această „faimoasă” scenă a fost și șeful de studii Cucu Vasile Gh., care nu s-a băgat în discuție, nu l-a condamnat pe Gheorghe Mat. și nu le-a susținut pe mămuțe. „Tăcerea șefului de studii dă de bănuț!”, a rostit răspicat Lina Policarpovna Erșova, soția procurorului raional. S-a terminat adunarea fără condamnarea acuzatului de crimă politică; dimpotrivă, a doua zi directorul s-a plâns cum că doamnele în cauză îi provoacă și îi umilesc pe moldoveni, obligându-i să spună ceea ce n-ar trebui spus. Bondarencu, primul secretar de partid pe raion, le-a chemat și le-a tras o săpuneală bună, de le-a închis ciocurile ascuțite. În anumite ocazii, când ar fi putut ciupi otrăvitor, le vedeai cum se abțineau, se roșeau la față, se uitau cu ochi răutăcioși, dar tăceau. Tăceau și moldovenii.

Lina Erșova se considera a fi „asul” școlii în materie de istorie. Ca secretar de partid, deseori ținea cu noi adunări pe teme de politică internațională, la care adunări ea ne „lumina”, ocărându-i pe politicienii străini și lăudându-i pe „ai noștri”, sovietici. La aceste prelegeri lumea tăcea și dormita fără comentarii. Nu pot uita o adunare la care îl ocăra pe Ceaușescu, iar ideea principală

Lina Erșova, secretara de partid din școală, îl ocărăște pe Nicolae Ceaușescu, dar sala nu se învionează, spre indignarea tovarășei

care reieșea din vorbele ei era că, conducătorul unei țări așa de mici nu are voie să aibă părerile lui proprii. La toate ocările ei asistența îi răspundea invariabil cu tăcere și indiferență. „Ăto molcianie podozritelino!”

(Tăcerea asta dă de bănuț!), a strigat ea o dată, plină de răutate, însă sala nu s-a înviorat deloc.

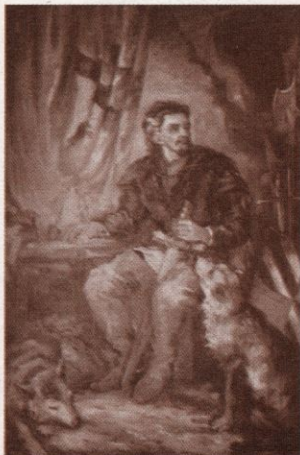
Îmi amintesc că o dată mă invita Constantin Nicanorovici S. la o mascaradă cu scop educativ, pusă în scenă de către marele istoric Erșova L.P. și care se chema „Sud nad fașizmom” (Judecarea fascismului). „Nu mă duc, Constantin Nicanorovici, eu mă voi duce atunci când se va pune în scenă «Sud nad comunizmom» (Judecarea comunismului)! Nu-l stimez pe Hitler deloc, el a comis multe crime contra umanității, dar nu

cred că i-a egalat pe comuniști, care au comis cele mai odioase crime, și-au bătut joc de ființa umană, omul nu avea nici măcar considerația acordată unui animal. Câte milioane de oameni nevinovați au murit pe vremea lui Stalin, de foame, frig și goli-ciune?! Îmi povesteau persoane din Ucraina, martori oculari la grozăviile foametei, cum sate întregi s-au pierdut puneau tăblițe la intrarea în sat pe care scria că nu mai are locuitori...” ■

(Va urma)

Contele, reprezentat pe pânză de Lojze Perco

Un desen al castelului

PREDJAMA, CASTELUL CONTELUI ERASMUS

ANDREI ALEXANDRU CĂPUȘAN

Slovenia, o mică Elveție, unde ochiul se bucură de peisaje mirifice, castele medievale și palate renescentiste, este un loc ideal pentru petrecerea unui concediu. Între acestea se numără și castelul Predjama.

Situat la poalele masivului muntos Hrusica și Podgora, în fața grotei Jama, la 123 m înălțime (de unde și denumirea *Predjama*, adică „în fața”, „înaintea” grotei), castelul străjuia antichul drum roman, ce ajungea la locul de percepere a impozitului pe sare de la Planina. Nu departe, era tăiată vechea linie fortificată *Claustra Alpinum Iulianum*, cu ziduri impunătoare, de 2,50 m grosime, care, la sfârșitul Imperiului roman, în secolele IV și V e.n., a fost martora încheșărilor cu popoarele migratoare germanice.

În forma sa originală, castelul datează din secolul

XII, dar a fost atestat documentar în veacul următor, fiind un neîncetat obiect de dispută între seniorii de Aquileea și conții de Gorica. Deși făcea parte din patrimoniul Aquileei, s-a aflat succesiv sub administrația mai multor familii de cavaleri, între aceștia și cei patru fii ai lui Ulrich I de Jama Henrik, Gotfried, Ulrich II și Bertold.

Recompensa împăratului

La 1300, castelul de la Predjama a intrat în stăpânirea acestuia din urmă, Bertold. În jurul anului 1350, a trecut provizoriu la ducii Austriei.

Însă din a doua jumătate a veacului XIV, era amintit de documentele timpului drept un refugiu al jefuitoarelor și briganzilor.

Un document din anul 1453 îl atestă drept castelan pe *Nicolas* (Nikolaj), burgrav de Lienz și de Jama. Acest Nikolaj a rămas renumit în istoria medievală a Sloveniei prin aroganța și cruzimea sa. Un episod petrecut în anul 1463 îi poate atesta caracterul.

Solicitat de împăratul Frederic III să înăbușe revolta din Trieste, a ocupat orașul, făcându-i prizonieri pe locuitori, pe care i-a închis în turnul castelului Devin (Duino), după care le-a

Biserica din vecinătatea castelului, sfințită de episcopul de Trieste, Enea Silvio Piccolomini, în 1449

ordonat soldaților să jefuiască fără milă localitatea. Pentru „meritele” sale, împăratul l-a recompensat, numindu-l guvernator al orașului recent pacificat. Comportarea sa tiranică a stârnit imediat revolta locuitorilor. Cu sprijinul armatei imperiale, contele Nikolaj a înecat în sânge răscoala. Vreme de trei zile, din ordinul său, soldații au jefuit și incendiat orașul. Prea mult însă pentru împărat, care a dat ordin ca Nikolaj să fie prins și întemnițat, în locul lui numindu-l castelan al Predjamei pe ginerele acestuia, Nikolaj Ravbar. În anul 1478, Nikolaj a pornit să-și ia drăgătoria în primire, însoțit de o rudă apropiată, cavalerul Erasmus.

O moarte neobișnuită pentru un senior

Cu rădăcini solide în familia imperială de Habsburg și posedând temperamentul vulcanic și neîmblânzit al socrului său, cavalerul, mai târziu, contele Erasmus, a reușit să-l înlăture repede pe pașnicul Nikolaj Ravbar, instalându-se drept senior al castelului și semănând panică în rândul supușilor.

Poftele-i crude și firea războinică și le ostoya prin atacarea convoaielor negustorilor care soseau de la Marea Adriatică și se îndreptau spre Carniolia Centrală sau spre Austria. Atacurile și expedițiile sale de jaf rămăneau întotdeauna nepedepsite. Grație poziției inex-

pugnabile a castelului, fortăreață naturală apărută din toate părțile, contele Erasmus își permitea să sfideze autoritatea centrală, bazându-se tocmai pe această invincibilitate. Care, în cele din urmă, și-a aflat și ea... călcăiul lui Ahile, într-un mod neobișnuit. Istoricul, nobilul și cărturarul sloven Janez Vajkard Valvasor, care a trăit în veacul XVII, în monumentală lucrare *Gloria ducatului Carniolia*, apărută la Ljubljana și apoi la Nürnberg în 1689, îi descrie pe larg sfârșitul.

Aflat în 1483 la Curtea din Viena, în timpul unui festin, contele Erasmus s-a certat cu o rudă a împăratului Frederic III, mareșalul Curții, Pappenheim. A urmat un duel și contele și-a ucis adversarul. Conștient de repercusiuni, Erasmus s-a adăpostit în fortăreața de la Predjama.

Nu a avut mult de așteptat și a văzut armata imperială,

sub comanda noului guvernator de Trieste, un alt Nikolaj, nepotul lui Nikolaj Ravbar, cel pe care îl alungase cu ani în urmă, în fața castelului.

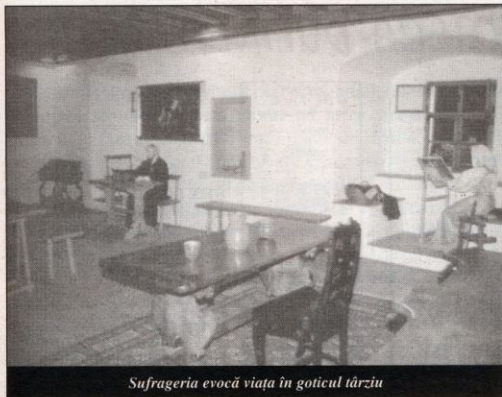
Asediul a început. Dar fără rezultate notabile pentru asediatori. Văzând că loviturile tunurilor și ale mașinilor de război nu aveau nici un efect asupra Predjamei, Nikolaj a încercat varianta înfometării. Habar nu avea însă că din grota în fața căreia se afla castelul, pornea o galerie secretă, „galeria lui Erasmus”, necunoscută de inamici, care se deschidea în exterior, pe versantul celălalt al muntelui, într-o pădure, loc pe unde se realiza, în mod regulat și fără probleme, aprovizionarea cu apă și merinde a asediaților. Care nu puteau fi nici înfomețați, nici însetați.

Erasmus a pornit un război psihologic cu tânărul Nikolaj. În al doilea an al asediului, 1484, cu prilejul unor mari sărbători religioase sau al festivităților locale Paște sau carnaval a început să-i trimită, prin șambelan, evident în bătaie de joc, tot soiul de „daruri”, care mai de care mai îmbietoare pentru asediatorii

Cavaleri, participanți la un turnir organizat în fiecare an

Sufrageria evocă viața în goticul târziu

flămânzi: un bou tăiat în patru, mai multe oi, un miel, pește proaspăt și cireșe.

Dar... la un asemenea șiret, s-a găsit un șiret și jumătate! Nikolaj a căutat un mijloc pentru a-l lovi pe inteligentul său adversar în punctul sensibil. S-a adresat în acest scop șambelanului contelui, aducătorul „dărilor”. Pe care l-a convins, uzând de calea universală a banilor, să-și trădeze stăpânul. Iar șambelanul a destăinuit secretul „călcăiului lui Ahile”: privata contelui.

Stabilimentul, aflat în afara clădirii propriu-zise a castelului, reprezenta locul ideal unde putea fi lovit crudul senior. Înțelegerea a fost clară, iar șambelanul a respectat-o. În timpul nopții, când Erasmus era chemat de nevoile fiziologice, șambelanul trebuia să le semnalizeze, de la o fereastră, asediatorilor, cu o făclie, momentul. Pentru ca aceștia să înceapă bombardamentele, cu mașinile de război și cu tunurile.

Astfel că, de îndată ce contele a intrat în privată, nebunia a început. O ghiulela l-a făcut repede praf.

Doă secole mai târziu după Valvasor, un alt istoric sloven, Simon Rutar, descria cu lux de amănunte acest episod în lucrarea publicată în anul 1895, în limba germană, la Ljubljana *Castelul și domeniul Lueg*. Cu rigoarea specialistului, raporta episodul și la un fapt istoric de necontestat: contele Erasmus își atrăsese mânia lui Frederic III atunci când, în conflictul împăratului cu regele Ungariei, Matei Corvin, îl ajutase pe cel din urmă să cucerească Trieste, în fruntea a doar 2.000 de soldați. La aceasta adăugându-se, bineînțeles, și uciderea marelui Curții, Pappenheim.

Imaginația populară, care și-a adus și ea contribuția la plasmuirea acestui episod, povestește că rămășițele pământești ale seniorului au fost îngropate nu departe de zidurile castelului, lângă micuța biserică a satului, sub un tei plantat de iubita neconsolată a contelui Erasmus.

După moartea acestuia, la sfârșitul epocii medievale a Predjamei, castelane au fost câteva femei din familia Lueger. Franc, ultimul

senior, a avut și el parte de un sfârșit la fel de dramatic, fiind ucis de adversarii care, ne spune același istoric Simon Rutar, „l-au înconjurat casa din Kamnik, în Carniola, l-au scos afară și l-au ucis mișelește”.

Castelul a fost reconstruit și renovat în prima jumătate a secolului XVI de către noul senior, Adam Purgstaller, un aristocrat din Ljubljana, apoi, în anul 1567, ipotecat, a fost cumpărat de cavalerul Hans Kobenzl, provenit dintr-o veche familie aristocratică din Ljubljana. Urmașii lui l-au restaurat și modernizat până în anul 1810 când, la moartea ultimului descendent, Filip Kobenzl, Predjama a intrat în proprietatea conților Coronini din Kromberg, dar nu pentru mult timp. Căci, după nici patru decenii, în 1846, castelul împreună cu domeniul aferent au devenit, pentru exact un secol, până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, proprietatea contelui Werriand Windischgraetz și a urmașilor săi. ■

Adresa: Str. Miron Costin nr. 19,
Sector 1, București
Tel: 222.53.16, Tel/Fax: 222.53.17
E-mail: comenzi@lucman.ro

THEODORA
ÎMPĂRĂTEASA
BIZANȚULUI

LUCMAN

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

- **REPATRIATION OF ONE MILLION JAPANESE VIA HULUDAO**
China Intercontinental Press, 167 pp.

- **UNIT 731: JAPANESE GERM WARFARE UNIT IN CHINA**
China Intercontinental Press, 150 pp.

- **AN ILLUSTRATED HISTORY OF THE NANJING MASSACRE**
China Intercontinental Press, 191 pp.

- **Peng Xunhou - CHINA IN THE WORLD ANTI-FASCIST WAR**
China Intercontinental Press, 173 pp.

- **RECOLLECTIONS OF THE VETERANS OF THE WORLD WAR II - UNDER THE SAME ARMY FLAG**
China Intercontinental Press, 312 pp.

- **Ovidiu Creangă - CU ORICE RIȘC AM SĂ SPUN ADEVĂRUL**
Editura MUSEUM, Chișinău, 2005, 303 pp.

- **Gabriel Vasiliu - SEXTIL PUȘCARIU DIRECTOR DE PUBLICAȚII**
Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2004, 365 pp.

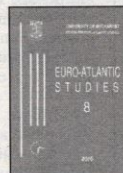
- **Gheorghe Zbucnea, Cezar Dobre - ROMÂNI ÎN LUME. SECOLUL XX, VOL. 1**
Editura Colias, București, 2005, 254 pp.

- **ANALELE ASOCIAȚIEI NAȚIONALE A TINERILOR ISTORICI DIN MOLDOVA - ANUAR ISTORIC 5**
Editura Pontos, Chișinău, 2004, 284 pp.

- **PROFIL - Publicație a Serviciului Român de Informații, anul 3, nr. 8, august 2005**

- **UNIVERSITY OF BUCHAREST, CENTRE FOR EURO-ATLANTIC STUDIES - EURO-ATLANTIC STUDIES, nr. 8, 2005**
Tipografia Editurii Universității din București, 2005, 192 pp.

- **IZVOARELE CREȘTINISMULUI ROMÂNESC**
Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2003, 431 pp.

Un ceai dansant la 1921

La scurt timp după primul război mondial, lumea redescoperă plăcerea de a trăi. Tineretul, îndeosebi, savurează bucuriile vârstei, între care dansul.

Se dansează însă altfel decât înainte de război, pe alte ritmuri, multe dintre ele venite de peste Ocean. Celor mai vârstnici le vine greu să adopte noile ritmuri antrenante, privite cu indignare chiar și la nici 30 de ani împliniți.

Scrittoarea Sarina Cassvan (1894-1978) așternea rânduri revoltate în *Gazeta Capitalei* din 12 iunie 1921 la adresa tinerelor fete prinse în vârtejul dansurilor la modă. Iar dansul? – se întreba prozatoarea, autoarea unor scrieri precum *Crezul ostașului* (1913), *Între artă și iubire* (1918), *Carnavalul vieții* (1921). Sub influența vremurilor, avea să-și modifice optica asupra dorinței tinerilor de a se distra, publicând pagini de literatură erotică, uneori prea îndrăznețe pentru mentalitatea vremii: *Săptămâna unei îndrăgostite* (1924), *Trupul care își caută sufletul* (1932).

L. IOAN

De la o vreme, o întrebare frământă mințile celor care se ocupă de chestiunile importante la ordinea zilei. Este dansul absolut necesar educației unei fete tinere sau dăunător?

Și una și alta.

Dacă dansul, așa cum se executa în Antichitate, ar fi avut continuitate în zilele noastre, el ar fi fost, într-adevăr, necesar dezvoltării fizice și ar fi trebuit impus chiar în școli.

Denaturat, așa cum e astăzi și cum tinde să mai degenereze, e

aproape o rușine pentru societatea ultracivilizată, care îl practică pe scară întinsă.

Asistând din întâmplare la un așa-zis „ceai dansant“, am plecat dezgustată de promiscuitatea aceea, de gesturile deșănțate ale fetelor aproape copile, de înfierbântarea tinerilor bărbați și părinți.

Ca să treci de la inofensiva polcă la „tango“ și de la aceasta la „fox-trott“ și celelalte strâmbături ale căror nume îmi scapă, trebuie într-adevăr să fi suportat chinurile unor vremi

excepționale, să te fi blazat în așa fel ca invențiile cele mai îndrăznețe să te lase rece.

Dansurile de astăzi sunt produsul erei de prefaceri în care trăim.

Numai așa ne explicăm cum tinerii au renunțat la tot ce e estetică și se schimonosesc cât mai mult, iar fetele care, odinioară pudice și elegante, abia ridicau, cu degetele lor trandafirii, rochia lăsând să se zărească vârful pantofului, pentru a putea face pașii de „menuet“, își dez-

velesc indecent pulpele pentru a executa saltimbacăria care face deliciul saloanelor „chic“.

Nu ne ridicăm împotriva dansului în genere, nu vrem să împiedicăm roiul de fluturași zglopii de a se învârti în jurul flăcărei și, mai cu seamă, n-am vrea să părem pedanți, dar ne revoltă patima cu care fetele tinere se aruncă în vârtejul plăcerilor primejdioase și nepăsarea cu care privesc părinții „petrecerile naive“ ale odraslelor. ■

Telex Telex Telex Telex Telex

FOTBAL LA RĂZBOI

Iarna lui 1914, primul an al Marelui Război. Soldați francezi și germani încing o partidă de fotbal. Apoi fiecare echipă se retrage în tranșeea ei. Această poveste

reală, transpusă pe ecran de Christian Carion, în filmul *Crăciun fericit*, va reprezenta Franța la premiile Oscar pentru 2006.

UN TRECUT CLONAT

Realitatea virtuală folosită în arheologie: raza roșie de laser mângâie impudic corpul zeiței. La Institutul Ausonius din cadrul Centrului Național de Cercetări Științifice, în campusul Universității Michel-de-Montaigne din Bordeaux, cu ajutorul „șoricelului” computerului, zeița Venus devine tridimensională; este o sosie virtuală perfectă. Procedeul s-a aplicat pentru prima oară sfinxului de la Delfi.

Arheologii pot recrea virtual statui, temple, mozaicuri, vestigii ale unor străzi, dar și orașe și monumente dispărute. Vizitatorii le pot admira într-o sală de expoziție sau pe un ecran gigat.

Specialiștii care au săpat ani în șir în portul antic Barzan,

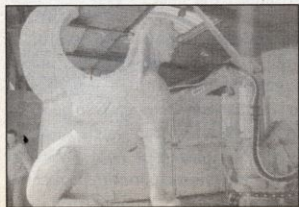
provincia Gironde, au avut surpriza să descopere pe fundul unei imense fântâni, plutind în apa stătută, rămășițele – peste 1.500! – unei mașini elevatoare de apă, din lemn. Era cea mai complexă asemenea mașinărie a lumii romane descoperită, dar fiind atât de fărâmițată, nici nu s-a pus problema să fie reasamblată. Ceea ce a condus la scanarea acestor bucăți și reconstruirea lor virtuală. O treabă care a durat câteva luni sau, în alte cazuri, câțiva ani.

O misiune demnă de zeii Olimpului, spun unii admirativi. Robert Vergnien, cel care a recreat-o pe Venus, lucrează acum la un proiect cu municipalitatea Romei: pentru reconstruirea virtuală

a Cercului Mare (Circus Maximus) din Cetatea Eternă. Pe un ecran imens, câmpul pentru curse de care se materializează în relief. Nu mai lipsește decât ca mulțimea să izbucnească în urale în tribune. Pe ecranul cal-

culatorului, cercetătorul face un tur, ca un veritabil stăpân, al întregului stadion și se oprește unde vrea. „E mai puțin frumos decât în filmul *Gladiatorul*, dar fiecare detaliu este exact din punct de vedere istoric”, spune el.

Și totuși, reconstituirea Cercului Mare din Roma este un joc de copii comparativ cu megaproiectul americanului Bernard Fischer, creatorul laboratorului de realitate virtuală și culturală de la Universitatea din Los Angeles (UCLA). El și-a propus un proiect ambițios: să reînvie Roma imperială de la fondare (secolul VIII î.Hr.) până la cădere (secolul V d.Hr.). Cu toate miile de monumente și de case. Edificiu cu edificiu, orașul se va înălța în calculatorul arheologului american, Circus Maximus de la Institutul Ausonius fiind, evident, integrat. La fel Colosseumul și bazilica Santa Maria Maggiore, deja reconstruite. O operație de durată, dar nici Roma nu s-a construit într-o zi.

BISCUȚII ROZ DE REIMS

În secolul XVII un brutal din Reims a avut ideea să coacă de două ori biscuiții pe care îi fabrica, profitând de căldura rămasă în cuptor după ultima tranșă de pâine. A adăugat făinii de grâu, zahăr, gălbenușuri, amidon, albușuri multe, arome vanilate și, evident, colorantul, cel care conferă celebrul roz al biscuiților ce și-au legat numele de orașul din

provincia franceză Champagne. Rețeta, istorică deja, s-a păstrat, deși condițiile de fabricare s-au schimbat. La Reims funcționează două case de tradiție locale, care au fost recent răscumpărate de Charles de Fougereux.

Pe vremuri, biscuiții roz de Reims au făcut deliciu aristocrației, mai ales că ei își păstrează fermitatea înmuiați în vin, cu care se consumă, de

obicei. Leopold II al Belgiei și țarul Rusiei aveau întotdeauna grijă să-și facă provizii, înlocuind uneori vinul demi-sec cu ceaiul.

GENERALUL ANTON IVANOVICI DENIKIN A REVENIT ACASĂ

20 milioane de ruble au alocat autoritățile Federației Ruse pentru un eveniment al cărui organizator a fost cunoscutul regizor de film Nikita Mihailov, președintele Fondului Cultural Rus: înhumarea în cimitirul mănăstirii Donskoi din Moscova (fondată de țarul Feodor în 1591), ultimul al nobilimii ruse, a rămășițelor pământești ale generalului alb Anton I. Denikin și ale scriitorului Ivan Ilin. Evenimentul a avut loc pe 3 octombrie în acest an și s-a desfășurat în prezența primarului Capitalei ruse, Iuri Lujkov, a ministrului Culturii și a patriarhului Aleksii II, care a oficiat slujba solemnă.

Anton Denikin a rămas credincios jurământului față de țară în 1917, când a izbucnit Revoluția din Octombrie. El a adunat o armată de 60.000 de voluntari și a luptat contra bolșevicilor, cu succes, un timp, când a cucerit și Kievul, după care, înfrânt definitiv, a fugit la Paris, apoi în S.U.A., unde a și murit, în 1947, în vârstă de 75 de ani, cu regretul, rostit cu câteva zile înainte să dispară, de a-și vedea patria liberă. Ivan Ilin

a fost ideologul mișcării albe, un convins adept al Rusiei monarhice, care, după instaurarea puterii bolșevice, s-a stabilit în Elveția, decedând acolo în 1954.

Pentru generațiile de până la perioada Gorbaciov, cei doi au fost considerați „dușmani ai poporului” și tratați ca atare în manualele de istorie. Momentul desfășurat la 3 octombrie în capitala Federației Ruse se vrea un simbol al reconcilierii naționale, al sfârșitului împărțirii țării, de aproape 100 de ani, în roșii și albi, ca în timpul războiului civil. Peste 2.500 persoane au participat la ceremonie, iar alte câteva sute li s-au alăturat la intrarea în cimitir, într-un gest firesc, simplu, poate naiv, de omagiere a unor exilați, ale căror rămășițe pământești le-au primit cu lacrimi. Lacrimi și

pentru propriile suferințe îndurate în toți acei ani de regim sovietic.

Fieca lui Denikin, Maria Antonovna Grey, istoric francez, care trăiește la Paris, azi în vârstă de 85 ani, și-a dorit o viață să-și vadă tatăl în pământul țării, în cavoul familiei, lângă mama ei. A avut bucuria să apuce ziua aceea, ocazie cu care și-a vizitat pentru prima oară țara, unde se născuse în plină revoluție. Pe drumul lor din S.U.A. și, respectiv, Elveția, rămășițele pământești ale celor doi au fost transportate la Paris, unde la catedrala Aleksandr Nevski s-a oficiat o slujbă, după care au fost repatriate.

În societatea rusă, atât de polifonică din punctul de vedere al convingerilor politice, au existat unele voci care l-au făcut răspunzător pe generalul Denikin de instituirea terorii albe în timpul războiului civil sau altele care au socotit momentul departe de a marca reconcilierea națională, atâta timp cât alți exilați, balerinul Nureev sau cineastul Tarkovski, odihnesc în pământuri străine.

UN CONDOTIER AL SECOLULUI XX

Confruntarea dintre Aliați și trupele germane desfășurată în Peninsula italică începând cu 1943 și până în 1945 a fost doar una dintre bătălii. În paralel s-au mai desfășurat un război civil italian, o mișcare de rezistență a italienilor contra ocupantului german și o confruntare între italieni și partizanii lui Tito, care încercau să ocupe cât mai mult spațiu în nord-estul Italiei. Totul părea o piesă de Goldoni dar una foarte tragică cu intrări și ieșiri de personaje din scenă, care își schimbau, de la oră la oră, apartenența și culoarea politică.

Mai multe organizații politice și militare operau în mod haotic, cu dorința de a obține victoria și, mai ales, de a se poziționa cât mai bine pentru organizarea politică postbelică a Italiei. Generalul Ambrogio Viviani, șef al contrainformațiilor militare italiene în anii 70, autor al unei istorii a serviciilor secrete italiene, nota că fiecare grup armat își constituise propriul serviciu secret, iar fiecare partid politic îl dubla cu propriul organism de culegere a informațiilor secrete. Formațiunile de partizani organizate de

armata italiană dispuneau de Fronte Clandestino Militare, cu un Ufficio Informazioni. Carabinierii, Garda financiară, poliția procedau la fel. OVRA, poliția fascistă, funcționa în continuare.

Pe această atât de agitată scenă, una dintre principalele organizații implicate era Decima X (Magazin istoric, nr. 9, 10/2005), unitate de operațiuni speciale a marinei italiene, comandată de prințul Junio Valerio Borghese. Așa cum am văzut în episodul anterior, el încheiase, ca un condotier medieval, un acord cu germanii, prin care își puneau unitatea la dispoziția acestora. Să urmărim în continuare contribuția lui Borghese și a oamenilor săi la o pagină de istorie a Italiei (anii 1943-1945), puțin cunoscută chiar și în Italia de către publicul larg.

Ghid ne va fi în continuare ultima apariție editorială consacrată subiectului, cartea semnată de Jack Greene și Alessandro Massignani, *The Black Prince and the Sea Devils* (Prințul negru și diavolii mării), publicată la Da Capo Press, anul trecut.

Julio Valerio Borghese a ocupat o poziție interesantă în complicatul peisaj al organizațiilor de luptă și de informații italiene de după 3 septembrie 1943, data la care mareșalul Badoglio a încheiat armistițiul cu Aliații. Deși s-a alăturat trupelor germane, el a refuzat să jure credință lui Mussolini și Republicii sociale create de acesta, cu capitala la Salo.

Menajarea lui Stalin

La 5 octombrie, Borghese l-a vizitat pe dictatorul italian la reședința acestuia din Salo. A fost impresionat de dimensiunea „foarte umană” la care fusese redus, după episodul arestării de către compatrioți și al eliberării de unitatea lui Otto Skorzeny. Foarte curând, Borghese a intrat în conflict cu Mussolini. Guardia Nazionale Republicană, echivalentul carabinierilor în cadrul Repu-

blicii de la Salo, supraveghea toate mișcările unității conduse de Borghese și îl informa periodic pe Mussolini. Dictatorul nu-i iubea pe „acești ofițeri de marină, prea tineri, prea întreprinzători și, pe deasupra, greu de anticipat în acțiunile lor, în fața cărora se simțea complexat”.

În ianuarie 1944, Borghese a fost chemat la cartierul general al lui Mussolini. La 13 ianuarie a fost arestat, chiar în anticamera Ducelui. A fost închis în fortăreața Brescia și supus unui interogatoriu de către o comisie special constituită.

Pentru a înțelege mai bine neîncrederea lui Mussolini în oamenii din subordinea lui Borghese, trebuie să precizăm că Decima X era singura unitate navală italiană acceptată de către germani. Doar navele ei aveau dreptul să înalțe pavilion italian.

Când vestea arestării lui Borghese a ajuns la sediul Decima X, subordonații lui au

fost pe punctul să se revolte. Borghese era foarte iubit de oamenii săi. Mânca la masă cu ei, nu cerea condiții speciale de locuit, gesturi care nu erau comune printre ofițerii italieni din epocă.

Lui Borghese i se reproșau contactele avute în Elveția cu reprezentanți ai Aliaților, ca și cele cu noile autorități italiene. Atitudinea lui devenise suspectă și pentru unii dintre ofițerii germani. Junio Valerio Borghese i-a trimis o scrisoare lui Mussolini, prin care îi cerea să fie eliberat. Își argumenta cererea prin faptul că nu se formulase nici o acuzație concretă la adresa lui. Au intervenit pentru el și câteva personaje influente și care se bucurau de încrederea lui Mussolini. Ele l-au asigurat pe acesta că Borghese nu constituia o amenințare. La 25 ianuarie 1944, Borghese a fost eliberat.

Un rol important au jucat unitățile de sub comanda lui Borghese în operațiunile

Trupele germane au dezarmat, în iulie 1944, o serie de unități italiene considerate nesigure

Generalul SS Karl Wolff

desfășurate contra partizanilor lui Tito. În acest caz, partizanii din brigăzile Osoppo, care nu aparțineau comuniștilor, și militarii Republicii de la Salo aveau aceleași obiective. Cu toții doreau să apere frontiera de nord-est a Italiei de amenințarea lui Tito. Acesta formulase pretenții teritoriale în august 1944. Ținând cont de aportul pe care partizanii lui îl aduceau la efortul de război, Aliații erau obligați să le ia în calcul, contra unei Italii care se afla în tabăra dușmană.

Au existat planuri de împărțire a Italiei în patru zone, între învingătorii din război. Potrivit unui asemenea plan, din noiembrie 1943, zona de nord-est a Italiei urma să revină Iugoslaviei. Pretențiile iugoslave au devenit tot mai puternice, pe măsură ce războiul se apropia de sfârșit. S-a încercat chiar trimiterea unor brigăzi de partizani sloveni și a unor ofițeri sovietici de legătură dincolo de râul Tagliamento, care curge între Trieste și Veneția.

Nucleul viitoarei operațiuni ce a purtat numele de cod „Gladio” și care prevedea crearea unor organizații de rezistență militară și diversiune pentru a acționa pe teritoriul italian în cazul în care comuniștii ar fi preluat

puterea, l-au constituit brigăzile de partizani Osoppo. Erau formate mai ales din vânători de munte, aflate sub supervizare americană. Oamenii din aceste unități purtau eșarfe verzi, pe care scria „Pal nostro fogolar” (în dialectul local: „Pentru vatra noastră”). Brigăzile Osoppo și-au dovedit loialitatea, spre deosebire de unitățile de partizani comuniști Garibaldi, care, în urma acțiunilor desfășurate de germani în noiembrie-decembrie 1944, fie s-au predat acestora, fie au trecut în cadrul Corpului IX sloven.

Avansarea treptată a partizanilor lui Tito în Istria explică contactele lui Borghese cu noile autorități italiene și cu Aliații. Dar aceștia se fereau să ofere italienilor un sprijin direct contra partizanilor lui Tito pentru a nu tensiona relațiile cu Stalin.

Amor cu baroneasa

Serviciul de informații al armatei italiene, care lupta alături de Aliați, a trimis trei ofițeri într-o misiune secretă la Decima X, fără știrea anglo-americanilor. Au mai fost și alți emisari trimiși. Scopul era comun: salvarea graniței de nord-est a Italiei.

Un astfel de emisar, Giorgio Zanardi, și-a vizitat un văr, aflat în subordinea lui Borghese. Acesta i-a aranjat o întâlnire cu prințul, la 26 septembrie 1944. Zanardi a încercat să îl convingă să încheie acorduri cu celelalte unități de partizani.

Lui Borghese i se cerea mai ales să încerce să salveze de la distrugere uzinele din regiune. Pe drumul de întoarcere, Zanardi a trecut prin mai

multe episoade dramatice, fiind capturat în două rânduri de germani, apoi a fost oprit de britanici și anchetat. A reușit să scape, fără să dezvăluie adevăratul motiv al călătoriei.

Borghese a trimis o unitate de comando, pentru a supraveghea uzinele Fiat și a stabili ce alte întreprinderi se mai aflau sub control german. Potrivit directivei lui Hitler din 13 septembrie 1943, toate obiectivele industriale importante din nordul Italiei tre-cuseră sub autoritatea lui Albert Speer.

La 12 octombrie, Borghese și-a chemat ofițerii la Milano pentru a discuta ce atitudine vor adopta în viitor, după ce rezistența germană în zonă avea să se prăbușească. La 26 octombrie, el l-a informat pe Mussolini despre eventualitatea unor confruntări cu unități germane. Unul dintre responsabili germani din zonă, generalul SS Karl Wolff, avea să declare după război, într-un interviu, că era conștient de contactele lui Borghese.

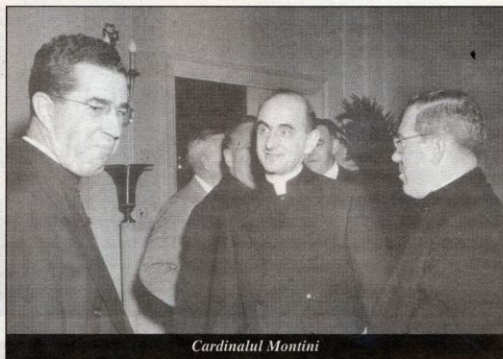
Situația din zonă s-a complicat în urma confruntărilor sângeroase dintre partizanii brigăzilor Osoppo și cei din brigăzile comuniste Garibaldi. La Malga Porjus, 18 conducători din prima tabără au fost lichidați de comuniști.

În aprilie 1945, americanii au transmis mesaje de încurajare italienilor pentru a se concentra pe apărarea frontierei cu Iugoslavia. Ei nu se considerau legați de acordul intervenit între Tito și mareșalul britanic Alexander. Și Tito și-a schimbat atitudinea față de sprijinul oferit de britanici în urma vizitei secrete întreprinse la Stalin, în noiembrie 1944.

Mussolini l-a numit pe Borghese comandant al tuturor unităților Republicii de la Salo din zona de dincolo de râul Isonzo, dar era deja prea târziu. Frontul se prăbușise și Borghese nu mai putea face nimic. Militarii din Decima X și partizanii din brigăzile necomuniste erau prea puțini pentru a se putea opune forțelor lui Tito. Zona Istria a căzut sub controlul iugoslavilor și a fost, în final, pierdută de Italia. Divizia 2 de neo-zeelandezi a ajuns până la Trieste, dar orașul a rămas sub ocupația partizanilor lui Tito pentru încă o lună, până ce a căpătat un statut special. Detaliile despre evenimentele petrecute atunci rămân încă neclare, iar documentele de arhivă încă nu sunt accesibile.

Războiul civil desfășurat în Italia în ultimii doi ani ai celui de al doilea război mondial a provocat mari pierderi de vieți omenești. Nu există o statistică foarte clară, dar se afirmă că după 3 septembrie 1943, data armistițiului, au murit mai mulți italieni decât înainte. Sfârșitul războiului nu însemna, pentru Italia, și apropierea păcii. Răzbunările contra

Cardinalul Montini

foștilor fasciști se combinau cu ciocnirile violente dintre diferitele grupări antifasciste.

La 19 aprilie 1945, Borghese consemna în jurnalul său că s-a întâlnit la Valdano cu locotenentul Eugenio Wolk și locotenentul Luigi Ferraro, cărora le-a ordonat să protejeze de la distrugere întreprinderile industriale din zonă. Apoi a ordonat celorlalte unități din subordinea sa să avanseze spre frontiera cu Iugoslavia, pe care să o aperse după capitularea trupelor germane (s-a produs la 29 aprilie 1945).

Junio Valerio Borghese a reușit să-și negocieze salvarea datorită interesului pe care i-l purtau și americanii și englezii. Americanii doreau să-i folosească experiența în domeniul operațiunilor speciale submarine în războiul care continua contra japonezilor. Iar britanicii vroiau să folosească aceleași abilități pentru a stopa transporturile de arme către grupările sioniste din Palestina. De altfel, o navă care efectua un asemenea transport a fost scufundată de oameni din Decima X.

În favoarea lui Borghese au intervenit și italieni influenți. Unul dintre ei a fost secretarul de Stat de la Vatican, cardinalul Giovanni Battista Montini, viitorul Papă Paul VI. În timpul războiului, Montini condusese o rețea de spionaj a Vaticanului, una dintre cele mai puternice din lume. În preajma alegerii lui Montini ca papă, oamenii politici, precum cancelarul german, Konrad Adenauer, și președintele Italiei, Antonio Segni, s-au adresat cardinalilor, încercând să-i convingă că Montini avea vederi prea de stânga.

Și alți reprezentanți ai aristocrației italiene au intervenit în favoarea lui Borghese. Guvernatorul militar al Romei, viceamiralul Ellery Stone, se îndrăgostise de baroneasa Renata Arborio Mella di Sant'Elia, ceea ce a contribuit de asemenea la salvarea lui Borghese.

La 26 aprilie 1945, unitatea Decima X s-a predat autorităților italiene. Borghese s-a predat în localitatea Pulejo. ■

(Va urma)

Cristian TRONCOTĂ,
Dorin MATEI

Mareșalul britanic
Alexander și Tito

Doă generații de Huniazi: Elisabeta și soțul ei Voicu...

...Elisabeta Szilagyi și Ioan (Iancu)

VOICU DE HUNEDOARA ȘI BANATUL

IOAN HAȚEGAN

Istoria Huniazilor începe la aproape toți autorii odată cu actul din 1409, prin care Voicu, fratele său Mogoș și Ioan (Iancu), fiul lui Voicu, primesc ca donație domeniul Hunedoarei din partea regelui ungar Sigismund de Luxemburg. Ce anume s-a întâmplat înainte de acest an autorii trec sub tăcere, motivând prin lipsa izvoarelor.

Este oare chiar atât de „tăcută” această perioadă din istoria familiei Huniazilor?

O scurtă privire asupra situației interne a regatului ungar în primul deceniu al secolului XV ne indică o amplă mișcare internă împotriva regelui Sigismund, stinsă abia după doi ani de confruntări militare (1402-1404). Profitând de situație, incursiunile otomane de pradă la nordul Dunării se înțeleg an de an. Serbia și Țara Românească erau în afara alianțelor cu regatul ungar. Bosnia se confrunta cu cruciadele regilor apostolici, dar și cu presiunea otomană.

Din anul 1404 la Timișoara este instalat drept comite de Timiș, Cenad, Arad, Caraș, Zărand etc. Filippo Scolari. Acest florentin, care se făcuse remarcat în domeniul financiar, devine unul dintre marii comandanți de oaste ai timpului. Reușește să fie un bun administrator, un fin diplomat, dar și un comandant respectat și iubit de oșteni. Luptele desfășurate sub conducerea sa între anii 1405-1409 înseamnă aplanarea divergențelor politice

interne, o apropiere a unor țări creștine (Țara Românească și Serbia) de regatul ungar, respingerea incursiunilor otomane și chiar acțiuni ofensive la sudul fluviului.

Pentru a beneficia de grația regală, Voicu a trebuit să participe la majoritatea acestor acțiuni desfășurate în anii și spațiile amintite. Ele au fost conduse direct de către Filippo Scolari.

Documentele vremii amintesc atât luptele, cât și numeroasele donații regale pe seama a sute de participanți la acestea. Să consemnăm pe scurt campaniile militare ale acestor ani la care a participat sau a putut participa și Voicu cu rudele sale.

În 1405, trupele comandate de comitele de Timiș, în care au intrat și contingente din zonele limitrofe, au obținut o victorie împotriva otomanilor la Golubac, în Serbia. Înspre toamnă, în fruntea acelorasi trupe, Filippo Scolari pleacă spre Bosnia, unde, între septembrie și noiembrie, au loc mai multe confruntări, care nu limpezesc însă situația politică.

Documentele din 1410 (stânga) și 1409, prin care Sigismund de Luxemburg dona domeniul Hunedoarei lui Voicu și fiului său Ioan. Vinițele înfățișează chipuri de nobili și curteni din epoca respectivă

În vara lui 1406, comitele participă la o nouă campanie în Bosnia, remarcându-se la asediul, cucerirea și păstrarea cetății Babouch (Bobovac) și a altor două castele. Într-un act de donație din anul 1407, regele ungar apreciază meritele comitelui și ale armatei sale.

Anul 1408. O nouă campanie regală, comandată de același Scolari, duce la încheierea conflictului militar și realizarea unei alianțe cu regele bosniac Tvartko. Prin intermediul comitelui Timișoarei mai mulți oșteni de sub comanda sa din zone geografice diferite sunt răsplătiți pentru vitejia dovedită în lupte. Se remarcă donația (de fapt, un schimb de posesiuni) în favoarea castelanilor Nicolae Garazda și Ladislau Szilagy. Pentru faptele lor de arme cei doi primeau acceptul regal de a-și schimba posesiunile din nordul regatului cu altele din zona Jimboliei de azi, din Banat. Noile posesiuni erau mai mari decât cele deținute până atunci. Și un amănunt: mai târziu, Ioan de Hunedoara se va căsători cu Elisabeta Szilagy, fiica lui Ladislau. Să fie o simplă coincidență sau părinții lor s-au cunoscut în acești ani de campanii?

În luna ianuarie 1409, armatele conduse de comitele de Timiș erau pe linia Dunării. Resping un atac otoman, apoi trec fluviul și luptă la Golubac și în alte zone sârbești, lichidând intervenția otomană și asigurând, astfel, independența Serbiei. La încheierea campaniei au fost răsplătiți mai mulți participanți la lupte.

La 18 octombrie același an, Sigismund de Luxemburg îl înnoobilează pe Voicu, fiul lui Șerb, oștean al curții regale, pentru meritele sale militare și credința dovedită regelui. Îi donează posesiunea regală Hunedoara. Alături

de Voicu sunt nominalizați frații săi Mogoș și Radu, vărul lor Radu și Ioan, fiul lui Voicu. În martie același an, regele reînnoiește și donația anterioară pentru Ladislau Szilagy.

Un an mai târziu, la 10 februarie 1410, regele confirmă această donație după cum cerea cutuma medievală la rugămintea lui Filippo Scolari. De ce această intervenție a comitelui de Timiș? Este cunoscut obiceiul ca marii magnati ai regatului să propună și să intervină la rege pentru a-i răsplăti pe cei mai merituosi dintre oștenii și rudele lor. Așa a fost și în cazul intervenției lui Scolari pentru Voicu. Participant ani de-a rândul la luptele desfășurate în diversele părți ale regatului în cadrul unor forțe comandate de către comitele de

Timiș, Voicu s-a ridicat până la demnitatea de „aulae regie milites” (oștean al curții regale), semn că era unul dintre oștenii de bază ai curții regale. Puțini primeau acest titlu. Cum însă dovezile de credință s-au înmulțit an de an, iar Voicu nu avea posesiuni, regele i-a donat o proprietate regală, Hunedoara.

Intervenția comitelui din februarie 1410 confirmă însă o legătură mai veche între cei doi, care a continuat. Voicu a rămas un colaborator apropiat al comitelui de Timiș, deși izvoarele păstrate nu-l mai amintesc. Însuși faptul că, undeva între 1418-1420, și-a trimis fiul cel mare, Ioan, la curtea lui Scolari din Timișoara confirmă acest lucru.

De altfel, în scurt timp, Ioan de Hunedoara a devenit pajul, apoi scutierul comitelui de Timiș, de la care a învățat meseria armelor și nu numai atât, ceea ce indică o legătură specială între bătrânul comite și familia Huniazilor. ■

Marie de Chevreuse, Anne-Geneviève de Longueville și Anne Marie d'Orléans, ducesă de Montpensier

FRONDA CELOR TREI ANNE

Vă întrebați ce mai poate fi inedit într-o rememorare a războiului civil care a scurtcircuitat regatul francez la jumătatea secolului XVII?! Răspunsul este simplu: de astă dată, povestea se țese în jurul amazoanelor care au însuflețit, pentru scurte perioade, rezistența împotriva familiei regale. A frumoaselor care s-au văzut, chiar și pentru o zi, regine.

Moartea regelui Ludovic XIII (1610-1643), survenită la 14 mai 1643, a găsit Franța într-o situație destul de complicată. În exterior, țara era angrenată în confruntarea care a intrat în istorie sub numele de războiul de treizeci de ani (1618-1648), conflict vizând supremația în Europa, între casele de Habsburg, domnitoare în Austria și Spania, și Bourbonii Franței. Situația internă nu era nici ea prea fericită. Statul, istovit de războiul devenit pe zi ce trecea mai nepopular, rezista cu greu asaltului problemelor cotidiene. Puterea, aparținând teoretic soției lui Ludovic XIII, Ana de Austria, regentă în timpul minoratului fiului său, Ludovic XIV (1643-1661), era exercitată, practic, de cardinalul Mazarin.

Curând, două tabere se vor confrunta aproape deschis. Pe de o parte, dizgrațiatul perioadei lui Ludovic XIII, prințul Gaston d'Orléans, devenea locotenent general al regatului, în fapt persoana care putea exercita puterea în locul regelui. Adversarii lui Richelieu păreau astfel triumfători. Însă, prințul Gaston nu s-a ridicat deloc la înălțimea misiiei și, mai ales, a adversarilor săi. În schimb, pe de altă parte, mult mai norocos decât protectorul său, cardinalul Richelieu, italianul Mazarin se putea bizui pe ajutorul reginei, ca și, bineînțeles, pe cel al foștilor miniștri ai perioadei anterioare. În plus, și tabăra prinților era supusă aceleiași dezbinări. Astfel, în fața lui

Gaston d'Orléans se ridica prințul de Condé, a cărui poziție personală fusese considerabil întărită de recenta victorie obținută pe fronturile războiului de treizeci de ani de fiul său, ducele d'Enghien. Iar împotriva lui se țesau intrigile unor alte influente personalități ale timpului.

Și toate acestea se petreceau într-o Franță atacată de „plaga financiară”: împrumuturi cu dobânzi uriașe, neplătite de ani buni, speculații pe la toate colțurile de stradă. Revolta Parlamentului și cea a Prinților zguduie din temelie casa regală. Însă, cu toate că, dacă și-ar fi unit forțele, cele două Fronde ar fi avut foarte mulți șorți de izbândă într-o Franță istovită de război, istoria le consemnează dezbinată. La

început, răsculații par victorioși, însă, la 21 octombrie 1652, Ludovic XIV se reîntoarce, triumfal, în Capitală.

Ludovic XIV moștenește un regat puternic, cu atât mai mult cu cât, prin căsătoria încheiată la 7 noiembrie 1659, infanta Spaniei, Maria Tereza, devenea regină a Franței, vărsând în vistieria noului ei stat dota deloc modestă de 500.000 scuzi de aur.

Cu ocazia tratatelor de unire între cele două case regale, petrecute la granița dintre cele două regate, în Insula Fazanilor, situată pe fluviul Bidassoa (*Magazin istoric*, nr.6/1999), italianul Mazarin se lansa în comentarii cu privire la implicarea sexului slab în viața politică franceză: „Dacă la voi, spaniolii, femeile nu se amestecă decât în dragoste, în Franța există trei care sunt capabile și să guverneze sau, din contra, să bulverseze trei regate întregi: ducesa de Longueville, prințesa Palatină și ducesa de Chevreuse”.

Să le aflăm și noi povestea făcând apel la un text publicat de revista franceză *Historia*.

Statul Major: în dormitor

De origine nobilă, toate cele trei Eve și-au făcut ucenicia în vestitul salon al marchizei de Rambouillet, unde au deprins artă cuvântului, a galanteriei și a seducției. În 1648, Anne Geneviève de Bourbon-Condé, ducesă de Longueville,

avea 29 ani. Era deja versată în arta seducției. Fiică a lui Henric, prinț de Bourbon-Condé, și a Charlottei de Montmorency, Anne a văzut lumina zilei în castelul de la Vincennes, unde tatăl fusese închis. Astfel că, aproape toată copilăria și adolescența, viitoarea ducesă de Longueville acumulasă o imensă ură împotriva cardinalului Richelieu și regelui Ludovic XIII. Iar, odată cu moartea cardinalului, la 4 decembrie 1642, resentimentele sale au fost transferate asupra protejatului lui Richelieu, cardinalul Mazarin, și asupra reginei Ana de Austria.

Execuția vărului său, pe linie maternă, nobilul Montmorency-Bouteville, și apoi a fratelui mamei sale, ducele de

Montmorency, aproape că au convins-o să ia drumul mănăstirii. Însă destinul a intervenit și i-a schimbat soarta într-o fracțiune de secundă. Obligată de către părintele său să participe la ceea ce Anne credea a fi primul și ultimul bal la Curte, tânăra de Bourbon-Condé și-a descoperit calități nebanuite. Frumusețea sa subjugă și aproape crea dependență. Armă perfectă pentru cineva al cărui singur țel era răzbunarea.

La 20 ani, iarăși la îndemnul tatălui, a fost nevoită să accepte alianța mai mult cu averea decât cu persoana ducelui de Longueville, un bărbat de 47 de ani și cu o legătură amoroasă stabilă și recunoscută. Atât de stabilă, încât nici căsătoria cu Anne-

Geneviève nu l-a putut determina să renunțe la iubirea vieții sale ducesa de Bouillon. În plus, pentru a face compromisul cu atât mai greu de suportat, legătura ducelui de Longueville cu familia regală nu era tocmai de primă spită. Cu toate acestea, Ludovic XIII însuși o autorizase pe frumoasa și proaspăta soție să-și păstreze titlul de prințesă, pe linie paternă.

Dacă tânăra nu a putut reacționa deschis împotriva acestei hotărâri, unul dintre frații săi, Ludovic de Condé, în această perioadă doar duce d'Enghien, nu a putut admite mezialianța. Atât de afectat a fost de căsătoria surorii sale, încât a căzut grav bolnav, zilele fiindu-i aproape

În timpul minoratului lui Ludovic XIV, puterea aparținut regentei Ana de Austria, practic însă cardinalului Mazarin (cei doi într-un tablou de epocă)

numărate. În plus, vrerea părintelui s-a impus și asupra sa, obligându-l s-o ia în căsătorie, în ciuda iubirii pe care o dăruise Marthei de Vigean, pe nepoata cardinalului Richelieu, Claire Clémence de Maillé-Brézé.

Ducesa de Longueville își va căuta repede consolare fie în administrarea averii proaspăt obținute, fie în aventuri galante, una mai răsunătoare decât alta. Figuri ilustre ale vremii cad vrăjite în mrejele frumoasei Eve. Printre ele, contele de Coligny, care-și va da sfârșitul într-un duel pentru a-i apăra onoarea, dar și viitorul duce de La Rochefoucauld, prinț de Marsillac, autorul celebrelor *Maxime*.

Astfel că, moartea celor doi dușmani, survenită la nici un an diferență, cardinalul Richelieu și regele Ludovic XIII, a venit ca o adevărată izbăvire. Fuga reginei din Paris, în 1649, însoțită de minorul Ludovic XIV, îi netezea calea spre tron.

Parlamentarii își strâng în grabă rândurile în jurul celor doi frați Condé, Anne și Armand. Ultimul este numit conducătorul micii armate adunate la chemarea frondeurilor. Reuniunile de stat major au loc în dormitoriul ducesei de Longueville, devenită peste noapte conducătoarea regatului. Opinia publică o adoră: însărcinată, își face apariția,

Ducesa de Montpensier, aici intrată în orașul Orléans, i-a ajutat pe prinții răsculați

alături de ducesa de Bouillon, în fața unei mulțimi uriașe adunate în Place de Grève. Însă povestea va avea un final tragic. Parisul asediat nu poate rezista mult timp, iar adevărata regină se reîntoarce, alături de ducele d'Enghien, pentru a-și recăpăta tronul. Parlamentarii sunt nevoiți să semneze tratatul de la Saint-Germain, care nu aduce sfârșitul conflictului, dar asigură o pauză bine meritată.

Revenirea unei intrigante

Una dintre clauzele păcii proaspăt semnate se referea la reîntoarcerea, din exilul de patru ani, a unei alte mari figuri a timpului: ducesa de Chevreuse. Conspiratoare prin naștere, intriga devenise a

doua sa existență. Acum, nemaiputându-se baza doar pe nuri (avea 49 de ani!), trebuia să-i devină atuuiri inteligența și diplomația. Nașterea sa aleasă, pe linie Rohan-Montbazon, îi asigurase o situație aparte. Ferită de marile verdictice ce pedepseau, în mod normal, trădarea, ducesa se vedea din nou în miezul intrigilor și, implicit, al puterii. Și-l lua aliat pe Paul de Gondi, vicar al episcopului de Paris, viitorul cardinal de Retz, care visa la pălăria de cardinal. Iar drumul cel mai scurt spre glorie depindea de înfrângerea prințului de Condé.

În serviciul Spaniei inamice, cele două inimi legate nu numai prin ură, dar și prin... dragoste (Charlotte de Chevreuse, fiica ducesei, fiind amanta recunoscută a vicarului de Paris), reușesc să-și pună în aplicare planul. Mai ales că ducele de Condé le ușurase personal calea, ridicându-și împotriva nu numai pe Mazarin, dar chiar și pe regină, prin comportamentul său lipsit de deferență și de scrupule. Cei doi frați și soțul ducesei trădătoare au fost arestați. Anne-Geneviève singură scapă. Ia calea exilului, pentru a-și găsi alinarea în brațele unui alt amant... Dorea să se alăture pactului pe care i-l propuseră spaniolii. Însă moartea mamei sale, care a renegat-o de pe patul de suferință, i-a

schimbat definitiv calea. În plus, iubiții de altădată o repudiază unul după altul. Farmecul nu mai putea face minuni.

Fără știrea ei, o altă prietenă intimă conspira pentru binele ducesei. Anne de Gonzague, fiică a contelui de Nevers, căsătorită cu prințul elector al Palatinatului, Eduard (de care însă trăia despărțită), este prietena din umbră. Mult mai cerebrală, această a treia Anne a reușit să țeară un vast complot menit să-l răstoarne pe intrigantul Mazarin. O lovitură de adevărat maestru s-a dovedit a fi unificarea celor două tabere ale Frondei. O clauză specială a acestei înțelegeri prevedea și mariajul Charlottei de Chevreuse cu Armand Conti. O altă pălăria de cardinal pentru Gondî. Visul de mărire devenea aproape real, tangibil.

Însă, o dată în plus, Mazarin va reuși să iasă învingător, deși totul îi părea defavorabil. Familia regală era reprimată de un Paris în plină sărbătoare, mulțumit de autoexilul italianului. Reconcilierea generală era pe toate buzele. Fin diplomat, italianul știa să-și manevreze și din depărtare cărțile. Celebrul dicton latin *divide et impera* se dovedea încă o dată extrem de eficace. Subtil, Mazarin a sfătuit-o pe regină să-l acopere cu onoruri pe prințul de Condé, pentru a stârni invidia taberei Conti-Gaston d'Orléans. Bun strateg în război,

prințul se dovedește marionetă facilă în mâinile păpușarilor experimentați. Rapid, aburul puterii îl învăluie și-l face să se creadă de neatacat. Hotărând interzicerea căsătoriei dintre Charlotte de Chevreuse și fratele său, prințul a obligat tabăra cealaltă să se îndrepte spre fostul dușman de moarte.

O nouă Ioana d'Arc

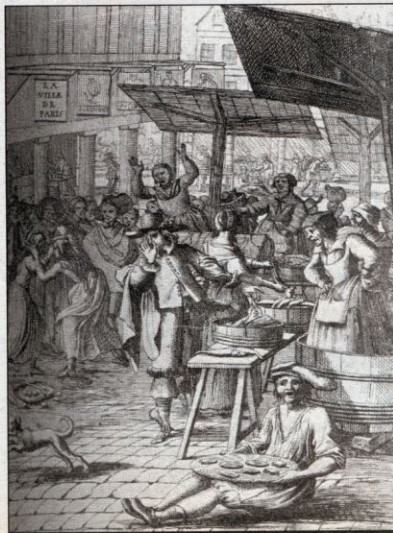
Și, acum, din nou în plină revoltă, o altă Evă își face remarcată prezența. Anne Marie d'Orléans, ducesă de Montpensier, fiica lui Gaston d'Orléans, vechiul combatant și fratele defunctului rege Ludovic XIII; ea număra acum 25 de ani. Pe lângă tinerețe și grație, reprezenta și cea mai bogată moștenitoare a

regatului. O singură dorință nu i se putea împlini răsfățatei copile: coroana pe capul părintelui său. Și, din nou, ambițiile o vor purta și pe această Anne foarte departe...

Tinerețea și aspirațiile personale au împins-o să ia drumul armelor, preluând conducerea unor trupe aflate în degringoladă și deznădejde. Mulți o comparau cu Ioana d'Arc. Însă timpurile sunt mult prea tulburi pentru a putea fi stăpânite de o biată copilă. În ciuda tuturor încercărilor sale, carnajul a fost aproape total. Cele câteva sute de morți din piețele Parisului o demonstrează cu prisosință. Timpul revoltelor era înecat de durere și distrugere. Fronza se sfârșea, lăsând însă în urmă un regat mult mai puternic.

Pentru cele trei Anne, sfârșitul se contura în aceleași culori sumbre. La 32 de ani, ducesa de Longueville lua calea mănăstirii; aproape ruinată, ducesa de Chevreuse își găsea moartea într-un sătuc îndepărtat, în timp ce ducesa de Montpensier, cea care fusese promisă lui Ludovic XIV sau împăratului Germaniei, lua drumul exilului, în frumosul său castel de la Saint-Farjeau, resemnându-se și acceptând căsătoria cu un mic nobil gascon, pe numele său Lauzun.

Aventura amazoanelor se încheiase, ca și frumusețea și farmecul zilelor de altădată. ■

Stampă din vremea Frondei, reprezentând Halele Parisului

UN INFORMATOR AMERICAN

Documentul pe care îl publicăm în continuare oferă o privire din interior asupra speranțelor pe care reprezentanții ai opoziției democratice din România le aveau încă, după instalarea guvernului dr. Petru Groza, la 6 martie 1945. De fapt, încă din februarie, trimisul special al lui Stalin la București, A.I. Vișinski, hotărâse soarta cabinetului condus de generalul Nicolae Rădescu.

Speranțele se îndreptau mai ales către americani, căci devenea tot mai evident faptul că britanicii erau mai interesați de Grecia și Bulgaria și mai dispuși la compromisuri cu sovieticii.

Substanța scrisorii pe care o trimitea Brutus Coste lui Alexandru Cretzianu o constituia, de altfel, un schimb de păreri cu un diplomat american, care participase la lucrările Conferinței de la Potsdam, abia încheiată.

Este și unul dintre primele documente care arată că occidentalii erau conștienți de intenția sovieticilor de a-l detrona pe regele Mihai.

Crisoarea se află în păstrare la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, de la Stanford University și am intrat în posesia unei copii xerox prin amabilitatea doamnei ELENA DANIELSON, până de curând directoarea Bibliotecii și a Arhivei acestei instituții, și cu sprijinul colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU.

Un important funcționar de dincolo de apa mare, vechi prieten, care a luat parte ca specialist în chestiunile noastre la ultima reuniune a celor trei mari, mi-a spus:

1) Înainte de conferință a explicat președintelui și secretarului de Stat situația din România în sensul informațiilor pe care le avem și noi. Reprezentantul politic american la București (Burton Berry) și trimisul militar (membru al Comisiei de Control) raportaseră în același sens. Berry a recomandat atitudine f. energică. Ca urmare, reprezentanții americani au intrat în conf[erință] cu convingerea că guvernul Groza este detestabil („the most awful sort of government“) și constituie un simplu instrument sovietic.

2) Într-una din primele ședințe, președintele Statelor Unite a re-
proșat energic lui Stalin, în prezența d-lui Vișinski, acțiunea avută de cel din urmă în februarie. Stalin a recunoscut că

guvernul Groza nu este perfect; dar a adăugat că pentru moment este singura formație având, pe lângă încrederea U.R.S.S., capacitate administrativă. Maniu este prea naționalist și negativ; nu este administratorul eficient de care este nevoie.

Atențiunea conferinței a fost repede absorbită de chestiunea germană și astfel s-a consacrat foarte puțin timp chestiunilor privitoare la Sud-Est; totuși, noul secretar de Stat a avut prilejul să dovedească înțelegerea perfectă a problemelor acestei regiuni și o atitudine f. fermă în chestiunile de principiu.

3) Rușii au cerut într-adevăr fără succes recunoașterea expresă a guvernului Groza.

După discuții sumare în care americanii și-au exprimat răspicat vederile, nu s-a ajuns decât la textele publicate. Pentru a realiza rezultate practice va fi nevoie de noi discuții în cadrul Consiliului de la Londra.

Stalin cu Averell Harriman

Textele publicate trebuiesc interpretate în sensul că anglo-americanii nu vor stabili relații diplomatice, nu vor încheia pace și nu vor admite România în Națiunile Unite câtă vreme rămâne la putere guvernul Groza.

4) Informatorul meu a fost după marea reuniune la Londra, unde a discutat problemele sud-est-europene cu Foreign Office. A constatat că englezii se resimt încă de teama că pretenții de intervenție în România etc. vor fi urmate de sporirea influenței sovietice în Grecia și Italia. Noul guvern britanic nu și-a fixat încă politica în sud-est. Americanii le-au arătat că dacă rușii rămân stăpâni exclusivi în țările balcanice, Anglia nu-și poate menține poziția în Grecia și Italia, chiar dacă acestea ar avea guverne ideale din punct de vedere britanic. Interesele lor în aceste țări se apără mai bine prin limitarea influenței sovietice în nordul peninsulei, decât prin excluderea ei din Grecia și Italia.

Cât privește pe americani, State Department este în favoarea unei politici ferme, dar conducătorii politici nu au încă o concepție clară în ce privește metodele prin care urmează a se obține aplicarea principiilor pentru a căror admitere s-au luptat în ultima reuniune. Se speră că rușii vor ajunge singuri la concluzia că în împrejurările schimbate ar avea interesul să facă concesiuni importante.

5) După noua procedură, hotărârile Comisiei de Control trebuiesc luate cu asenti-mentul reprezen-tanților anglo-americiani. Cu toate acestea, rușii pot ocoli Comi-siunea sugerând guvernului să acționeze ca din proprie inițiativă în sensul vede-rilor lor – ori de câte ori ar întâmpina rezis-

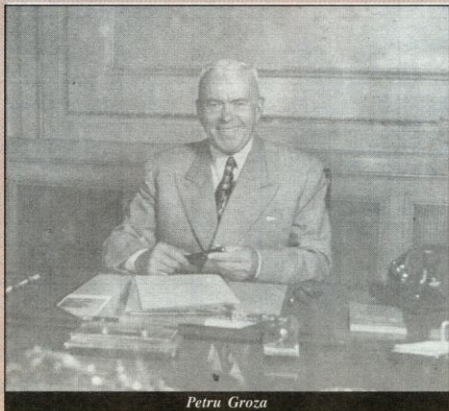
tența anglo-americanilor. Reprezentantul american va propune probabil constituirea unui guvern de tehnicieni însărcinat a organiza alegeri libere. Este probabil că rușii vor refuza. Insistențele americane vor depinde de măsura în care vor fi susținute de englezi.

6) Acordul referitor la presă merge dincolo de litera comunicatului. Președintele Statelor Unite a cerut nu numai acces și activitate liberă pentru presa străină, dar și libertatea presei interne și suprimarea cenzurii politice. Rușii au respins cererea din urmă. În schimb, Stalin a convenit verbal că comunicatul reprezintă un angajament, și nu un deziderat, și deci accesul ziariștilor va fi liber și nu restrâns la ziarisții aleși sau agreeți de ruși.

7) Conferința n-a hotărât nimic în privința soartei imediate a guvernului Groza.

8) Rușii socotesc că M.S. Regele are prea mult caracter, patriotism și popularitate și de aceea se gândesc serios la ex-rege.

9) State Department și Berry socotesc că singura garanție a unor alegeri libere ar fi prezența câte unui delegat anglo-american la fiecare secție de votare. Părerea nu găsește răsunet îndestulător la conducătorii politici, care nu agreează (pentru motive de principiu) nici măcar această formă de control străin al unor alegeri.

Petru Groza

10) Guvernul american știe că Tătărescu este dispus a ceda oricât și a face jocul sovietic. Fiind vulnerabil, este omul care convine rușilor.

14 august
1945

(Inf[ormațiile] trebuiesc bine-înțeleș comple-tate cu decl-[arațiile] Bevin, Byrnes, care au urmat peste câ-teva zile.)■

IN MEMORIAM - NICOLAE TITULESCU (1941-2001)

S-A NĂSCUT 16/03/1982		CAMPIONI		CURRICULUM VITAE (prosc.)			OPERA PRINCIPALĂ		NOTIUNE LE- GATĂ DE PACE
AICI DOARME		AFLATĂ ÎN NEVOI (var.)		ACTNORMATIV			CUNUNIE!		ORIGINEA NOASTRĂ
BANU PĂRVAN				A LINIȘTI		SEMNUL UNIRII DE-O VIAȚĂ			
						MEZ DE NUCI!			
				ASA A FOST ÎN DIPLOMATIE (firm)					
				CĂLTĂȚE A VORBIRII					
AICI ȘIA DOCTORIUL DIN ZIARI!		PURTATĂ PE CAP DE AVOCAȚI					CUNOSCUT ÎN CELE DIN URMĂ!		
TITLU ST.		DATINĂ							
						ÎNĂLȚI			
						ÎN ÎNTREGIME			
AU CONTINUT DIVERS							FACE O INTRODUCERE		
NUME DE PERSONĂ							PIESA DE RĂZBOI		
				UZATĂ DE VREME					
				ANSAMBLU DE FLUIERE					
INSEMNAȚĂ PE MARGINE									VENTILATIA ȘI RĂCIREA CEREALELOR ÎN SILOZ
COMUNITATE DE ROMÂNI									
		INTOARCE- REA DIN RAI				E CA O RUȘINE			
		ÎN CASEȚĂ!				LOVIT LA CAPI			
MEȘINE!							E ÎN DUBLU EXEMPLAR!		
CEI DE LÂNGĂ NOI						INTRATE ÎN CLANI			
						A EVOLUA ÎN RING			
				ÎNVĂȚAT, SAVANT					
				SCRIERI DIN CRONICARI!					„MICA ÎNTELEGERE” DE EXEMPLU
CRED ÎN PUTEREA OAMENILOR		O EPOCĂ A DIPLOMATIEI LUI TITULESCU				TRAGE CA UN CAL			
DE CĂLTĂȚE		NEGATIE				TITULESCU NICOLAE			
				PĂȚAT MORALICEȘTE					
				DARE ÎN PRIMIRE!					
ADUCE PLOAIE				MARGINI DE STADIONI			LOCAL POPULAR		
SEDUL SOCIETĂȚII NAȚIUNILOR									
						CELE 7 FRUMOASE			

DIALOG CU CITITORII

ECOURI

**Domnul ANTON GHEOR-
GHE, din Bârlad, ne scrie:**

Am urmărit cu mult interes și emoție episoadele care se referă la Ecaterina Chele din Basarabia, deportată în Siberia începând cu anul 1941 și până în anul 1954. Această femeie împreună cu fiica ei, Lidia, a întâmpinat foarte multe necazuri în această perioadă de ședere în Siberia. Am citit episoadele de până acum, inclusiv din luna septembrie, de mai multe ori.

Vin cu rugămintea, dacă se poate, ca într-un număr viitor să ne informați mai pe larg despre întoarcerea lor spre casă, unde și-au stabilit domiciliul, cu ce s-a ocupat după revenirea în Basarabia și când a decedat, căci am înțeles că nu mai este în viață.

Am răspuns cererii cititorului nostru în numărul din luna octombrie 2005 și vom continua cu publicarea amintirilor până la sfârșitul acestui an.

POSTA BLITZ... CONCURSULUI

Am primit la redacție o scrisoare, în care, pe lângă răspunsul la Blitz... concurs, mai citim:

Vă scriem în numele „Cercului de istorie” de la Școala „Ioan Grigorescu” din Ploiești. Apreciez conținutul revistei *Magazin istoric*. Ne atrage mai ales rubrica *Așa vă place istoria?*

Cu respect,
Alia Năstase, Iuliana Sicaru,
Ionela Serebreanu, Vasile
Irimia, Ioana Murgoci și
Gabriela Nicolae.

CERERI ȘI OFERTE

IONEL ZĂNESCU,
București, Bd. Unirii, nr. 25,
bl. 14, ap. 2, sector 4, telefon:
335.80.46, **oferă numerele:** 3,
6-8, 10/1969; 4/1970;
9/1971; 9/1975; 3/1979;
1/1980; 2, 9/1983; 1-12/
1984; 1-12/1985; 1-12/1986;
1-12/1987; 1-4, 6-12/1988;
1-7, 11, 12/1989; 4/1990;
4/1993; 2/1996; 5/1997;
5/2005.

VASILE LUPĂȘCU, Iași,
Bd. Socola, nr. 3A, bl. E1, sc.
A, et. 2, ap. 4, telefon: 0232.
218.228, **oferă colecția
completă.**

CONSTANTIN BOTU,
Timișoara, str. Sever Bocu, bl.
320, ap. 10, telefon
0256.213.461, **oferă colecția
completă.**

MARIN PĂUNA, sat
Geamăna, comuna Stăilești,
județul Râmnicu Vâlcea,
oferă colecția 1975-2005.

ION C. NIȚESCU,
Câmpulung, Bd. „Ion
Mihalache”, nr. 73, județul
Argeș, telefon: 510.816, **ne
scrie:** De la apariția primului
număr al revistei am așteptat
cu plăcere primirea prin poștă
a acesteia, care mi-a fost de
mare folos în activitatea mea
de profesor de liceu și o voi
aștepta în continuare. Având
o vârstă înaintată, 91 de ani,
doresc ca întreaga colecție să
ajungă în posesia unei
persoane cu pasiune pentru
istorie.

APARIȚII

Semnalăm cititorilor
noștri câteva numere de
reviste primite la redacție:

ATHENEUM, volumul 5,
nr. 6, iunie 2005, revistă de
cultură și informație a
comunității române din
Canada, ce-și propune să
promoveze realizările ar-
tistice și culturale ale
membrilor comunității
românești din diaspora
nord-americană și legăturile
cultural-artistice cu țara.

CAIETELE INMER,
revistă editată de INSTI-
TUTUL NAȚIONAL
PENTRU MEMORIA EXI-
LULUI ROMÂNESC, anul
II, nr. 3, iunie 2005, număr
dedicat generalului Nicolae
Rădescu.

**MAGAZIN DE FILA-
TELIE, CARTOFILIE ȘI
NUMISMATICĂ,** anul XI, nr.
3 (99), iulie-septembrie 2005,
revistă de informare,
documentare și studii de
filatelie, cartofilie și
numismatică.

LUMINA CUVÂNTULUI,
buletin parohial al bisericii
„Sfântul Vasile” din Ploiești,
anul III, nr. 8 (33), august
2005.

**Rugăm autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile
care însoțesc articolele pe adresa de e-mail: mistoric1967@yahoo.com**

CONTENTS (Romanian history) N. Iorga To love one's country • M. Regneală The University foundation Carol I • A. Brezianu Memories from America's Voice • M. Ghițescu Conversing about the Revolution with the former Ambassador of Portugal, Mr. José Augusto Seabra (II) • I. Vasiloiu Missionaries from Rome in the Romanian Principalities • M. Vausort The Belgian photographer Léonard Misonne exhibiting in Bucharest • N.-Ș. Tanașoca Grigore of Moldova and the spiritual Greco-catholic renaissance • M. Sala Journey through life with Iorgu Iordan (V) • D. Botar About the name of the town of Caracal • G. Filitti Romania 100 years ago • A. Oșca, L. Drăghici 1945. War prisoners return home • E. Tomac In Alexei Mateevici's village • G. Gafencu Unpublished diaries (III) • C. Bulzan In Clejani, following Mișa Anastasijevič • G.G. Potra Nicolae Titulescu and Ethiopia • M. Ștefan In queen Mary's Castle in Bran • E. Chele The story of a deported woman from Bessarabia (XI) • L. Ioan A tea party in 1921 • I. Hătegan Voicu of Hunedoara and the Banat • Romanian Documents at Hoover Institution (XLIX)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) N. Iorga L'amour de la patrie • M. Regneală La Fondation Universitaire Carol I • A. Brezianu Souvenirs de „Voix d'Amérique” • M. Ghițescu Entretien avec l'Ex-Ambassadeur du Portugal, José Augusto Seabra, sur la révolution (II) • I. Vasiloiu Missionnaires de Rome dans les Pays Roumains • M. Vausort L'exposition du photographe belge Léonard Misonne à Bucarest • N.-Ș. Tanașoca Grégoire de Moldavie et la renaissance spirituelle gréco-catholique • M. Sala Voyager dans la vie à côté de Iorgu Iordan (V) • D. Botar Sur la dénomination de la ville de Caracal • G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans • A. Oșca, L. Drăghici 1945. Les prisonniers de guerre reviennent chez eux • E. Tomac Dans le village d'Alexei Mateevici • G. Gafencu Journal inédit (III) • C. Bulzan A Clejani, sur les traces de Mișa Anastasijevič • G.G. Potra Nicolae Titulescu et l'Éthiopie • M. Ștefan Bran, le château de la reine Maria • E. Chele L'histoire d'une déportée de Bessarabie (XI) • L. Ioan Thé dansant en 1921 • I. Hătegan Voicu de Hunedoara et le Banat • Documents roumains à Hoover Institution (XLIX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Н. Иорга Любовь к отчизне • М. Регнеалэ Университетский фонд Карола I • А. Брезяну Воспоминания о „Голосе Америки” • М. Гихицеску Беседа с бывшим послом Португалии, Хозе Аугусто Сеабра, о революции (II) • И. Василоиу Миссионеры Рима в Румынских Княжествах • М. Вазор Выводка бельгийского фотографа Леонарда Мизонне в Бухаресте • Н.-Ш. Танашока Молдавский Григорий и греко-католическое духовное возрождение • М. Сала Путешествия по жизни вместе с Иоргу Иорданом (V) • Д. Ботар О названии города Каракала • Г.Г. Филиити Румыния 100 лет тому назад • А. Ошча, Л. Дрăгичи 1945 г. Военнопленные возвращаются домой • Е. Томак В деревне Алексея Матеевича • Г. Гафенку Неопубликованные дневник (III) • К. Булзан В Клежани, по следам Миши Анастасевича • Г.Г. Потра Николае Титулеску и Эфиопия • М. Штефан Бран, замок королевы Марии • Е. Келе Повесть ссыльной из Бессарабии (XI) • Л. Иоан Вечеринка в 1921 г. • И. Хагеган Войку от Хунедоара и Банат • Румынские документы в Институте Гувера (XLIX)

INHALT (Rumänische Geschichte) N. Iorga Die Liebe zum Vaterland • M. Regneală Die Universitäre Stiftung Carol I • A. Brezianu Erinnerung von der „Voice of America” • M. Ghițescu Dialog mit dem ehemaligen Botschafter Portugals, José Augusto Seabra, über die Revolution (II) • I. Vasiloiu Roms Missionäre in den Rumänischen Fürstentümern • M. Vausort Der belgische Photograph Léonard Misonne, ausgestellt in Bukarest • N.-Ș. Tanașoca Grigore aus der Moldau und die griechisch-katholische geistliche Wiedergeburt • M. Sala Durch das Leben reisend mit Iorgu Iordan (V) • D. Botar Über den Namen der Stadt Caracal • G. Filitti Rumänien vor 100 Jahren • A. Oșca, L. Drăghici 1945. Die Kriegsgefangenen kehren heim • E. Tomac Im Dorf von Alexei Mateevici • G. Gafencu Unbekanntes Tagebuch (III) • C. Bulzan In Clejani, auf den Spuren des Mișa Anastasijevič • G.G. Potra Nicolae Titulescu und Äthiopien • M. Ștefan In Bran, im Schloß der Königin Maria • E. Chele Die Geschichte einer Deportierten aus Bessarabien (XI) • L. Ioan Tanztreff um 1921 • I. Hătegan Voicu von Hunedoara und das Banat • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XLIX)

SUMARIO (Historia romana) N. Iorga El amor a la patria • M. Regneală La Fundación Universitaria Carol I • A. Brezianu Recuerdos desde „La Voz de América” • M. Ghițescu Diálogo con el Ex-embajador de Portugal José Augusto Seabra sobre la revolución (II) • I. Vasiloiu Los misioneros de Roma en los Principados Rumanos • M. Vausort Una exposición en Bucarest del fotógrafo belga Léonard Misonne • N.-Ș. Tanașoca Gregorio de Moldavia y el renacimiento espiritual griego-católico • M. Sala Viajando por la vida junto con Iorgu Iordan (V) • D. Botar Sobre la denominación de la ciudad de Caracal • G. Filitti Rumanía hace 100 años • A. Oșca, L. Drăghici 1945. Vuelven a casa los prisioneros de guerra • E. Tomac En la aldea de Alexei Mateevici • G. Gafencu Diario inédito (III) • C. Bulzan En Clejani, sobre las huellas de Mișa Anastasijevič • G.G. Potra Nicolae Titulescu y Etiopía • M. Ștefan A Bran, en el castillo de la Reina María • E. Chele La historia de una desterrada de Besarabia (XI) • L. Ioan „Té bailante” en 1921 • I. Hătegan Voicu de Hunedoara y el Banato • Documentos rumanos en Hoover Institution (XLIX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene); 90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coreși” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 2,50 RON - Lei 25 000 ROL

magazin istoric

11